

*

SADRŽAJ

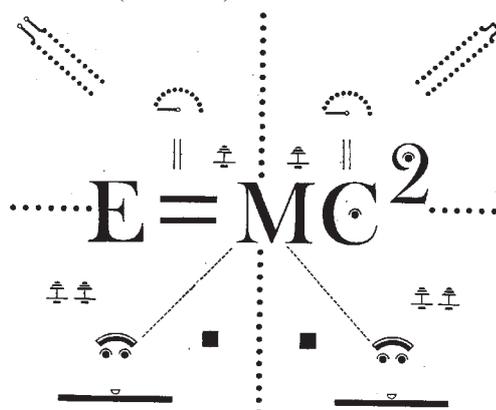
PROF. DR DAGMAR BUKHART	3
MARGARETA STANOJLOVIĆ	11, 92
ANTONIO SASSU	11
JOSE ROBERTO SECHI	11
JAN HLAVAČ	11
ANDREJ TIŠMA	12, 107
DANIEL STRINGER	18
PAUL AMLEHN	20
LUC FIERENS	20
KEIICHI NAKAMURA	20
RUGGERO MAGGI	20
PROF. DR NIKOLA CVETKOVIĆ	21
PROF. DR MILIVOJE PAVLOVIĆ	21
MIROLJUB FILIPOVIĆ FILIMIR	23
DUŠAN VIDAKOVIĆ	24
ILIJA BAKIĆ	25, 108
TIHOMIR JOVANOVIĆ	26
TAMARA LUJAK	27
VELIBOR STANKOVIĆ	28
ZORAN JAKŠIĆ	29
SLOBODAN ŠKEROVIĆ	29, 41, 45, 46, 107
ZVONKA GAZIVODA	30
DOBRICA KAMPERELIĆ	33, 34, 35, 37, 40
RORICA KAMPERELIĆ	36
SHERI SARANTAKIS	47
DEJAN BOGOJEVIĆ	48, 61
SERGE SEGAY	49
DRAGAN NEŠIĆ	49
PETE SPENCE	50
GIANNI SIMONE	50
BOGISLAV MARKOVIĆ	50
WILLIAM S. BURROUGHS	55
ZDRAVKO KRSTANOVIĆ	56
ZVONKO SARIĆ	56, 64, 65, 106
SVETISLAV N. BRKOVIĆ	57
ŽARKO ĐUROVIĆ	58
OLIVER MILIJIĆ	60
VLADAN STANOJLOVIĆ	61
STEN HANSON	66
ANDREJ ŽIVOR	67
DANIEL DALIGAND	67

ROBERT G. TILLY.....	68, 78
MIROLJUB TODOROVIĆ.....	69
SLAVKO PAVIĆEVIĆ.....	70
MOSKVA - KREMLJ.....	73
KLAUS GROH.....	74, 94
RODOLFO FRANCO.....	75
CLEMENTE PADIN.....	76, 107
VIKTOR RADONJIĆ.....	80
PREDRAG BOGDANOVIĆ – CI.....	81
A PLEA FOR INFORMATION.....	85
VOJA BEGOVIĆ.....	86
ALEKSANDAR PROKOPIEV.....	87
DINA VUKOVLĆ.....	88
NEBOJŠA PAVLIČIĆ.....	89
VASA RADOVANOVIĆ.....	90
DRAGUTIN STOJKOVIĆ.....	91
JOHN GIORNO.....	91
DMITRY BULATOV.....	93
MARINA ABRAMOVIĆ.....	94
STANISLAV DROZDZ.....	94
PIERRE GARNIER.....	94
RASTKO PETROVIĆ.....	95
MARKO RISTIĆ.....	96
VIKTOR TODOROVIĆ.....	98
SLOBODAN PAVIĆEVIĆ.....	99
GUILLERMO DEISLER.....	100
MIODRAG ŠUVAKOVIĆ.....	100
ŽIVAN ŽIVKOVIĆ.....	100
MIROSLAV KLIVAR.....	101
DAVE OZ.....	102
BIBLIOGRAFIJA.....	104
DOBRIVOJE JEVTIĆ.....	107

OD CARMINA FIGURATA KA VIZUELNOJ POEZIJI
Na srpskim primerima od Baroka do naših dana

Svojim nastojanjima da uspostave nove odnose i sprege između forme i sadržine reči, sintakse, tekstualne slike i materijalnoga nosioca reči (površine hartije), pesnici moderne Malarne (Mallarmé), Apoliner (Apollinaire), futuristi i konstruktivisti, dadaisti i posle 1945. francuski letristi utrli su put *konkretnoj poeziji* ili *audiovizuelnim tekstualnim eksperimentima*, koji traju od pedesetih godina do naših dana. Pored ranijih usamljenih pokušaja u Poljskoj, ČSSR-u i SSSR-u, Jugoslavija je, kao jedna od malih socijalističkih zemalja, dala značajan doprinos neoavangardnim stremljenjima konkretne poezije¹ (kP), nakon što je još 1952. M. Krleža u svome programskom referatu na kongresu pisaca u Ljubljani objavio rat „socijalističkom realizmu“ u Jugoslaviji zastupajući estetski princip koji postulira slobodu umetnosti.

Na ovim temeljima, kako domaćim tako i evropskim i vanevropskim, formirao se 1959. u Jugoslaviji *signalizam* kao specifičan neoavangardni pokret koji je nastavio da se razvija šezdesetih i sedamdesetih godina (prvobitno *scijentizam*), a čiji je osnivač Miroljub Todorović (rođ. 1940).

Sl. 1: M. Todorović: *Ajnštajn (Einstein)*.
U: *Delo XXI/3* (1975)

Beogradski *signalizam* ostvaruje se kroz eksperimentalne oblike verbalno-vizuelne grafičke poezije. Inspirisan je znakovima nove tehnološke civilizacije, univerzalnim jezikom matematičkih, fizičkih, hemijskih i astrofizičkih simbola kao i kompjuterskim jezicima našeg vremena (up. sl. 1). Njegovi koreni, međutim, sežu unazad do srpske barokne lirike osamnaestog veka, kao i do poezije dvadesetih godina 20. veka (pri čemu se, osim na radove ruskih konstruktivista, misli i na jezičke eksperimente Slovenca

Srečka Kosovela, čiji su INTEGRALI, što je karakteristično, doživeli 1967. novo izdanje, a takođe i na *zenitizam* Srbina Ljubomira Micića odn. dadaističke i nadrealističke eksperimente Dragana Aleksića i Aleksandra Vuča (up. sl. 2). U Sloveniji su se predstavnici vizuelne poezije okupili šezdesetih godina oko multimedijalno usmerene grupe OHO (od „oko“ i „uho“). Glavni grad Hrvatske postao je Meka pesnika i teoretičara konkretne poezije zahvaljujući, između ostalog, svome časopisu *Bit* (za konkretnu poeziju, programiranu umetnost i kompjutersku estetiku, koji je od 1968. izdavala Galerija grada Zagreba), kao i

Značenje jedne konstelacije, njene semantike, ne razvija se više kao tekst koji sledi gramatička pravila, već pre kao vizuelni verbalni spoj koji je strukturiran površinski umesto linearno. „Idealna konkretna pesma“, kako je istakao Maks Benze (Max Bense), „svoje značenje na radikalnan način ugrađuje u vizuelno. U tom smislu

č e t i r i ili p r o m e n a

Tima Ulriha (Timm Ulrich) u stvari već predstavljaju konkretan tekst... Ipak, u konkretnoj pesmi se ide za tim da se dosegnu oblici višeg reda i veće inovacije“.³

Konkretna poezija nije više okrenuta rečenici kao sklopu reči koji se potčinjava nekom gramatičkom pravilu, niti pak međurečeničkim odnosima (sintagmatska ravan), već prekida leksički kontinuitet u korist pojedinačnih reči: ovde dominira paradigmatska ravan. Ova orijentacija posmatra leksemu kao jezički znak (Z), koji se otkriva kroz značenjsku relaciju između *izraza* (I)* i *sadržaja* (S)** i upotrebljava u svim svojim potencijama.

Pored semantičkog sadržaja (=signifikat, designat, *signifié*, označeno), sada prodire u prvi plan do tada nezapaženi I-aspekt (signifikant, designator, *signifiant*, označujuće) znaka, i to ne samo svojom zvučnom dimenzijom, istaknutom još u tradicionalnoj lirici (up. retoričke figure kao što su aliteracija, asonanca, rime), već isto tako, čak ponekad isključivo, i svojom grafičkom dimenzijom, leksemom kao grafičkom slikom, telom reči, formom izraza. Podskupove skupa I čine fonetsko-auditivni (F)*** i grafičko-vizuelni (GR) aspekt lekseme-izraza.

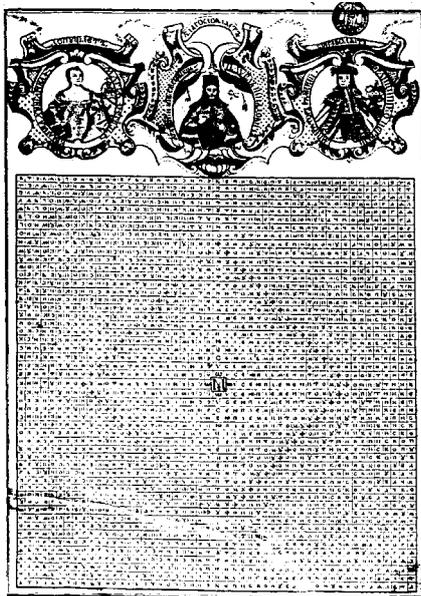
Želela bih sada da ove semiotičke odnose pokažem na srpskim primerima vizuelne poezije od baroka do naših dana.

Nastavljajući tradiciju aleksandrijskih *tehnopaignija* i *figuralnih pesama* rimskog carskog doba, srpske barokne pesme počinju da se pojavljuju kao zasebne grafičke jedinice, ukrašene ornamentima i gravirama, a takođe se, izdvojene, sreću i u panegiričkim spisima ili kao slikovni tekstovi ispod bakroreza. Tako je STEMATOGRFIJA Hristofera Žefarovića (1741) u osnovi zbirka stihova. Ovde se – u vidu posvetne pesme srpskom patrijarhu Arseniju IV – javlja i prvi *magični kvadrat*, koji predstavlja adresatovo ime ARSENIJE ČETVRTIJI; počinjući od centra, naime od inicijala A, ono se čita u četiri pravca. Postupak kombinovanja slovnog i ikoničkog koda sreće se još sredinom sedamnaestog veka, na primer, u zbirci epigrama i stihovane amblematike, koja se pripisuje Gavrilu Trojičaninu: to su kupleti raspoređeni u slovne trake tako da se obrazuju crtež (na primer sliku puža, kapije i sl.) ili neko komplikovano „pismo“.⁴

* U orig. A prema „Ausdruck“. – *Prim. prev.*

** U orig. I prema „Inhalt“. – *Prim. prev.*

*** U orig. PH prema „phonetisch“. – *Prim. prev.*

(Sl. 3: Z. Orfelin: *Magični kvadrat*.
U: Milorad Pavić, *Istorija srpske književnosti baroknog doba*, Beograd, 1970, str. 168.)

U 18. veku grafičke eksperimentalne forme primenjivao je pre svega Zaharije Orfelin, na primer, u svečano iluminisanom posvetnom spisu *Malovažnoe privjetstvije* upućenom Mojseju Putniku, koji je Orfelin svome pokrovitelju predao povodom Putnikovog ustoličenja za bačkog episkopa 1757. Ispod portreta Marije Terezije, cara Franje i novog episkopa Mojseja ovaj spis-čestitka počinje jednim velikim kvadratnim centriranim *lavirintom u obliku ukrštenice*, jednim *magičnim kvadratom* (sl. 3) u kome se u sva četiri pravca polazeći od središta gde je smešten inicijal M (nalevo čak u vidu slova izvrnutih poput odraza u ogledalu) može pročitati: „Mojseju plemenitom fon Putnik episkopu bačkomu mnogaja leta“. Pragmatički gledano, tu se radi o želji grafički uobličenoj u formu magičnog kvadrata, koja stiče religijski smisao utoliko što se gotovo beskonačno opetovana struktura kocke svojom retorikom zasnovanom na ponavljanju približava hrišćanskoj molitvi.⁵ Na još složeniji anagramski način čestitka se završava pozdravnom himnom, koja je cela ispisana uobliku dugog verižnog prepleta, tako da se knjiga prilikom čitanja mora stalno okretati. Šara od reči u vidu lavirinta daje panegirički tekst smešten na jednom plaštu koji drže četiri anđela, a u središtu ove šare nacrtano je srce (sl. 4).

Tako je ovde, slično končetističkim sklonostima izraženim u baroknim propovedima Gavrila Venclovića, čovečiji krotok ikonički predstavljen kao grafička metafora za pesmu:

(Sl. 4: Z. Orfelin: *Simo, simo, liki...* U: M. Pavić, *Istorija*, str. 204.)

kroz stihove koji se kao krvni sudovi po čovekovom telu šire i prepliću kroz organizam pesme struji ka njenom srcu pesnikova radost. (Leksema *serdce* se, inače, ponavlja u tekstu tri puta, a reč *radost*, kao prvenstveni nosilac značenja, javlja se čak dvadeset četiri puta.) Sličan grafički i pragmatički efekat postiže Orfelin i jednim verižno-arabesknoprepletenim posvetnim tekstom svoga spisa-čestitke koji se širi u obliku dva lista deteline s lozicom. Listovi izrastaju iz lopte koja predstavlja zemljinu kuglu. Traka teksta ne samo da anagramski krije adresatovo ime, već i potpis samoga autora, a oblik crteža (tropolisnih listova deteline simbolizuje Svetu Trojicu (detelina uopšte znači život i sreću), dok se udvajanjem simbolizuje oblik spasonosnog pravoslavnog krsta.

U poređenju s ovim *carmina figurata*, konstelacije i *piktogrami* koji – nadovezujući se na barokne i avangardne tradicije – prodiru u Jugoslaviju krajem pedesetih godina 20. veka svojim profanim izrazom deluju desakralizovano. Ono što je u njima svakako još uvek prisutno jeste (sada sekularizovano) verovanje u magiju reči, slova, a njihova desakralizovanost nadomešta se inovativnim naglašavanjem ludističkog momenta, kao i šaljivo-ironičnom i provokativnom dimenzijom. Tako su, na primer, u vizuelnim konstelacijama VODOPAD, STEPENIŠTE i POSKOČITI M. Todorovića semantički sadržaji reči ludistički ikonizovani putem piktograma, a u značajnom srcolikom ideogramu VOLEO SAM (sl. 5) „ispričana“ je čak, tj. vizuelizovana – upotrebom homonima SAM, koji s jedne strane ima funkciju kopule „ja imam/sam“, a s druge strane na završetku konstelacije označava pridev muškog roda „sam“ – jedna nesrećna ljubavna istorija koja se završava samoćom.

U slučaju podgrupa vizuelne poezije kakve su piktogram i ideogram ne radi se, kako se inače često govori, o „tautologiji“, već o jednoj sinhronoj grafemskoj „materijalizaciji“ I i S jezičkog (=simboličkog) znaka. Odnos ova dva skupa formalno-logički može se predstaviti kroz jednačinu $Z = A U I$.

Žarko Rošulj, koji se u konstelaciji SEX, upotrebivši barokni simbol peščanog sata kao oličenja ispraznosti (sl. 6), latio jedne aktuelne teme (naime, posledice eksplozije priraštaja stanovništva) i predstavio je verbalno-ikoničkim dvokodnim postupkom, u konstelaciji SIGNALIZAM ideografski je vizuelizovao semantički sadržaj ovoga izraza: Dinamizovanjem Igr, naime, efekta rastuće i opadajuće slovne veličine izraza SIGNALIZAM, 17-struko serijski raspoređenog, postiže se jedno optičko kretanje napred-nazad, uz upadljivo isticanje najvećeg Igr. U stvari, ovde je reč o signalnoj funkciji na kojoj, u principu, počiva svaka svetleća reklama. Ova vrsta reduplikacije takođe se često primenjuje kod pisanih reklamnih letaka. Pritom – kao na primer kod reklame za SCHWEPPES – važnu

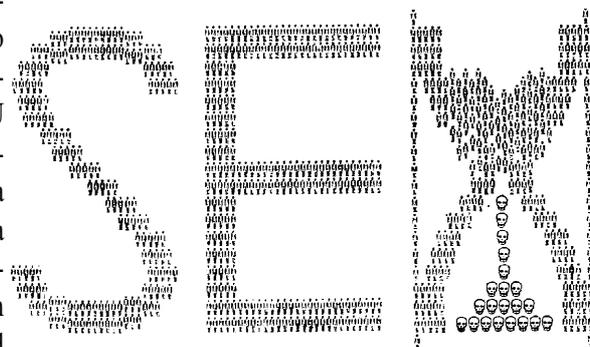
VOLEO SAM

VOLEO SAM VOLEO SAM VOLEO SAM
 VOLEOSAMVOLEOSAMVOLEOSAMVOLEO
 VOLEO VOLEO VOLEO VOLEO VOLEO
 VOLEOVOLEOVOLEO
 SAM SAM SAM SAM
 SAMSAMSAMSAM
 SAMSAM
 SAM

Sl. 5: M. Todorović, „Voleo sam“.
 U: *Stepenište*, Beograd, 1971.

reklame za SCHWEPPES – važnu ulogu igra i akustički kod (If): Broj i raspored (S) – foneme treba da onomatopejski odrazi šumeći zvuk hvaljenog pića i da time psihološki izazove reakciju žeđi.

Kod Todorovića se, na primer, primenjuje ovaj postupak gomilanja akustičko-grafičkog i ikoničko-predmetnog koda, uz različito semantizovanje iterativno upotrebljene foneme/grafeme u konstelaciji HLADNO i VOLIM, pri čemu u slučaju HLADNO reduplikacija foneme – d, funkcioniše kao onomatopejsko podražavanje cvokotanja zuba, a u

Sl. 6: Ž. Rošulj, *Sex* u: *Domesti* 5 (1978)

(Sl. 7: Žarko Rošulj:
Signalizam. U: Dometi 5 (1978))

tipografske slike. Očigledna je njihova bliskost s nemimetičkim slikarstvom i grafikom, lišenim predmetnosti, koji se nalaze na liniji postavangarde *op-art-a*, umetnosti pisanja na mašini i kompjuterske umetnosti. Odstranjivanje semantičkog sadržaja ($S = \text{prazan skup}$) uz istovremeno naglašavanje grafičkog izraza znaka formalno se može ovako odrediti: $Z = I_{gr} \leftrightarrow \emptyset$, to jest tako da nosilac znaka postaje designat (a na kraju i denotat) znaka: $I_{gr} = S$.

Kod ove vrste grafičkih konstelacija, koje nastavljaju jednu, kod kubista i konstruktivista već ispoljenu, tendenciju ka predmetnoj upotrebi glasovnih znakova bez obzira na njihovo značenje, pažnja posmatrača usmerava se na samo telo izraza, obrise slovnog znaka koji se stavljanjem u slobodan, naizgled asintaktički položaj dezautomatizuje i time osposobljava za novo sagledavanje. Izvesnim optičkim efektima, kao što su na primer zebrašte pruge upotrebljene kao pozadina beloga kruga u čijoj se sredini nalazi jedno pojačano crno **a** u konstelaciji Marine Abramović, još jače se ističe izolovanje pojedinačne foneme ili grafeme. Time se tematizuje čak i sama arbitrarnost datih znakova.

Postupak izdvajanja slova i destrukcije teksta i reči dobija nov kvalitet kada se grafički

Sl. 9: M. Abramović: A. U: Signal no. 1 (1970).

slučaju VOLIM iteracija labijalne foneme se ostvaruje kao ponavljanje glasa –m, kojim se izražava osećanje prijatnosti ili ukusnosti nečeg.

Odstupanja i zaokreti ka slikovnoj umetnosti na račun sadržinske strane jezika mogu se zapaziti kod jedne grupe jugoslovenskih predstavnika kP koje bih nazvala asemantičarima. Oni uvode *desemantizaciju*, oslobađanje lekseme od semantike, što kod Biljane Tomić, na primer, dovodi do predstavljanja čisto

VOLIM

VOLIMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
VOLIMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
VOLIMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
VOLIMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

MMMMMMMMMMMMMMMMMMVOLIM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMVOLIM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMVOLIM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMVOLIM

MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM
MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

Sl 8: M. Todorović: *Volim i Hladno*. U: *Stepenište*, Beograd 1971.

HLADNO

HLADNO HLADNO HLADNO HLADNO
HLADNOHLADNOHLADNOHLADNO
HLADDDDDNO HLADDDDDNO
ADDDDDDDNO ADDDDDDDDNO
DDDDDDDDNO DDDDDDDDDNO
DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD
DDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

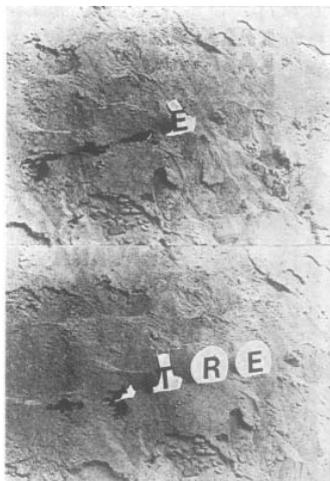
znakovi prenesu u drugi, njima strani kontekst – npr. u neki predeo, na liticu, na kameno tle (up. aranžman Slavka Matkovića), čime se ističe opozicija

priroda: kultura

prirodno: arbitrarno, znakovno.

Izolovani slovnj znaci u poetskoj tvorevini Bogdanke Poznanović SIGNALNE VATRE (sl. 10), na primer,

stavljani na kamenu liticu, nagoreli sleva nadesno i tako fotografisani, predstavljaju vizuelnu montažu koja „istavlja“ više interferentnih kodova (grafički, scenski, ikonički¹, ikonički²) i uspostavlja određene sprege između njih: kodovi, naime, utiču jedan na drugi tako što mimetički kod (ikonički¹) grafičke znake (koji, osim toga, vizuelno prikazuju svoje leksičko značenje: nagorela slova lekseme „vatra“ = ikonički²) pretvara u neku vrstu skulpture u nadrealnom pejzažu, oduzimajući im njihov prvobitni semantički sadržaj ili glasovnu vrednost. Obrnuti postupak je daleko manje izražen zato što su slovni znaci fragmentarizovani i izolovani, a time i jako desemantizovani, to jest oni nemaju dovoljno snage da ostvare verbalizaciju pejzaža. Optički markirana nagorelost grafema u izvesnoj meri vizuelno ostvaruje osnovni princip asemantičke kP: destrukciju, odn. odsustvo konstituisanja većih jedinica koje su nosioci značenja.

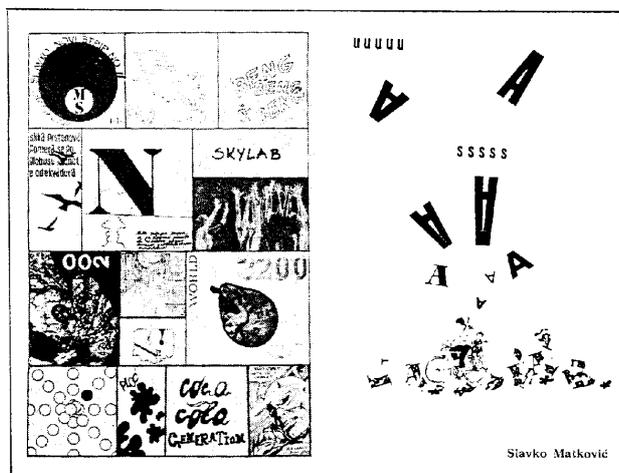
Sl. 10: B. Poznanović: *Signalne vatre*.
U: *Delo XXI/3* (1975)

Pandan asemantičkoj vizuelnoj poeziji predstavlja eksplicitno *fonetska poezija* (fP): Ona se usredsređuje na akustičke pojave i događaje, na fonemske sekvence, pri čemu se mora reći da čista zvučna poezija nije tipična za jugoslovensku kP. Kao jedan od primera za koji bi se moglo reći da se nadovezuje na zvučne eksperimente srpskog nadrealiste Vuča pomenućemo višedelnu fonemsku konstelaciju Ivana Rogić-Nehajeva Z-VUCI.⁶ Jochen Adler/Ulrich Ernst, *Text als Figur*, Weinheim, 1987, str. 170. U njoj su predstavljene zvučne kombinacije neuobičajene za srpskohrvatski jezik (s pojedinim nejasnim zvučnim asocijacijama na poznate lekseme, npr. *ksusel*, što podseća na „karusel“), a cela je izvedena u vidu simetričnog grafičkog poretka, dakle formalizovano:

$$Z = I_{\phi} \text{ gr} \leftrightarrow \phi.$$

Češće se, svakako, sreću konstelacije u kojima akustički i optički (ikonički i grafički) elementi ulaze u simbiozu, kodnu integraciju, na primer kod Slavka Matkovića. U konstelaciji NOVI STRIP NO. 11, koja potiče iz sedamdesetih godina, komičkim postupkom stripa, u diptihu, ocrtna je generacija koka-kole, svemirskog prostora i atomskih bombi: Dok su u levom delu, u pojedinačnim slikama, tipični elementi toga sveta vizuelno raspoređeni jedan do drugog (akustičko je ovde verbalizovano: BENG-BENG-BENG, PLOC), na konstelaciji – grafemskoj slici u desnom delu (gde je očigledno prikazana jedna naoružana Vijetnamka s malim detetom, zbnunjujuće nezaštićena, kako vozi bicikl pod kišom bombi) šištanje i potmula tutnjava letećih projektila (što je predstavljeno grafemama u obliku bombe: V odn. A) nagovešteni su fonemskim nizovima *ssss* i *uuuuu* (A i U zajedno daju žaloban zvuk *Au*; U-s-A uobličava se u njihovog proizvođača, tj. USA itd.). Ovde se, nesumnjivo, već zašlo na teren efektnog, agitujućeg političkog plakata.

Vizuelna poezija, kako smo je ovde ocrtni, mada nije više onako senzacionalna, provokativna, kakva je bila 60-ih i 70-ih godina, ipak nije već zrela za muzej. Istina je da se, s

(Sl. 11: S. Matković: Novi strip no. 11. U: Dometi 5 (1978).)

isto tako, da kP u Srbiji i drugim krajevima nekadašnje Jugoslavije postoji i sad, kao što je postojala pre, i da se može zapaziti da ona nastavlja da traje u promenljivim oblicima koji sami sebe transformišu.

jedne strane, niz autora okrenuo drugačijim, mada srodnim umetničkim pravcima i aktivnostima (na primer Zoran Popović *land art*-u i *conceptual-art*-u, Marina Abramović akustičkom ambijentu i multimedijalnim konstrukcijama, Vladan Radovanović verbalno-vizuelnom beleženju snova, Ž. Rošulj dečijoj poeziji, Biljana Tomić *video-art*-u), a da je s druge strane reklama apsorbovala osnovne tehnike kP. Činjenica je,

1 Vidi: Miroljub Todorović: *Pesnička avangarda*. U: *Delo XXI/3* (1975), str. 467–669. Jochen Adler/Ulrich Ernst, *Text als Figur*, Weinheim, 1987. Miroljub Todorović, *Ponovo uzjahujem Rosinanta*, Zemun, 1987. Julian Kornhauser: *Sygnalizm – propozycja sebrskie poezji eksperimentalnej*, Krakov, 1981. Živan Živković, *Orbite signalizma*, Beograd, 1985. Vladan Radovanović, *Vokovisuel*, Beograd, 1987. Up. i moju studiju: *Sprachexperimente. Zur konkreten Poesie in Jugoslavien*. U: *Festschrift für Nikola R. Pribić*. Neuried, 1983, str. 29–76. 1983, str. 29–76.

2 Zvonimir Mrkonjić, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo, Razdioba*, Zagreb, 1971, str. 10.

3 Max Bense, *Einführung in die informationstheoretische Ästhetik*, Reinbek, 1969, str. 130.

4 Za ovo i ono što sledi up.: Milorad Pavić: *Istorija srpske književnosti baroknog doba (XVII i XVIII vek)*, Beograd, 1970.

5 Jochen Adler/Ulrich Ernst, *Text als Figur*, Weinheim, 1987, str. 170.

6 Jochen Adler/Ulrich Ernst, *Text als Figur*, Weinheim, 1987, str. 170.

S nemačkog prevela Anđelka Elijana Grujić

SINESTETICO
ANNUSARE

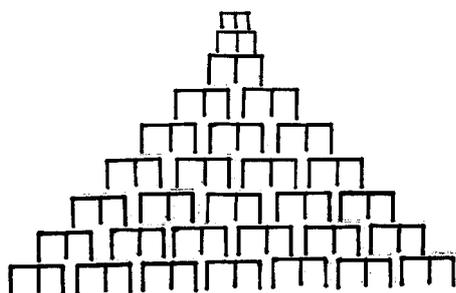
IL **SILENZIO**
GUSTARE

LO SPAZIO
SENTIRE

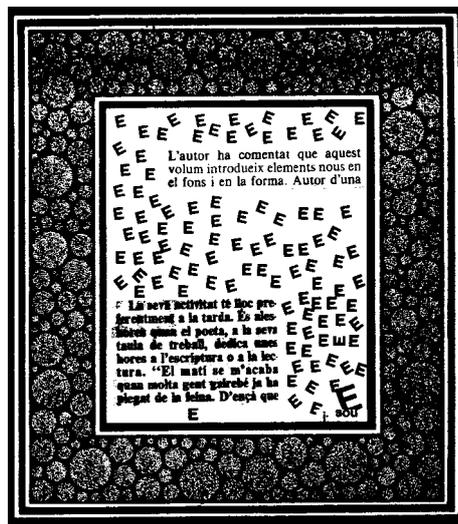
IL **TATTO**
VISITARE

CON **L'UDITO**

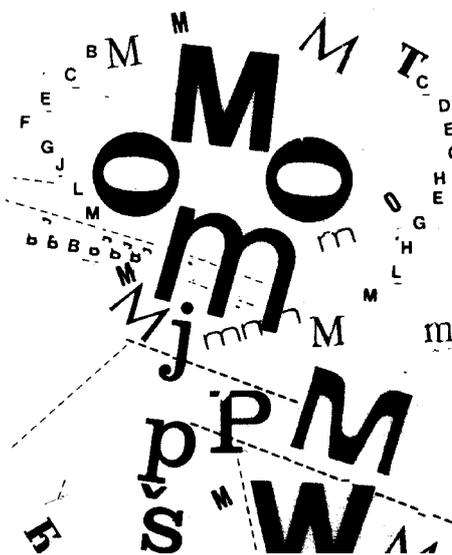
Antonio Sassu

Margareta Stanojlović

Jose Roberto Sechi

Jan Hlavač

ELEKTRONSKA UMETNOST I INTERNET (2)

Realizacija najsmelije utopije

Jedan u nizu ozbiljnih pokušaja da se napravi pregled aktuelnog net-arta (Internet umetnosti) učinio je Centar za umetnost i medijsku tehnologiju (ZKM) u Karlsruheu, Nemačka, krajem 2001. godine izložbom „Mrežno stanje“ (Net-condition) projektom koji se može videti na veb-sajtu:

http://on1.zkm.de/netCondition.root/netcondition/start/language/default_e/

Pregled su sačinili kustosi i sam direktor Centra Peter Vajbl, a on se sastoji od radova sedamdesetak autora i grupa iz čitavog sveta. Kako u uvodnoj napomeni stoji, cilj ove onlajn izložbe nije prikazivanje net-arta radi njega samog, već prikaz pogleda umetnika na interakciju društva i tehnologije i njihovo međusobno „uslovljavanje“. Naime, u svitanje informatičke ere postoji velika potreba za znanjem, razmenom podataka, zabavom, a to često mora da bude ostvareno „u pravom trenutku“, „po porudžbini“, „u realnom vremenu“. Pravi tehnički odgovor na ove zahteve je Internet. U isto vreme ova mreža menja samo društvo, jer se javljaju nove oblasti društvene, komercijalne i umetničke interakcije. Postoje nove mogućnosti, čak i takve kakve ranije niko nije ni zahtevao.

U ovako širokom polju mogućnosti na sceni su utopijske i emancipatorske nade: jednakost prilika, svetsko građansko pripadništvo, učestvovanje bez granica. Oni su sada tehnički mogući i realizovani od strane privatnih zajednica, dok se globalni činioци komercijalnog sveta u ostaviravanju svojih ciljeva koriste istim tehničkim sredstvima. Ta

društvena interakcija menja se postojanjem mreže i sa stanovišta istorije medija uočljiva je promena načina na koji se izvodi muzika, pričaju priče, vizuelno oblikuje, igra. „Mrežno stanje“ govori o tome kako net umetnici ove promene reflektuju, predstavljaju i istražuju. Ova izložba takođe pokazuje kako zbivanja u realnom i virtuelnom prostoru međusobno reaguju, međusobno se podstiču ili sukobljavaju. Distribucija virtuelnih realnosti, zajednički sajber prostori, ne-lokalna komunikacija, višenamenski ambijenti i igre, to su glavne teme „Mrežnog stanja“. Kako direktor Vajbl kaže, trenutno je net-art pokretačka snaga, koja je najradikalnija u transformaciji zatvorenog sistema estetskog objekta moderne umetnosti u otvoreni sistem postmodernog polja akcije.

Među autorima net-arta nalaze se poznata imena kao: Luter Blizet, Natali Bukčín, Vuk Ćosić, Daglas Dejvis, Džordan Krendel, Endi Dek, Mark Nejpier, Džodi, Olja Ljaljina, Old Bojs Network, Artmark, Džefri Šou, Aleksej Šulgin, Viktorija Vesna i mnogi drugi. Svaki od autora predstavljen je na sajtu ZKM-a tekstualnim konceptom zastupljenog rada, biografijom i linkom na rad. Na primer Luter Blizet iz Bolonje, Italija, predstavlja se „Net-institutom“, virtuelnom medijskom građevinom, koja je hibrid mreže metropolisa i informatičke arhitekture Interneta, pejzaža i medijskog prostora. Ovaj fizički, društveni i medijski prostor je kontrolisan i konstruisan od strane mreže, i u stalnoj je promeni zavisno od svojih korisnika.

Natali Bukčín (SAD) i Aleksej Šulgin (Rusija) predstavljeni su „Uvodom u net-art“, pisanim manifestom koji je kasnije uklesan u kamen - ironičnim potezom koji obezbeđuje trajnost ovog teksta u realnom prostoru. Rad aludira na opasne i subverzivne uslove koji vladaju na mreži, u svetlu raznih programa i virusa koji ugrožavaju podatke.

Vuk Ćosić, autor koji živi u Sloveniji, inače kao i pomenuta Viktorija Vesna potekao iz beogradskog umetničkog miljea, predstavljen je radom „Aski istorija umetnosti za slepe“ gde on nastavlja svoj projekat oživljavanja starog, napuštenog kompjuterskog „aski“ (slovnog) jezika, praveći u tom formatu animacije, video i zvuk, podcrtavajući njihovu beskorisnost sa stanovišta visoke tehnologije. Na ovaj način on se trudi da „poboljša“ odbačene i zaboravljene tehnologije, što neki teoretičari nazivaju i „lažnom arheologijom medija“.

Američki autori Dek i Nejpier u svojoj „Grafičkoj smeši“ omogućili su posetiocima sajta stvaranje zajedničke interaktivne slike. Nekoliko posetilaca rada može istovremeno da slika na digitalnom „platnu“ pomoću digitalnih slikarskih „alata“ i palete boja, a sve faze ovakve slikarske improvizacije su memorisane i mogu se naknadno pregledati. Na ovaj način otvoren je put stvaranju globalnog umetničkog dela, sa stvaralocima na raznim krajevima planete koji sa svojih lokacija, zahvaljujući tehnologiji Interneta, slobodno rade na zajedničkom delu. Nije li to ostvarenje jedne od najsmelijih utopija umetnika svih epoha, sada dostupne korisnicima „svemogućeg“ mreže?

Bele mrlje globalizacije

Pod naslovom „UNPLUGGED“ (isključeno) i podnaslovom „Umetnost kao scena globalnih konflikata“ u austrijskom gradu Lincu se u septembru 2002. odvijao šestodnevni međunarodni festival elektronske umetnosti „Ars Elektronika 2002“, jedna od najvećih manifestacija te vrste u svetu. Ona je obuhvatala izložbu elektronskih digitalnih radova i instalacija, video i zvučna ostvarenja, internet prezentacije, i brojne simpozijume i forume sa stotinak učesnika među kojima su poznati svetski stvaraloci, mislioci i aktivisti Piter Fend, Aleks Gelovej, Mark Nejpier iz Sjedinjenih Američkih Država, Pol Virilio (Francuska), Gerfrid Štokler (Austrija), inače umetnički direktor Festivala, Aza El’Hasan (Palestina) i mnogi drugi, uz naglašeno prisustvo afričkih medijskih umetnika i boraca protiv globalizacije. Glavne teme simpozijuma vezane su za probleme globalizacije, položaj Afrike između emancipacije i kibernetičke kolonizacije, za medije kao poprišta globalnih sukoba, međunarodne obrazovne standarde u medijskoj umetnosti, umetnost kao deo globalnog sistema i političku snagu internet utopije. Festival su pratili mnogi muzički koncerti, performansi i drugi događaji sa naglaskom na afričku muziku (rep, hiphop i elektro-pop), likovnu scenu i urbanu kulturu, koji su mu dali izuzetnu živost i dinamiku. Pošto se je čitav sadržaj ove manifestacije postavljen na Internet moguće ga je pogledati sa bilo kog kraja sveta na adresi: www.aec.at/unplugged.

„Isključenost“ označava isprekidane linije razvoja, ambise duž puta globalnog progressa - kaže Štokler u tumačenju koncepcije „Ars Elektronike 2002“. – „Isključenost“ iz umreženog sveta iz koga se niko ne može izvući, bez obzira koliko je daleko od dominirajuće američko-evropsko-japanske kapitalističke trijade, i bez obzira koliko je udaljen od najbližeg električnog izvora. „Isključenost“ je usmerena na bele mrlje globalizacije, barijere mentalne i geografske prirode koje su uključene u proces globalnog umreženja. „Isključenost“ takođe označava našu nesposobnost da uđemo u mrežne aranžmane sa „drugima“, koji su izvan naših sfera eksploatacije i uticaja.

Izbor teme za ovaj festival pokazao je kako politički elementi iz umetnosti povratno deluju na intelektualne rasprave i stvaralačku praksu, što je pojava koja je reflektovala zbivanja od 11. septembra 2001, kaže dalje Štokler, ali se može pratiti i od protestnih zbivanja u Sietlu, Đenovi i Porto Alegreu, i dalje dobija u zamahu i energiji zahvaljujući mladoj generaciji kompjuteraša.

Kao i ranijih godina dodeljene su nagrade „Zlatne Nike“ za pojedine oblasti koje festival obuhvata. Za kompjutersku animaciju i vizuelne efekte nagrađen je Pit Doktor i studio „Piksar“ iz

SAD za film „Monstrumi“. Za digitalnu muziku prvu nagradu osvojio je Jasunao Tome, jedan od prvih japanskih umetnika koji se uključio u pokret Fluksusa, i sada živi u SAD.

Za interaktivnu umetnost nagradu „Zlatnu Nike“ osvojio je Dejvid Rokebi iz Kadane za rad u kome je spojio sedam kompjutera koji prepoznaju glasove, stvaraju slobodne asocijacije i generišu govor. U oblasti internet umetnosti nagrada za izuzetno ostvarenje pripala je Džošu Onu (SAD) za veb rad „Oni vladaju“. To je interaktivni rad u koji posetioci unose nazive velikih američkih korporacija što po njihovom mišljenju vladaju svetom, a kao povratnu informaciju dobijaju podatke sa kojim su kompanijama te korporacije povezane i kakvu korist imaju od tih veza. Za najbolju viziju u oblasti interneta nagrađana je grupa RSG (SAD) za rad „Karnivora“. Ovaj projekat baziran je na softveru američkog FBI kojim se prati saobraćaj u komunikacionoj mreži, postizujući izuzetne vizuelne i dinamičke efekte.

Učinkaj sajber-muze

Elektronski časopisi nisu danas nikakva retkost i na Internetu ih je na hiljade iz različitih oblasti. Tako i umetnost ima svoje specijalizovane časopise širom sveta koji nikad ne dožive papirnu, štampanu verziju, ali zato imaju ogromne „tiraže“, odnosno brojne onlajn posetioce. Prednost ovakvih izdanja je višestruka: relativno jeftin proces objavljivanja i distribucije, veoma široka dostupnost, praktično na svim kontinentima i u kratkom roku, fleksibilnost koja dopušta brzu, dnevnu izmenu i dopunu sadržaja, multimedijalnost sa mogućnošću obogaćenja stranica časopisa pokretnim slikama i zvukom, i konačno, interaktivnost kojom je čitalac direktnom vezom u mogućnosti da reaguje na ponuđeni materijal i utiče na njegovo dodatno oblikovanje, dopunu, pa i rad same redakcije.

I mada postoji mnoštvo koncepcija na kojima se zasnivaju elektronske publikacije, pa se može pomisliti da su već sve mogućnosti iscrpene, zahvaljujući individualnosti pokretača i kreatora onlajn časopisa, a to može biti apsolutno svako ko poželi, bez ikakvih ograda i ograničenja, draž elektronskih časopisa je još uvek njihova svežina i nezavisnost. Takav slučaj je i sa novopokrenutim „The Muse Apprentice Guild“ (Udruženje muzičkih šegrti), ili skraćeno „MAG“ čiji prvi broj se upravo ovih dana pojavio na veb adresi <http://www.muse-apprentice-guild.com/>. Njegov glavni urednik August Hajlend u uvodniku napominje da je „MAG“ otvoren za sve pisce i novomedijske umetnike i da svoju odliku u literarnom svetu želi da stekne upravo dajući pristup što širem krugu raznovrsnih glasova, u duhu razvoja kulture 21. veka. Žanrovi koje „MAG“ objavljuje su poezija, proza, hipertekst, eseji, kritike, intervjui, digitalna vizuelna i multimedijaska ostvarenja, što je zaista izuzetno širok dijapazon kreacija.

Časopis donosi dela preko pedeset autora mahom sa engleskog govornog područja, iz Amerike ali i širom Evrope, iz svih pomenutih žanrova i stvaralačkih disciplina. Preovlađuju prozni tekstovi, eseji, ali ima i zanimljive poezije, čak nekoliko primera vizuelne igre slovima i znacima interpunkcije. Među njima zapažamo poznatog američkog esejistu, teoretičara postmodernizma i proznog pisca Lensa Olsena, zatim uglednog pesnika iz Pensilvanije Rona Silimena, kao i bruklinskog teoretičara sajberkulture Alena Zondhajma. Mardžori Kaverli Luizerbrink poznata autorka hipermedijalnih kratkih priča objavljuje zanimljivu igru slika i stihova „Pomračenje u Luizijani“, a sličnim postupkom služe se i Linda Keroli i Lajza Blumfeld. Ipak, najatraktivniji i medijski najsloženiji u ovom časopisu je rad Dol Joko (pseudonim filmske i video umetnice Frančeske da Rimini) „Tečna nacija“ sa nizom poetičnih slika dece i igračaka, ali i dokumentarnih

slika surovih svetskih zbivanja sa angažovanim tekstualnim komentarima, baveći se posebno medijskim manipulacijama masama, čime postiže snažan efekat doživljaja savremene civilizacije.

Hiper-kreativnost

Postoje još uvek mišljenja da mešanje umetnosti i tehnologije ubija kreativnost, nameće estetiku i logiku mašine, sputava čovekovu slobodu i otuđuje ga od „prave“ kreativnosti. Pritom se zaboravlja da je tehnologija samo produžetak ljudske ruke i misli, da je ona nastala upravo iz potrebe za još nesputanijom i slojevitijom kreativnošću. Na kraju, sva ta tehnološka dostignuća su tvorevina upravo tog kreativnog, osećajnog, mislećeg čoveka koji je, našavši se u vremenu brzih komunikacija, informacija i produkcija, osetio očajničku potrebu upravo za tim pomagalima bez kojih bi se osećao unazađen i bespomoćan u svom pogledu ka budućnosti.

Jedan od dobrih primera umešnog premošćavanja barijera tehnologije i umetnosti, kao i tumačenja njihove prirodne simbioze je novosadski časopis za kompjutersku umetnost i kulturu „Digital arts“ (<http://www.digitalarts.co.yu>), čiji četvrti broj je izašao iz štampe. Ova publikacija svojim izgledom, bogatim sadržajem, savremenim dizajnom, kao i izuzetno kvalitetnom štampom govori sama za sebe o prednostima i mogućnostima saradnje visoke kompjuterizovane tehnologije i kreativnog oblikovanja i izražavanja, a čitav niz u njoj objavljenih radova sa domaće i međunarodne scene, kao i mnoštvo tehničkih saveta i uputstava za što efikasnije korišćenje softvera i hardvera, daju čitaocu šansu da stečena znanja što pre i što lakše primeni.

I ne samo da „Digital arts“ br. 4 sadrži radove afirmisanih digitalnih umetnika iz oblasti 3D-animacije, grafičkog dizajna, virtualne arhitekture, veb-dizajna, multimedija, digitalnog audia i videa, već donosi i razgovore sa pojedinim stvaraocima iz kojih se može puno naučiti, jer iskustvo sa novim medijima još uvek je nedovoljno rasvetljeno i objavljeno. Tako imamo razgovore sa Igorom Pošavecom, autorom rođenim u Beogradu koji sada uspešno stvara u Nemačkoj, zatim sa holivudskim stručnjakom za specijalne efekte na filmu Stivom Vilijamsom, sa američkim veb-dizajnerom Majklom Jangom, beogradskim digitalnim slikarom Reljom Pajićem i novosadskim autorom Pavlom Jovanovićem.

Rubrika „Digitalna galerija“ donosi nam radove nekih od najinteresantnijih mlađih stvaralaca u nas, a tu se može naći i izbor nekih od najzanimljivijih veb stranica na Internetu. Specijalno za ovaj broj o britanskoj Internet sceni piše Daniel Stringer, stručnjak iz Engleske.

Za one koji žele da usavrše svoje veština na kompjuteru ili bolje upoznaju mogućnosti najnovijih programa „Digital arts“ donosi niz vodiča korak-po-korak kroz aplikacije za slikanje, obradu fofografije, animaciju, specijalne efekte, multimedije, sa korisnim ilustracijama. Konačno tu su i brojne vesti o novim digitanim mašinama i programima, kao i o izložbama, festivalima i konkursima iz ove oblasti.

Elektronski brevijar umetnosti

Elektronski mediji za generisanje slike, zvuka i pokreta, te njihovi razni digitalni i multimedijiski derivati postali su svakodnevna pojava u javnom životu; svetu zabave, reklame, informisanja, pa je stoga prirodno da su ušli u široki dijapazon izražajnih „alata“ i domaćih umetnika. Iako je njihov broj u odnosu na neke razvijenije sredine još uvek relativno mali, i naši autori su se ravnopravno uključili u međunarodnu razmenu elektronskih tvorevina koje danas veoma lako i brzo putuju planetom putem Interneta, tako da se geografska pozicija pošiljaoca može sasvim zanemariti.

Jedna od prvih domaćih grupa koje su počele elektronsku digitalnu sliku povezivati sa Internet komunikacijama su pripadnici Asocijacije „Apsolutno“: Zoran Pantelić, Dragan Miletić, Dragan Rakić i Bojana Petrić. Asocijacija je osnovana u Novom Sadu 1993, a u ovom sastavu deluje od 1995. Oni su se kvalitetom, konceptijskom osmišljenošću i tehničkom sofisticiranošću potvrdili na mnogim svetskim samostalnim predstavljanjima i velikim manifestacijama kao što su „Ars elektronika“ u Lincu, „Ostranenie“ u Desau, „Transmediale“ u Berlinu, „BIG“ bijenale u Torinu, „Pandemonium“ u Londonu, „Videoarheologija“ u Sofiji, „Viper“ u Bazelu, „Manifesta“ u Frankfurtu itd. Stoga smo njihovu retrospektivu u Salonu Muzeja savremene umetnosti u Beogradu krajem 2002. godine videli kao sasvim opravdan, čak neizbežan korak ustanove koja prati recentna zbivanja na našoj i međunarodnoj sceni. Ova izložba ujedno je bila retka prilika da se na jednoj izložbenoj postavci služimo isključivo elektronskim sredstvima u percepciji likovnih dela. Na desetak kompjuterskih monitora, televizora i putem video-bima pratili smo opus mladih novosadskih stvaralaca u kome su ostvarili tesnu vezu savremene tehnologije, svakodnevice kao nadahnuća i maštovitog umetničkog kreiranja, kao sintezu svega navedenog. Izložbu pod nazivom „Apsolutni izveštaj“ pratila je istoimena publikacija sa studijskim tekstom kustosa Dejana Sretenovića, kojom su dokumentovane sve umetničke aktivnosti Asocijacije, uz iscrpnu bibliografiju kako njihovih tekstova u časopisima i drugim publikacijama, tako i tekstova o njima u katalogima, časopisima, novinama, na televiziji i ostalim medijima.

Na samom ulazu u galeriju nalazio se ambijent dnevne sobe sa udobnim foteljama i jastucima po podu, nad kojima je postavljen televizor i na čijem ekranu se prati razgovor sa članovima Asocijacije „Apsolutno“. Ovaj rad dobro je pokazao sponu koju aktivnost Asocijacije ima sa svakodnevnim životom, sa ritualom praćenja TV programa. Nešto dalje na malom ekranu se odvijala projekcija rada „Dobro veče“ (1996) sastavljenog od uvodnih rečenica voditelja televizijskih vesti širom planete, na različitim jezicima. Elektronskim semplovanjem slike i zvuka dobija se savršena slika informativne kakafonije ali i presinga koji svet trpi od strane informativnih medija. Sledili su radovi „Najveći hitovi“ (1998) na CD-ROM-u koji se poigrava paralelom medicinskih i kompjuterskih virusa, zatim zvučni rad „Dnevnik jednog grada“ (1998-1999) sa zvučima Novog Sada, projekcija „Atrofija“ (1999) sa jelenom koji odbacuje rogove, dragoceni trofej koji je uzrok lovačkog nasilja itd. Ovakva izložba Asocijacije „Apsolutno“ je bila doista samo „izveštaj“, jer je zahvaljujući reproduktivnosti i komunikativnosti elektronskih i digitalnih dela mogla lako biti priređena u više svetskih cenatara savremene umetnosti istovremeno. Njihova dela se nalaze u mnogim međunarodnim dokumentacionim centrima na video kasetama, CD-ROM-ovima, Internet sajtovima, ali je dobro da je izložba priređena upravo u našoj sredini, kao primer pravog dosluha sa stvarnošću i vremenom u kome je nastala i kome je posvećena.

Odras apsurdnosti sveta

Možda su to novine budućnosti: sa jedne strane monitora povezanog za Internet nižu se agencijske vesti i fotografije o zbivanjima u svetu, a sa druge tekstualne i vizuelne rekcija čitalaca i njihove lične vesti. Tako izgleda projekat „Kiosk“ novosadskog umetnika Igora Antića (1962) koji već duže od decenije živi u Parizu i nastupa širom sveta, što ga je postavio u Galeriji „Klark“ u Montrealu, Kanada. Od početka decembra 2002. do kraja februara 2003. godine Antić je u svom elektronskom internet glasilu svakodnevno postavljao odabrane udarne vesti, mešajući ih sa vicevima i reklamnim porukama, nastojeći da dočara svu kontradiktornost, provokativnost, a ponekad i apsurdnost informativnih medija širom planete, dozvoljavajući istovremeno da i korisnici

ovih informacija elektronskom poštom kreiraju sopstvene vesti (dvojezično, na francuskom i engleskom), koje mogu već sutradan igrom slučaja postati zvanične novosti. Ovaj autor koji se već nizom projekata opredelio da osvetli ekonomsku i političku pozadinu mnogih zbivanja u globalnom kontekstu, stvorio je ovim radom svojevrsno ogledalo sveta, čiji se sadržaj sticajem okolnosti vrteo oko mogućeg rata u Iraku i njegovim posledicama.

Glavni likovi na ovim globalnim elektronskim zidnim novinama, koje se mogu pratiti na internet adresi <http://www.kiosquekiosk.free.fr>, su Sadam, Buš i Bin Laden, a raspravlja se i o takvim temama kao što su ratne video igrice, sajber-terorizam, odgovornost novinara za ratove, sve začinjeno povremenim ratnim pretnjama Kolina Pauela, osvrtom na plastične operacije Majkla Džeksona, vicevima o plavušama i reklamama haljina za trudnice.

Na dan Božića nalazimo vest da osamsto hiljada hrišćana u Iraku slavi ovaj praznik, kao i podatak da su u toj zemlji toga dana bombardovane zone zabranjenog leta, kada je srušena jedana američka bespilotna letelica. Na suprotnoj strani nalazimo fotografije NATO vojnika obučenih u kostime Deda Mraza. Izvesna Sanja iz Zagreba šalje poruku: „Neka nas samo Bog sačuva od ljubavnosti Amerikanaca“. Nižu se iz dana u dan i poruke raznih mirovnih i ekoloških pokreta protiv rata, peticije, kao i pojedinačne antiratne izjave Pape, pevačica Šeril Krou i Selin Dion, teniserke Dženifer Kapriati. Istovremeno nalazimo podatak da fabrika slatkiša „Boldvin“ iz Londona svakodnevno izrađuje za izvoz pedeset tona čokolada sa Sadamovim portretom, a neki Džamal iz Basre šalje fotografiju i vest da je dok je bio u kupatilu uništen deo grada. Tu su i citati iz knjige „Nasilje medija“ Maršala Makluana iz 1976. kao i reči jednog savremenog analitičara koji tvrdi da je ovo vreme virtuelne istine, vreme laži, jer je danas vesti zbog brzine nemoguće proveravati.

Praveći ovakav civilizacijski melanž na veoma inteligentan i ilustrativan način Igor Antić je hrabro ušao u srž informatičke kulture, naročito u prirodu elektronskih medija, pokazujući putem svojih dnevnih onlajn novina njihovu pravu prirodu, ali i svu opasnost življenja u današnjem svetu, kada se čovek možda najviše mora oslanjati na sopestvena čula i intuiciju. A to je i nekakva umetnička poruka ove Antićeve značajne planetarne internet akcije.

ECOLOGICAL ETHICS: POLITICS AND COMMUNICATION
IN ANDREJ TISMA'S WEB.ART

Anyone interested in understanding the political, artistic and ethical situation in the world today could start by looking at the Web.Art of Serbian artist Andrej Tisma. He offers an insight into complex issues with intelligence and creativity particular to his local situation but with international relevance. After experiencing his work you will feel compelled to consider your own circumstance and role in global society. Here I will begin to explain some background concerning the history and context of Tisma's art followed by examples. His work however is vast and would need more space than is available here for a substantial representation that it deserves.

Tisma has a history of involvement in networked, communications-based art as seen in his mail art from the 70's and 80's to his early inclusion and participation in Internet Art projects and histories. He is therefore on these terms a respected producer and commentator on both movements. Tisma's work follows the tradition of mail art and is part of a strand of Internet Art based on communication, collaboration and democracy rather than another formal and media-installation orientated variety of Internet Art that is also practiced. He is responsive to global events, producing art works reacting to situations concerning international politics, globalisation and the separation of individuals from the political process. The net as a medium allows for alternative opinion to spread as quickly as the media spin so typical of contemporary politics.

ECOLOGY: GEOPOLITICS, SOCIETY AND THE INTERNET

Ecology has been important to Tisma's work dating back to his mail art project 'Nature Gives...' in 1992 which served as a homage to nature and brought attention to catastrophic situations in the world. Since then he has expressed an extended interest in 'ecology', that is, relationships between living things and their environment or as Tisma puts it, "ecology is not only about clean air, water and healthy food but also about clean social relations and ethically clean deeds".

Globalisation is an example of how these relationships are upset. Vast differences between rich and poor countries result in manipulation and corrupt use of national powers to further increase corporate expansion. This hovers above all and with it comes massive opposition in the form of demonstrations degenerating into riots by extremists and heavy-handed security forces. The enclosed and secret situations whereby ministers and corporate bosses discuss the future composition of the global economy, which in turn effects the lives and well being of many in exploited nations, causes distress amongst citizens excluded from the political process who turn to the streets. Tisma's work acts as a constructive protest, a creative healing process to both the lives of individuals and the sour relations cultivated between rulers and the ruled. His work sets a positive example of how communication and creativity provide the means to comment on ones position in the world.

The role of Art Institutions is also an important issue when considering Web.Art. Their privilege as brokers on art presentation and production is an authority the avant-garde has sought to dismantle. Internet Art, and Mail Art before it, seeks in the tradition of the avant-garde to operate independently of such institutions by producing a direct and immediate art form experienced

between the creator and viewer without mediation or censorship. Tisma's work exploits this situation enabling a critique easily communicated and digested. A networked community exists on the Internet and serves to lubricate artistic practices by providing a context for production and consumption of works.

WEB WORKS

Tisma adopts a particular language suitable for the Internet sometimes appropriated from the targets of his critique or constructed as a game or puzzle imbued with humour and irony, often simple but direct. 'New World Odour' (*1) and 'Adult censored Pics' (*2) are both works imitating commercial web sites with a difference. The former presents a series of perfumes with cleverly worded marketing slogans and strategic names. For example a scent called IMF is accompanied with the description, "When you are in poor spirits and a bad mood this scent will give you the needed illusion of happiness." The same goes for U.S.A., "it smells a little bit strange, in big amounts even disgusting. So use it very carefully or it could drive away your best friends." These examples act as a snide but apt remark concerning their practices. Other varieties of perfume are included each with a name mimicking an institution of the New World Order complete with an adequate message. This piece acts as a light-hearted but serious comment on the forces of globalisation.

'General Vision'(*3) heads Tisma's 'American Nightmare' (*4) series on the web site. The page is divided into images showing the NATO General Clarke's head and his military badges. Firstly users are instructed to test his senses by clicking on parts of his eyes, nose and ears. Images below the face change to depict devastating incidents, artillery and bombers from the military campaign against Yugoslavia in 1999. This symbolically replaces Clarke's badges of achievement and status with gross acts committed during the war. In 'testing' his eyes, nose and hearing, the user is made aware of the senselessness of the acts committed. One is encouraged to imagine what generals actually see and hear and at what level they experience wars conducted at their command.

Within these web works the user is an active component reading and untangling the web specific languages whilst watching Tisma's ideas and beliefs unfold. Questions are raised concerning the users own opinions, confronting and challenging their position. In combining language with structure and ideas Tisma has ensured a successful artwork whereby the viewer leaves the piece but retains the message and purpose of it. In this case the ethical principles, an awareness of ones circumstances and the ability to engage with ones social and political environment. This is marked by Tisma's personal experience as an individual in a society suffering as a result of the current geopolitical situation. Only by confronting such difficult issues will it be possible to repair and heal the damaged social ecology. That is the position held by Tisma as understood through his works all of which must be experienced for a complete understanding of his concerns, wit and creativity.

13/8/2001

---

*1 - <http://www.webheaven.co.yu/art/nwo.htm>

*2 - <http://www.webheaven.co.yu/art/adult.htm>

*3 - <http://www.webheaven.co.yu/nato/general.htm>>
<http://artcontext.org/act/01/vision/>

*4 - <http://www.pcpages.com/justart/webart.htm>

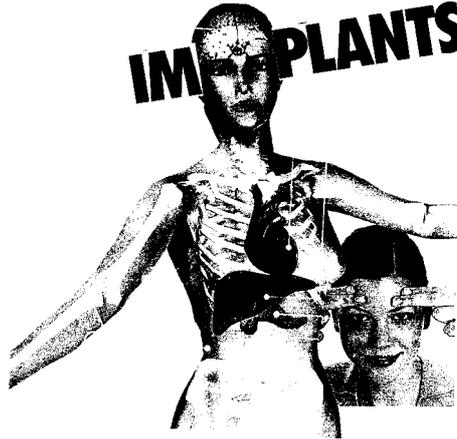

UNTITLED

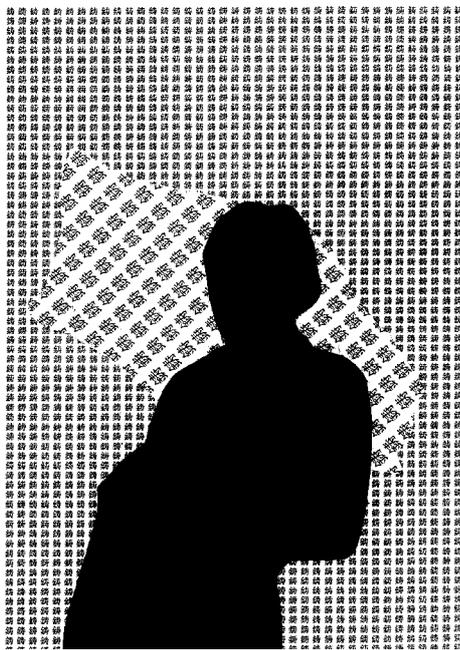
When the world has been reduced to a dark wood I will find you a taste of ashes floats on the air. The musk is in the deer, the fire in the wood. What new constellations of torment rise for me now? Like weak prey torn open I have bared my innermost hidden pulse to my killer. And if I become the ancient traveller I shall go down the path the air milky and spiced with trade winds with rose leaves in closed jars. Here it has the sublime confusion of a dream we cannot remember. The great fire which illuminates us and sings in our flesh leaves us a husk of helpless shadows. Again these same thoughts that fall and fly. Whistlings of death and unheard music. I have been humiliated by the destructive powers of my own love. I have confessed an appetite that is unspeakable. At the time of telling blood flows from each eyelash pieces of the heart that come through the eyes.

Paul Amlehn

IMPLANTS

Luc Fierens

Keiichi Nakamura

I META-NETWORKER IN SPIRIT

RUGGERO MAGGI

Ruggero Maggi

СИГНАЛИЗАМ

(Покушај лексикографског одређења)

Сигнализам је неоавангардни мултимедијални и интердисциплинарни уметнички и поетолошки покрет, утемељен на представљању вишеслојних појмова, објеката, слика, емоција, облика и мисли помоћу знака (сигнум), схваћеног као кристализација доживљаја који тумачи себе, симболичко значење или визију. Сигнали сажимају у себи преплет прошлих и актуелних спознаја, подстичу имагинацију и воде у сфере мисли без речи. У свету преплављеном знаковима, сигнализам је израз слојевите појавности, духа времена и егзистенцијалних својстава. Као средство креативних, филозофских, сазнајних и социоменталних веза, сигнал делује, пре свега, на друге, омогућујући изражавање мисли, представа и сензација о нечему што је одсутно, и што није примарно, непосредно значење. Сигнализам зрачи у контексту културног, историјског и метафизичког окружења из којег је поникао, и не исцрпљује се у спољашним идентификацијама; он тежи да изрази суштински део онога што је у домену онтолошког и трансцендентног, као и део онога што је видљиво и експресивно.

Сигнал је вишезначни комуникацијски феномен који има за циљ да у имагинативном облику активно пренесе у свест одговарајуће представе; у сигналистичким уметничким остварењима значењски спектар извире из унутрашњег знаковног уређаја, док материјални свет садржи углавном сигнале са спољашном димензијом. Управо присуство унутрашњих знаковних ентитета помаже да се разлуче сложене уметничке од једноставнијих неуметничких творевина. У сигналу, који поседује разуђену значењску носивост, сажимају се разнолике особине, потенцијали и видови деловања, игривост, па и магијске способности испољавања. Успостављањем вишесмерног система знакова, и линеарних узајамних веза међу њима, сигнализам омогућује појединцу и групама да изађу из духовне омеђености и ослободе се друштвеног, историјског и егзистенцијалног релативизма, творећи нову културу и осећајност, иновирано поимање живота и друкчији аксиолошки и симболички поредак.

Сигналистичка уметничко-поетолошка пракса утемељена је на аутономији знаковног изражавања, слободи индивидуалног чина, оригиналног проседеа и експерименталног замаха, потом на лудичкој активности, на сцијентизацији у правцу интернационалног и планетарног језика и космополитске усмерености модерне уметности. У сазвучју са осталом неоавангардном продукцијом, сигнализам би да означи савремену епоху у којој се уметничке идеје дисперзивно разасиру преко националних, државних и језичких граница. Сигнализам у новије време постаје све продорнија поетолошка и уметничко-критичка концепција која стваралачку имагинативност, делатну интуицију, модерну експресију, жанровску разуђеност, спонтаност и разнолика идејна прегнућа сагледава у светлу најновијих вредносних система, симболичког и естетског спектра, видова друштвено-етичке организације и цивилизације у целини.

Сигналистички експеримент се, у почетној развојној фази, трансформише у спектакл; при том се, скоро увек, рачуна на суделовање медијске технологије и успостављање одговарајућих комуникацијских веза и канала (компјутерска поезија и мејл-арт) у смеру стварања нове, често виртуелне реалности и неке од манифестних форми симулакрума. Сигналистичка уметност, за разлику од традиционалне, па и авангардне, прилагођава и местимице користи

продуктивне моћи и извесне аспекте масовне комуникације, како би уобличила визуелно, звучно и гестуално дело, као и творевине утемељене на објективном виђењу стварности. За разлику од поп-арта, сигналистичко стваралаштво прихвата елементе потрошачке културе, према којој се истовремено и критички односи, ипак остајући при садржаној специфика-торској концепцији наизглед дословног приказивања или репродуковања приказаног, знаком декодованим у процесу остваривања.

Наглашена иронија, хуморност, сарказам и пародичност сигнализма, посебно уочљива у појединим делима оснивача покрета Мирољуба Тодоровића, поред значењске субверзије и атаковања на устаљене уредности, доноси нову изражајност, затим нову гестуалност и реторику, визуелна преобликовања и измештен језик и жаргон, које уметник прихвата провокативно трансформишући и сценски-театрално исказујући своју егзистенцијалну зебњу и скепсу. У тај контекст се укључују парадокси, различите утопије и пројекти, деконструисане естетизације (параестетско), уз нихилистичко разарање постојећег мерила и идеала, наслеђених из историјске авангарде. С акцентом на знак, сигнализам приказује и васпоставља противречне механизме превладавања модернистичког наслеђа и културе и њихове истрошености, тежећи екстремнијим видовима изражавања, персифлажи, иронијском, антиутилитарном и негаторском.

У кретању од авангардног ка неоавангардном и трансавангардном, уз помоћ техно-дернизма и неоконцептуализма, воковизуелни елементи у сигнализму доводе се у везу са знацима невербалног споразумевања, са помацима од спектакуларно-акционог ка мултимедијски интерактивним и умрежавајућим системима комуникације.

Као интернационална, планетарна и транснационална уметничка појава, иако рођена у нашој култури, сигнализам надраста уже, регионалне, српске и јужнословенске оквира, националне и етничке границе, и то пре свега поетолошким размахом, оствареним вредностима и значењем, утицајем на магистралне културне токове и зрачењем на друштвени амбијент и духовну атмосферу. Он у међународним и космополитским доменима посведочава развојно кретање опште теорије уметности, нарочито у правцу корените промене израза, стваралачког поступка и положаја уметности у друштву, начин схватања света и уметничких дела (дело у настајању, незавршено дело, дело у нестајању, итд.) у књижевности, ликовним и сценским уметностима. Модерни језик општења и комуникације уздиже се изнад етничко-националних димензија културе, друштвених система и држава. У том смислу сигнализам твори - због своје универзалности - једну врсту обједињујуће, космополитске, транснационалне основе општијег идеала и концепције модерности. Он се као такав у великој мери приближава концепцији плурализма, либерализма и интернационализма уметничких идеја у духу филозофије праксе према којој се источна и западна култура сагледавају као целовитији, обухватнији комплекс естетских појава и развојних пројеката. У њима креативно суделују народно-националне културе и уметности, како са својим аутентичним тако и са понекад хибридниим вредностима. Сигнализам се све више поистовећује са културном хегемонијом и уједињавањем светске цивилизације. Захваљујући универзалним вредностима сигнума (знака), српски нео-авангардни сигналистички покрет постао је градивни елемент јужнословенске, балканске и европске културе и цивилизације, која је друштвено-историјски и непосредно цивилизацијски екуменска. При том је потребно аналитички и критички проценити колико је сигнализам, заједно с другим неоавангардним покретима, допринео процесу обликовања модерне светске и европске мисли, и колико је планетарно асимилуван у креативном погледу.

(Фрагмент)

МИСЛИМ

СИГНАЛИЗАМ

ИГНАЛИЗАМ

ГНАЛИЗАМ

НАЛИЗАМ

АЛИЗАМ

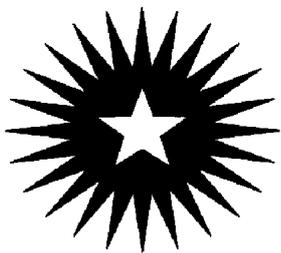
ЛИЗАМ

ИЗАМ

ЗАМ

АМ

М

Мирољуб Филиповић Филимир

INDEKSE (V)RANA

Preporučljiv si. Hronični spiritusu. Sagoreo vodom
iskasapljene vatre. Uz dlaku u kajmaku.
Radodajna
profilaksa. Navijala te. Đavolski naizust. Da žuriš.
O omeginim alfama. Upravo zbog toga.
Lako(mo).
Primam se. Lekovit. Paraš gaće eufemizmima.
Delimično pomračeni. Uopšteni, nezaprepašćeni.
Indekse (v)rana. Osedeo pod uticajem urote.
Žuti kljunovi oživeše. Sve tvoje kamenolome.

LOBOTOMIJOM ČUVAJU

testamentarno utemeljeni
peripatetičnim splendifidom
nastrane podvornosti

obernajdražu uniformu
dobrohotnog potištenja
lobotomijom čuvaju

ne bi li debeli bitak
dopingovan bespogovrnošću
mogao da ih podvede

lasno na kvarno
umoljčanim podmuklostima
tvrdog poveza ojađenosti

zbrinutog po gradinama
obmaninog pasijansa
punog p(o)raznine

U ŽIVUCKAJUĆIM KOŠNICAMA

Ponad ravnodušnosti. Veoma revnosno.
Onjuškujе.
Čitava nacija. Pri-prostosrdačni publikume.
U ovom. Delikat(es)nom tren(d)u.
Ubrzanje kašičica. Usporavanje slova.
Zadrto. Demokratski, bogme.
Na polzu otečastva, jakako.
Ne-spremna. Za svaku ne-priliku.
Ukazivanje prve pomoći. Usta na šupak.
U živuckajućim košnicama.
Direktan prenos. Ne baš taze. Teze.
Traje i ne zastareva.
Fabulozna era. Fortisima.
Hiperaktivne hipohondrije.
Nazovi to. Revolucija. Građanski rat.
Ukoliko će tebi.
Tada.
Biti lakše.

FANTASTIČKI SIGNALI

Sloboda koju književna avangarda sebi dozvoljava (i otima) podrazumeva i neobaziranje/nepokoravanje svim dotadašnjim etabliranim pravilima i kategorijama. Čin stvaranja neopterećen predznanjem koje traži obzire i ograničava, vrhovni je imperativ i bilo kakvo kalkulisanje i taktiziranje obrisaće sav polet i radost i oduševljenje novim horizontima koji se ukazuju pred umetnikom. Kritika i teorija zadužene su da racionalizuju 'rezultate' avangarde (što je, s obzirom na njihovu akademističku krutost, popriličan napor skopčan s veštinom balansiranja između proverenih i novih vrednosti).

Signalizam, (neo)avangardni multimedijalni pokret, specifičan je po svom istovremenom razvijanju na nivoima umetničke prakse i teorije, što dozvoljava i specifična prelazna polja iščitavanja. Kratki blok koji je pred nama stoga se može smatrati delimičnim iskorakom u stranu zahvaljujući kome se sagledavaju neke perspektive i odnosi na koje bi valjalo obratiti pažnju kako prilikom čitanja tako i prilikom nekih budućih temeljnijih proučavanja.

Sveopšta okrenutost signalizma neuhvativom vremenu sadašnjem te vremenima koja dolaze (otuda se i sadašnjost shvata kao klica budućeg) najočitije je bila izražena u tzv. scijentističkoj poeziji, verbalnoj i vizuelnoj, u kojoj umetnik, kako piše Miroljub Todorović, prihvata 'način mišljenja naučnika i modernog proroka'. Ovakva polazišna tačka donosi u poeziju s jedne strane nove teme – naučno/tehnološka dostignuća koja menjaju čovekov svakodnevni život odnosno odvođe ga u svemir, na druge planete, u susret drugačijim oblicima života i inteligencija – a s druge strane zahteva i novi način pisanja adekvatan temama i vizuri. Počev od Todorovića i njegovih knjiga-poema "Planeta" (1965) i "Putovanje u Zvezdaliju" (1971), "Textum" (1981) brojni su se pesnici iskušavali na ovim poljima gradeći tako temelje sasvim novom pesničkom nivou koji i danas opstaje u manjem obimu. (U pesničkim radovima M. Todorovića koji se mogu svrstati u 'kompjutersku poeziju' takođe se mogu naslutiti odjeci scijentizma kako u načinu 'pravljenja' pesama tako i njihovom tonu.) Prozni odraz scijentizma, na žalost, nije bio ni približan pesničkom jer ga gotovo i nije bilo.

Literatura se, međutim, razvija sopstvenim nepredvidivim putevima te tako 1980-tih stasava, od književne matice apriorno odbačena, domaća naučno fantastična literatura. pisci ovog opredeljenja, kako mu samo ime kaže, određuju svoj umetnički svetonazor na temeljima i iskustvima savremenih naučnih disciplina (egzaktnih i društvenih), dakle prihvataju 'način mišljenja naučnika i modernog proroka'. Bliskost sa scijentizmom očita je, bez obzira da li stvaraoci znaju i prihvataju postojanje onog drugog pravca; čak bi se moglo reći da je određeni otklon koristan jer se tako izbegava jednoličnost a povećava raznovrsnost koja može biti podsticaj za dalje stvaranje i u jednom i u drugom pravcu. Sa svoje strane scijentizam donosi pesničku slobodu vizija i lepršavost jezika, dok naučnofantastična proza, sa svoje strane, prilaže iskustvo mešanja s ostalim fantastičkim žanrovima: hororom i epskom fantastikom (ovo prožimanje toliko je, ponekad, snažno da je teško čisto žanrovsko određivanje priča), te iskustva naracije i građenja priče. Bogatstvo prozih fantastičkih 'komada' delimično se može otkriti i u pričama koje slede. Ovaj segment treba shvatiti kao pokušaj da se zainteresovanim čitaocima otkrije jedna (ne)namerna tačka podudaranja umetničkih interesovanja na koju, do sada, nije ukazivano a koja, ipak (jer, rekosmo, avangarda je slobodna u svom 'radu'), šalje svoje zavodljive, fantastičke signale.

SUBOTA UVEČE

Subota je uveče a ja sam u jednom od kafea na Petoj aveniji. Ime kafea je Ogrizak jabuke a ja treba da se nađem sa svojim prijateljem Zoranom koji je doputovao iz Srbije i ima žarku želju da upozna Petu aveniju. Evo, bliži se i ponoć a njega nema. Lepo sam mu govorio da dođem po njega pa da izađemo zajedno. Ne, hoće on sam da se snađe u Njujorku, kao da su ovo njegovi Rančevi ili kako se već zovu...

Ili je zalutao ili je imao problema sa klunovima ili... svašta se može destiti noću po Petoj.

Čekam ga još malo pa odoh. Ne sviđa mi se ovo društvo. Pogledaj onu sisatu crnku za barom, silikonski granit. Nema više onih pravih. Dok gnječim silikonke imam utisak kao da pokušavam da ulovim sapun u prepunoj kadi.

A onaj tip sa smešnim kostimom. Šta izigrava? Drakulu? Zalizana duga crna kosa, brčići. Crno odelo i crni plašt postavljen purpurnim satenom. Jeftin kostim za noć veštica ili je neki glumac koji je slučajno zaboravio da skine kostim pre nego što je napustio pozorište i pošao kući.

Izgleda da se sasvim uživeo u ulogu jer ispija već peti Bladi Meri zamišljajući da pije nečiju krv. I zašto gleda u mene? Siguran sam da nisam upao u neki od barova za pedere. Ovo je ranije bilo fino mesto. Tip se smeška zadovoljno i diže čašu kao da mi nazdravlja. Okrenuo sam se i zabio pogled u svoju votku sa švepsom. A i ne želim da mu dajem nadu. Nije to za mene. Volim žene pa makar i silikone. Pogledom sam potražio onu crnku od malopre. Nema je.

Bacio sam pogled na sat. Pet minuta do ponoći. Zoran je trebalo da stigne oko jedanaest, pa sada ako i dođe neće me naći.

Platio sam piće i izašao napolje. Posle onog ustajalog vazduha u kafeu, svež vazduh je bio pravo zadovoljstvo. A mesec je tako pun i crven, kao Bladi Meri. Baš romantično. Ali, čuju li se to koraci iza mene? Ne, ne paniči, rekoh sebi, ovo je slobodna zemlja, slobodan grad, svako ima pravo da se šeta kud želi. Ipak sam okrenuo glavu pokušavajući da smirim uskomešanost u stomaku i navalu krvi u glavu.

Pa, ne bih baš rekao da je puka slučajnost da tip koji me posmatra sve vreme i diže čašu nazdravljajući mi, izađe u isto vreme iz kafea i pođe u mom pravcu. Matora pederčina. Ubrzao sam korak, nisam hteo da trčim, ne valja ako mi se puls ubrza... Samo sam požurio. Dosta sam mlađi od njega, izmaći ću mu.

Nisam više čuo korak iza sebe. Ponovo sam se okrenuo da proverim gde je. Dobro je, nema ga. Odahnuo sam i pošao napred mirnijim korakom. I naleteo pravo na njega. Dodavola, otkuda ispred mene, da nema krila...?

Nasmejao se široko, otkrivajući lepe, bele i ošre zube. Naročito očnjake. Stajao sam kao omamljen dok je on prilazio i hvatao me za ramena. I onda, dok je približavao usne mom vratu, osetio sam kako mi puls naglo ubrzava, pritisak raste a adrenalin udara u mozak. Moje telo je počelo da se grči i napinje, cepa odeću snagom nabujalih mišića. Strah i bes učinili su svoje i umesto mirnog inženjera postao sam zver u ljudskom obliku - Hulk.

NAHERENO DRVO

Bilo jednom jedno Nahereno drvo.

Stajalo je samo nasred poljane, na vr' zelenoga brega. Krošnja mu beše čudnoga oblika, za kraj u kojem je boravilo. Sve grane su išle nagore i u stranu, čak i one najniže. Zelena, mala krošnja je pružala odmor mnogim pticama. Zimi su tanane grane sa ponosom nosile sneg a na proleće najmirisnije cvetove.

U neposrednoj blizini, u podnožju brda, boravila je jedna Šuma.

Drveće je bilo staro i visoko, ponosito. Nije volelo pridošlice, mala rascvetala stabla, niti cveće skriveno u najtamnijim delovima Šume. To su bile biljke nedostojne pažnje, najniže na lestvici. Jer, drveće je bilo bogato i visoko i družilo se samo sa pticama i suncem. Ptice su im pevale o udaljenim krajevima a sunce ih je ljubilo svaki dan.

Šuma nije volela vetar jer je bio hladan, odbojan, nestalan; nije se mogao uhvatiti ni za glavu ni rep.

Svako je moralo imati koren, stablo i krošnju. Ali, ne bilo kakav koren. Niti bilo kakvu krošnju. Tako je drveće u Šumi smatralo da su veverice prava napast, da su jeleni drski i bezobrazni jer im uništavaju stabla, pogotovo zimi, kada druge hrane nema. Sove su im remetile san dok su noću jurile poljske miševе - vrlo neprijatna mala stvorenja. Ali, niko nije bio toliko dosadan kao mravi - kora je toliko svrbela dok su se kretali uz i niz stablo da je drveće dolazilo u iskušenje da otrese svo lišće sa sebe...

Nahereno drvo je, međutim, najviše smetalo Šumi. Prvo, boravilo je na uzbrdici, kao da je time želelo da bude bliže pticama i suncu. Drugo, vetar ga je češće posećivao. Treće, seljani su se pre u njegovoj senci odmarali, nego u okrilju Šume. Sve bi to nekako, možda, i prošlo ali ta naherenost... Tako je izazivala da bi svakom drvetu sokovi brže prostrujali korom samo kada bi na pomislilo.

Sa svoje strane, Nahereno drvo je bilo nesretno. Bilo je samo odmalena. Zimi ga jeleni nisu štedeli a leti sunce. Šibali su ga i kiša i vetar. Nikakav cvetak nije rastao u blizini, nikakvog potoka, zeca, miša makar. Sve što se dešavalo, dešavalo se dole, u Šumi. O, kako je Nahereno drvo bilo samo!

Jedina radost bile su mu ptice. I seljani. Znali su ljudi kadikad da posede ispod njegove krošnje u prijatnoj 'ladovini, popričaju, našale se. To su bili naj sretniji trenuci.

Godine su prolazile. Nahereno drvo je raslo. Bilo je i dalje samo i tužno, prezreno od Šume, ali je i dalje cvetalo, i dalje je pružalo hladovinu seljanima i odmor pticama.

Dvoje zaljubljenih su jednog dana prolazili onuda.

- Pogledaj, kako je prelepo drvo! - uskliknu devojka. Listovi Naherenog drveta zatrepereše.

- Zaista je neobično - prihvati mladić - Čudi me da je poraslo toliko.

Sedoše u hladovinu. Devojka nasloni glavu na mladićevo rame i udahnu duboko.

- Kako lepo miriše - reče.

Iza oblaka izronilo je sunce i po prvi put pomilovalo Nahereno drvo. Ono je propupelo od radosti.

Dole, u podnožju brda, Šuma je zelenela od zavisti.

KOSA I PEŠČANIK

Da li se bojite smrti? Da! Veoma! A vi? Nekada davno, više ne!

Video sam je kao dete. Išao sam u školu. Neka baba je pala na pločnik. Pozlilo joj i ljudi su počeli da se okupljaju. Pažnju mi je privukla prilika u sivom sa kapuljačom na glavi. U gomili oko babe, kretala se kao da prolazi iz jedne u drugu osobu. Baba je brzo izdahнула. Sledeći put je deda želeo nešto da kaže. Pokazivao je prstom ka nebu. Svi u sobi utišali su se sa namerom da čuju njegove poslednje reči. Samo sam ja pogledom pratio njegov prst. Srebrna kosa sekla je nit po nit dedinog spoja sa ovim svetom. Kosu je držala prilika u sivom. Za pojasom joj je stajao peščani sat. Dedino vreme je isteklo. Osetio sam pogled praznih očiju na sebi. Ruka kostura mi je prstom pokazala da ćutim. Sledio sam se. Imao sam dvanaest.

Ubrzo sam zaboravio na to pošto je moje životno klupko počelo brže da se kotrlja. Odrastao sam, završio školu, zaposlio se, oženio, dobio decu. Kao profesionalni vozač često sam je sretao i još češće se trudio da je izbegnem. Uvek za dlaku. Jednom sam se vraćao sa slavlja. Tri ujutru, ja pod gasom. Slučajno je opazim u retrovizoru. Parkiram desno, ugasm motor, zaključam auto i zaspim. Sutradan me bolela glava. Tu nedelju sam bio prehladen ali živ. Znao sam da me vreba. Ali kada znate šta tražite, uvek to i nađete. Počeo sa, da obraćam pažnju na lica. Jednom sam je video una licu veterinarke. Da bi izbegla psa, koji joj je iskočio na put, naglo je zakočila, izgubila kontrolu nad vozilom, sletela s puta i pobila petoro ljudi koji su čekali autobus. Shvatio sam da je đavo odneo šalu pošto sam počeo da je srećem. Uplašio sam se i promenio posao. Radio sam kao magacioner četiri godine. Puno opušteniji posao.

Suviše opušten, zaboravio sam da i moj pesak curi. Sredinom leta krenuli smo na more. Put je bio čist. Letnje jutro odisalo je svežinom. Već smo prevalili pola puta. Uživao sam u laganoj vožnji. Nisam obraćao pažnju na šleper koji nas je preticao. Put je širok. Ima mesta. Odjednom se, kada nas je skoro obišao, naglo zaneo nalevo, kao da mu je pukla guma. Prikolica nas je pomela s puta. Izubijan, osvestio sam se u jarku. Bili smo okrenuti na krov. Zaudaralo je na benzin. Devojčice su vrištale. Ana je ležala beživotno u neprirodnom položaju. Brzo sam ih izneo van kola koja su počela da tinjaju. Ana je disala. Pozvali smo hitnu. Stigla je posle dvadeset minuta. Sve vreme sam se osvrtao ne bih li slučajno video NJU. Srećom, nije je bilo.

Posle je sve ispalo kao film. Dali ste mi nešto za smirenje. Gledao sam Anu na nosilima. U trenutku kada su se vrata kombija zatvarala, video sam kako se vaš beli mantil pretvara u sivu odoru sa kapuljačom. Vaše lice je bilo lobanja koja mi se ceri.

Nakon sahrane ostavio sam decu kod Aninih roditelja i preselio se u vaš grad. Zaposlio se u hitnoj i to baš slučajno u vašoj ekipi. Mislim da je ovo ulica iz koje je došao poziv. Šta je u pitanju? Izgleda ubistvo. Eno kuće, svetlo na spratu - krenimo! Kapija je otvorena. Znate, za ove tri godine nagledao sam se smrti. Hajdemo gore. Izgleda kao da nema nikog. Ništa se ne čuje. Ko li je zvao? Soba prazna, stolica, sto, lampa na njemu i nož. Kuhinjski. Izgleda oštar. Nigde žrtve. Znate doktore, za ove tri godine koliko radim sa vama, od 3486 intervencija, koliko smo vi i ja imali zajedno, video sam smrt na vašem licu tačno 2732 puta. Ne znam da li uživate u tome ali imate fantastičan procenat šteta. Znate, vidim je i sada, sa sve kosom i peščanim satom, u odrazu vašeg oka na sopstvenom licu. Vreme je isteklo...

田園都市物語^(*)

Po ko zna koji put gledam Qyayubi Jido, čuvarku mog tajnog vrta. Od glave do pete visoka četiri milimetra, možda i ne zaslužuje nadimak Palčica, suviše je sitna za to. Korača oborene glave i mikroskop bi joj možda našao suzu na obrazu. Ali tuga od četiri milimetra je nužno mala, suze nevidljive. Ono što je majušno ne može da ne bude lepo.

Iza melanholične čuvarke, moj tajni vrt, moj *teien*, krije čudesa sveta živih igračaka. Nisu to vrtovi mahovine, već pravi borovi i ariši, visoki centimetar: *kobitojima*, veštački Liliput. Sve je ovde živo i diše, prašume ne veće od moja dva raširena dlana pune zverinja, lavovi i tigrovi i medvedi iz kutije šibice. Biljke sitne, životinje sitnije, mikroljudi kao moja Palčica Qyayubi, najsitniji i zato lepši od svega.

Plavi kit veličine bubašvabe upravo duva u talasima mora dugog tri koraka, slika me ispuni ponosom. Sve dokle god oko dopire, ovaj filigranski *teien*, sama sam stvorila.

Kroz godine pune muka i, naravno, uživanja, prekrajala sam i ponovo prekrajala t-viruse, moje čarobne alatke, evo upravo u ovom rezervoaru pored mene: adenin *ovde*, citozin *tamo*. Sada su najzad usavršeni kako treba, sve što živi svešće se na minijaturno, ćeliju po ćeliju. Poemu života redukujem na haiku. Sve stanovnici *teiena* nekada su bili veliki.

Posle decenija truda svanuo je dan kada je usavršavanje dovršeno.

Čuvarka Qyayubi korača na čelu, lavovi i tigrovi i medvedi u koloni za njom. Uskoro će početi da se razilaze na sve četiri strane sveta. U sebi nose blagoslov formule rađanja lepog u malenom, t-virus koji već počinje da se širi geometrijskom progresijom. Naravno da je moj *teien* bio samo ogledni poligon: biće potrebne nedelje, a ne meseci da moje bonsai legije svedu sve što diše i množi se na prave razmere. Danas je moj tajni vrt moj svet. Sutra svet postaje moj tajni vrt.

Dajte da vas prosvetlim tajnom radosti u malom.

Slobodan ŠKEROVIĆ

***

Čestice ugljenika množile su se u rojevima, helijum se raspadao, divlji mlazevi plazme ranjavali su prostor, u ekstazi se organizam Arkturusa naprezao da dosegne svoju crnu parafrazu.

Udaljavao sam se brzo bolestan od energije i tapšao svoju senku. Varničila je i prilagođavala se mojim emotivnim kodovima.

Brandonova flota mirovala je nadomak Guusa. Džo je bio jedan od retkih putnika koji su se iskrcali u glavnom pristaništu. „Argon“ je povisio nadnice, prostora za stanovanje bilo je na pretek, praznina je tiho zujala, a u ljudima su otkucavale bombe.

Brandone, Brandone, vikao sam u svoj mikrofonski, Brandone, Brandone! Besneo sam u svom malom brodu, ostavi sve Brandone, ostavi sve! Elektromagnetni talasi kovitlali su se za mnom u obliku sna. Brandon se trgao, izbacio sve iz komandne sobe i naredio povratak u baze. Vrednost „Argonovih“ akcija naglo je porasla na berzi, oni koji su se držali po strani pali su u agoniju.

---

* Jap.: Pripovest o Gradu-vrtu (Den'en-Toshi Monogatari)

KORDOVSKI POVEZ

Dugo vremena
gledala sam njihove knjige
zadivljeno.
Ugojene između korica
kao Buda.

U mašinicu
stavila sam municiju
i terala je da laje. Ali
samo je kevtala
dok sam njome dugo
dugo u noć
moje rasute papire
heftala i heftala...

CORAÇÃO

Izostala je dijakritika i
usledila moja kritika: Emotivno vezana
za tilde i sedilje, plačem
– nad iskasapljenim *srcem*

Ono je sada samo 'coracao'
korakao
čak nije ni kora, nego *kao*

Kora drveta, zemljina kora
korica
uhvaćena na pudingu –
i to je sve
šo je ostalo od srca. Zar?

VIŠE STANJE SVESTI

Coleridge na opijumu
Freud na kokainu
Micheaux na meskalinu
Burrough na svemu pomalo
Nostradamus na muskatnom oraščiću
Castaneda...
...tako pristupačno, tako lako...

A ja na ceđenom narandžinom soku
i zelenom čaju – jutarnji upper,
Spuštam se...
Pokušavam da prodrem u ono niže
osnovno

OPEN-AIR PARTY

*Ono što nas izdvaja
od drugih živih bića
je potreba za smehom
i igrom.*

Briti i Germani ne traže hlad.
Upijaju sunce kao
solarni bojleri
na krovovima kuća za izdavanje.

Grci, Italijani, Srbi, Portugalci,
Brazilci, Meksikanci –
prihvataju lepo vreme
kao činjenicu koja se podrazumeva.

Ozvučenu poljanu gazi
6.000 stopala
tribalni ples
na otvorenom, od sumraka
do svitanja, do podneva, do...

Zvučnici naslagani kao megaliti.
Leto. Priroda. Ljudi
nasmješeni i šareni
– možda dobri. 60.000 vati.
Hodočasnici elektronske muzike.

Trans i igra.

AUTOMATSKO PISANJE

Leto. Šuma. Ljudi. Muzika.
Nag Champa. Šareno. Rekreativne droge.
Geathering. Ozvučenje. Eskapizam.
C you at the dance floor.

Next year. Improvizovano selo. Bazar.
(Neo) hipi. Tripi. Fancy.
Prezimiti na južnoj hemisferi.
Putovanje. Kampovanje. 5000 ljudi.
Strani jezici, pričaju ih zemljci.
Nova nacija (neko kaže).
Black light. Ljubav. Chai.
Nova crkva (neko kaže).
Sunce. Igra. Noć.
Zapaljene vatre. Igra. Muzika.
Svitanje. Igra. Zatvoren krug.
Instalacije. Stage. Ljubav. Plaža.

REČNIK POZNATIH REČI

Hodam šarenom pijacom.
Festivalskom.
Na jednoj tezgi kupujem
kockice pohovanog *tofu*.
Na drugoj
kupujem brokatni jastuk.
Pravi ih mladić
s *dredom*, go do pojasa.
Moja kosa je svilena
kao kosa kukuruza. Idem dalje.

Stižem
do *chai*-kafea, izuвам
se i ležem na čilim. Pod
glavu stavljam novi jastuk.
Žuljaju me perlice
malo ga pomeram, nameštam
– sad je dobro. Razapeto
platno pravi hlad. *Nag Champa*.

Ambijent. Chill. Etno.
Zapravo,
nešto što samo ja čujem.
Opružena. Pijuckam.
Muzika za: Ne znam,
stvarno ne znam
kada ću da ustanem.

– Hoću li te ponovo videti?
– Ne verujem, odgovaram.

Gleda me, ne veruje.
Nevernik kao *kestenje*.

Lebdim u vazduhu.
Kao dim čarasa.
Kao povlaka –
Kao mala *pluća*
na vodi.

Želi ponovo da me vidi.

TOFU

*Sir od soje – tofu, bogat
je proteinima tako da ga
još zovu i 'meso bez kostiju'.
Ni meso ni sir, prerađuje se
od soje i pod pritiskom oblikuje
u blokove sumorno bele boje.
U Kini se konzumira više
od dve hiljade godina,
u Japanu više od hiljadu.
Lako svarljiv.*

Žena bela u licu
kao budistički sveštenik, kao tofu.

DREDOVI

*Za dred
pramen kose treba uvteti,
obično uz dodatak posebnog
voska ili kreme. Kao bičići
dredovi okružuju glavu
u Gorgona stilu. Nose
ih rasrtafarijanci, oni
koji slušaju rege ili
određene žanrove elektronske
muzike. I anti-globalisti.
Non-konformistička frizura.
Na 'običnim' mestima
je neobična, na neobičnim
– postala je obična. *Mainstream*.*

Mala vaška
naselila je dred. Rezidencijalna četvrt.

CHAI

*Chai je indijski
aromatični čaj sa mlekom.
Engleska transkripcija. Reč
koja u mnogim delovima
sveta označava čaj. – Chai,
pravi se od crnog čaja
(po mogućstvu Darjeling),
punomasnog mleka, masale:
kardamom, cimet, đumbir,
anis i zrna crnog bibera.
Dosta šećera, može i med,
jer šećer oslobađa začine.*

Stavila sam vodu
da uzavri. Pije mi se chai.

NAG CHAMPA

*Zapaljeni,
gore mirisom. Dimljivi.
Nestaju u finom prahu.
(Pepeo.)
Mirisni štapići
od sandala, pačulija, cimeta,
zelene jabuke, lotosa –
Preporučujem
Nag Champu, preporučujem
i timijan.*

Spalite me. Sagorite me.
Živeću kao miris.

KESTENI

*Na jesen i u zimu
jede se kestenje. Pečeno,*

PUT SVILE

Svilene bube pale su u depresiju. Posla je sve manje. Usne žlezde uzalud luče sekret, na vazduhu on otvrdne u predivo i od tih niti nastaje divan materijal koji klizi, zavodi, presijava se, pada u slapovima. U **Crnoj hronici III** piše da je mikrofiber ubio svilu. Beli dud sigurno čezne za nama, nežno, *svilenkasto* razmišljaju leptirići koje nepravedno zovu bubama. Njegovom libidu apstinentno nedostaje proždiranje njegovog lišća (i gusenicama takođe). Poslednja narudžba je jedan šal, širok tek jedanipo santimetar. A nekad, nekad su preko centralne Azije išli karavani sa dalekog istoka do trgovačkog Levanta. Put svile.

*kuvano, kesten pire.
Pre pečenja kesten treba
zarezati da se ne bi rasprsnuo.
Udariti mu krstić oštrim
nožem ili skalpelom. Ako se
kupi na ulici, topli kesten
lepi se za hladne prste. Tri
veličine fišeka. Vetar
razgoreva žar.*

Ne veruje mi. Nevernik
kao nepokršteno kestenje.

OBDUKCIJA

*Pluća. Imaju upotrebljiv
i neupotrebljiv volumen.
Ostatak vazduha
koji ne može da se izdahne
ne može da se upotrebi,
stalno prisutan, naziva se
rezidualni volumen – nastaje
s prvim udahom novorođenčeta.
Dovoljan je samo jedan udah.
Mrtvorodena pluća tonu. Ona
koja su prodisala, kratko
kao da su se poigrala, položena
na vodu – lebde. Malo telo
živelo je oko njih. Kratko.*

Mogu li
sanduci da budu tako mali?
Mogu li?

Crna hronika

Radio je ubio šum školjke
video je ubio radio-zvezdu
CD je ubio ploču
PC je ubio sve
i sve (re)animirao.
Neko je ubio mladića starog 22 godine
sa dva hica ispaljena iz neposredne blizine.

Crna hronika II

Čokolada je ubila Vasinu tortu.
Patika je ubila cipelu.
Bensedin je ubio Valerijanu.
Word je ubio razdvajanje reči na slogove.
Echelon je ubio privatnost,
a neko je sve to zataškao.

Dobrica KAMPERELIĆ

SIGNALIZAM I KOMPJUTERI

Upotreba mašina u umetnosti nije novina, zapravo ima svoju tradiciju počev od futurista, dadaista, nadrealista sve do aktera Fluksusa, pop-arta, Novog realizma i inih ARTizama. Osnivač i utemeljitelj signalizma Miroljub Todorović još 1969. godine u svom eseju s nazivom *Konačni proizvod (kompjuterska poezija)* (odjeljak *O pesničkim mašinama*, sastavni deo njegove knjige *Signalizam, Gradina*, Niš, 1979) piše o kompjuterskoj poeziji kao mašinskom proizvodu sa ili bez intervencije, o mašinskim delima kao osnovi za vanmašinsku matematičku ili pesničku kreaciju.

Šta kompjuteri sve mogu? Mogu mnogo, pogotovu nove generacije kompjutera, ali ne mogu baš sve. Oni (kompjuteri) se ne mogu, kao ljudi, suočiti s mnogim nivoima nepredvidljivosti i to je dobro, kako zaključuje Levis Tomas u svom eseju *Kompjuteri* (*Delo* br. 8–9, Beograd, 1987), jer bi u protivnom ljudi mogli doći u iskušenje da preuzmu kontrolu nad samim sobom. Kompjuter je tu, dakle, da pripomogne, a ne da stvara u nama opšti model mišljenja, komuniciranja, ne-razgovetne poezije ili, recimo, govora. Opet, Wolfgang Velš u svom ogledu *Postmodernističke perspektive za dizajn budućnosti* najpre napominje da je Adolf Los ključni doprinos 18. veka video u oslobađanju nauke od umetnosti, a doprinos 19 veka u preciznom razdvajanju umetnosti od zanatstva. Ali Paul Fejerabend se, recimo, zalaže u 20. veku za „nauku kao umetnost“, a time i zadaci dizajna u raznim sferama života postaju sve prisutniji i obimniji. Dizajn, oslobađajući površine od dužnosti izraza, od mogućnosti izraza, ostvaruje novu projektovanu ulogu kroz metafore, vizije i fikcije.

Andrej Tišma (Živor), signalista koji se poslednjih godina sve više afirmiše kao digitalni umetnik, u opsežnom eseju s nazivom *Elektronska umetnost i Internet* (*Signal* br. 21, Beograd, 2000) posebno se osvrće na upotrebu elektronskih medija u signalizmu i dobro zapaža da su „aktivisti signalizma, autentičnog srpskog avangardnog umetničkog pokreta, oslanjajući se na tekovine elektronske ere i telekomunikacija, neretko koristeći u svom stvaralaštvu računare ili simbole kibernetskog jezika, slovne i numeričke znake, kompjuterske bušene kartice i trake, a u likovnom repertoaru najnovije tekovine i saznanja astronomije, kosmonautike i astrofizike, i, opet u pesničke signalističke tvorevine uneli jezičke termine nuklearne fizike, kibernetike, elektronike i informatike“, najavivši elektronsku/kompjutersku eru umetnosti.

No, nije li u svemu ovome nagoveštaj ere gorgonoida, kompjuterskog prikaza veštačke inteligencije, nekog novog bića predanog vizijama mašine/kompjutera s kojim, u volšebnom sadejstvu, tvori virtuelnu umetnost Nove ere, prikrivenu, a opet i razotkrivenu u kompjuterskom

šifraniku kroz novoznačne kriptografe? Nadam se da je ta bojazan izlišna, da mentalnu supstancu unutar mozga ništa ne može nadomestiti, bez obzira na savršenost mašina.

Međutim za signaliste („kompjuterske umetnike“) pre je karakterističan, ako ne i prepoznatljiv *umetnički čin SIGNALIZMA*, onaj čin koji otkriva mnogostruke i višeznačne veze između reči, slova, saglasja, prefiksa i sufiksa, s mogućim značenjima i kombinatorikom koju sam kreira. Dakle, suodnošavajući reči i vizuelne elemente, kroz samospoznajni odnos označioca i označenog, on (umetnik) zapravo kao rezultat dobija nova značenja, a koristeći i razne kolorite – i nov avizuelna ostvarenja. Milivoje Pavlović u svojoj knjizi *Ključevi signalističke poetike (Prosveta, Beograd, 1999)* na jednom mestu piše o permutacionoj, varijacionoj i kombinacionoj poeziji, koja se stvara prema određenim matematičkim metodama/modelima, i po tome je bliska kompjuerskoj poeziji. Reč je o postupku pre/uzimanja nekoliko jezičkih elemenata i njihovim varijacijama (autor ih permutuje i kombinuje) po nekom datom matematičkom obrascu, što sve rezultira izmenjenim kontekstima i sintagmatskoj sprezi s drugim rečima; jezik se do kraja ogoljuje, skidaju se ljuštore značenja, ispituju se sve mogućnosti kako bi se došlo do samog jezičkog jezgra i suštastva, kako kaže Pavlović.

Za dr Živana Živkovića, koji je analizirao ovu poeziju, kompjuerska pesma ostaje *otvorena* pesma; ona manje saopštava a više sugeriše kontekstom, pa se krajnji smisao tako oblikovanog artefakta formira i dublje osmišljava u čitaocu.

Tragalački inventivno i uporno na putu ovog samospoznajnog koncepta signalističke i kompjuerske poezije nalaze se mnogi signalisti i zato ih treba ohrabriti da svoja traganja nastave na najbolji mogući način.

U Beogradu, 11. februara 2001.

Dobrica KAMPERELIĆ

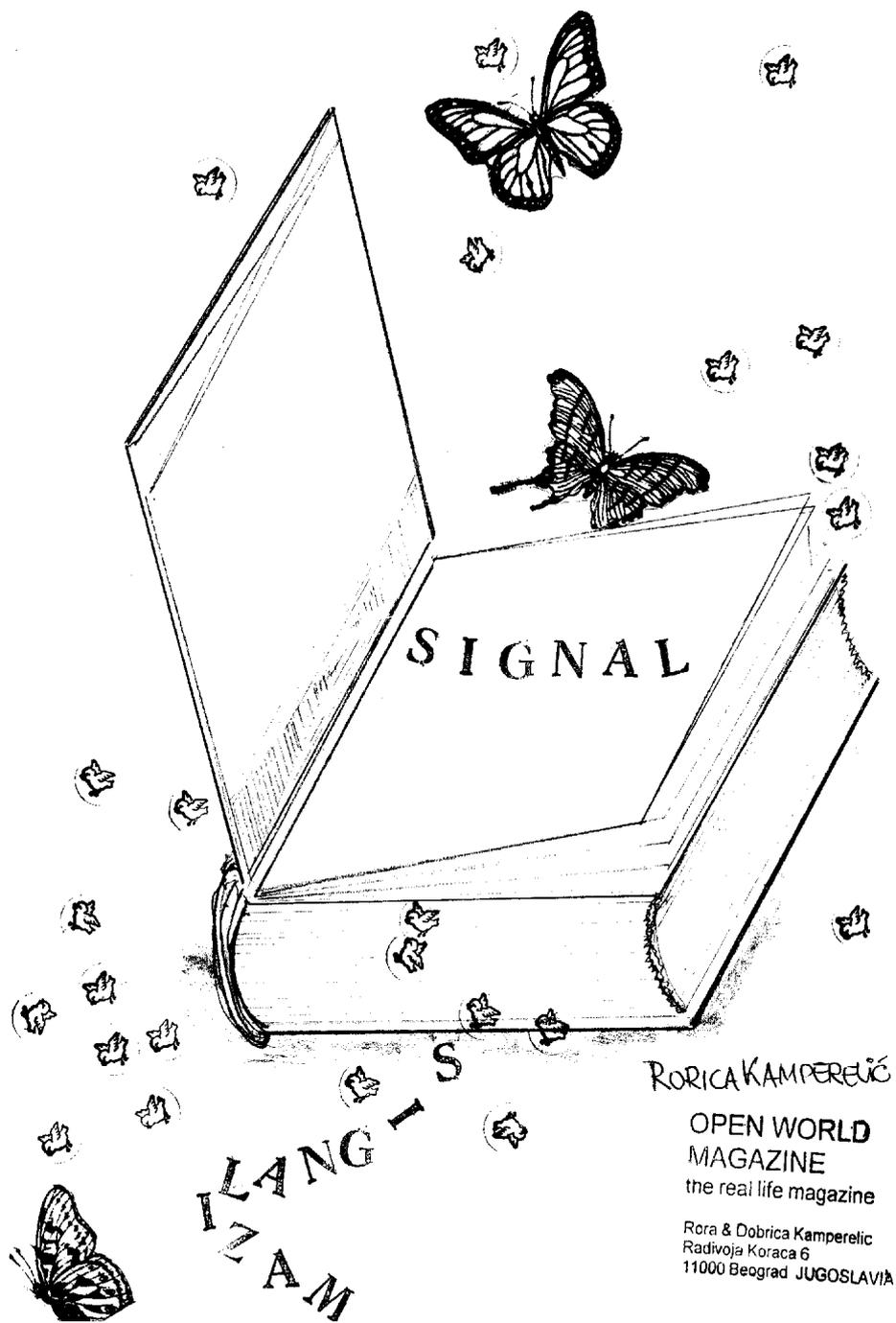
NOVO I NEOBIČNO DOŽIVLJAVANJE I TUMAČENJE SIGNALIZMA

SIGNALIZAM NA DELU

O signalizmu i povodom signalizma pročitao sam gotovo sve što je napisano, a i sam sam o njemu i povodom njega pisao predajući mu se bezrezervno u poslednjoj dekadi XX stoleća, ali nikad ga kao u poslednja dva meseca nisam doživeo i tumačio. Od 4. avgusta 2002. o njemu razmišljam kao o hanuki, o prazniku čuda & svetlosti, ali i kao o mračnom lavirintu zebnji.

Čudi me samo kako nisam prepoznao signale onog što će se zbiti 4. avgusta, što će dostići kulminaciju u noći između 4. i 5. avgusta 2002. Ne, sve to nisam hteo tako da shvatim... uveren da će me ponešto i zaobići. Mene nisu dovoljno opomenula mnogobrojna neobična stanja tela & duha, svakodnevna umaranja bez vidnog napora, teška jutarnja & noćna iskašljavanja, spazmi i razni drugi signali, koji su bili vesnici infarkta u noći između 4. i 5. avgusta. Bavio sam se kampeologijom, onom posrpdno shvaćenom naukom o krivinama, i svih tih godina pušačkog staža očigledno da nisam posedovao kampemeter – spravu za merenje krivina – a da sam imao, izmerio bih rekorde u savlađivanju krivina onog koji je tvrdoglavo jurio svojim a ne pravim putem.

IZANGIS
IZAM

RORICA KAMPERELIĆ

OPEN WORLD
MAGAZINE
the real life magazine

Rora & Dobrica Kamperelic
Radovoja Koraca 6
11000 Beograd JUGOSLAVIA

Rorica Kamperelić

Dobrica Kamperelić

Dvanaestodnevni boravak u beogradskom Urgentnom centru u kome je, navodno, počeo oporavak time što je razbijen tromb, koji je izazvao infarkt i tronedeljni boravak u Centru za rehabilitaciju (odnosno u Sokobanjskoj, kako Beograđani lociraju to utočište) s mnogobrojnim satima dosade sasvim su dovoljan razlog za razmišljanje o ko-je-će-mu, za čitanje neiščitanih ili nedočitanih knjiga, pa čak i za kreativnu vizuelizaciju, tj. umetničko korišćenje mentalnih slika i njihove afirmacije radi pozitivnih promena u životu (Sharti Gawain). Moj bolnički dnevnik započinjem 19. agusta 2002, na Dan Preobraženja, petnaest dana nakon infarkta. Na žalost, on počinje vešću o novom „raspremanju“ izdavačke kuće N o l i t, u kojoj sam što radeći, što boreći se s vetranjačama, što pišajući uz vetar, proveo više od 25 godina. Tada moja nova knjiga „Dokok u novu eru planetarne umetnosti“ još uvek nije postala knjiga, tekstuelni & vizuelni materijal još uvek nije bio uobličen i pripremljen za štampu, a proces je počeo 1. aprila 2002!

Za sve što mi se loše događalo u životu od šeste godine i prvog ozbiljnog oboljenja do ovog poslednjeg u 55 godini nemam bolja objašnjenja od traženja i nalaženja smisla u onom što nazivamo usudom, sudbom, fatumom... Vrlo je čudno da su se one najgore stvari po mom sećanju koje u bolničkim uslovima kao jasan signal jako oživi događale u avgustu mesecu onih godina koje su imale šesticu (dakle, 1962, 1966, 1986, 1996). Da sam uman&vidovit poput Spasoja Vlajića začas bih odgonetnuo enigmu numerološkim tumačenjem događaja... Ali, nije li ovo 2002. godina, nije li to godina majke Zemlje, dupli znak Gee?! I zasto nisam shvatio jasne signale ne govornog tela (le corps parlent) nego govora tela, mog sopstvenog organizma?

Posetu mog prijatelja Miroljuba Todorovića, rodonačelnika signalizma, s nekim dugogodišnjim zdravstvenim problemima, nisam potom iskoristio da bih mu u bolničkim uslovima poverio neka razmišljanja i sadržaj (bolničkog) dnevnika. Doduše, razgovarali smo o mogućnostima obnavljanja revije „Signal“ uz pomoć Milivoja Pavlovića, a i uz moju pomoć, ali signalističke vizije iz tog tužnog miljea nisam mu okrio...

Vrlo je čudno i to što sam kroz prozor bolesničke sobe u Sokobanjskoj kao na ekranu, što je jedno od mnogih ranijih prekognacijskih snoviđenja video sva ona mesta bivstvovanja ili bar najbliža okruženja mojih staništa počev od Voždovca preko Zvezdare do Vračara (Crveni krst).

Već u Urgentnom centru odslušao sam traktat o hedonizmu, onu staru&izlzanu priču o trbuljcima i sibiritima predanim čulnim uživanjima, počev od ždranja&lokanja sve do droge (u šta spada i duvan) i mnogih drugih zadovoljstava... OK, rekoh docama, nisam bio neporočan, možete me svrstati u tu ljudsku vrstu, ali šta ćemo s onima koji nemaju te signale poroka, a ni analiza krvi ne pokazuje povećano prisustvo šećera, masnoća, holesterola, triglicerida i ko-je-će-ga još? Mi hedonisti plaćamo cenu luksuza (the punishment of luxury) koji tobož proživimo, svih tih nestašluka i slabosti, a ostali?

Jesu li ostali bili moćniji, poput, recimo, Hitlera počev od njegovog susreta s kopljem sudbine, jednim od nekoliko kopalja za koje se veruje da je njim proboden Isus Hristos? I kako je ako uopšte može biti reč o nekakvoj sudbi ili, može biti, o predodređenosti došlo do te transfiguracije moći, kako su se i zašto nekima ukazali znaci & znamenja, a drugima ne? A možda je i ta jedna od mnogih priča o Svetom Gralu ili tek samo o nekom dragom kamenu (lapis excellis), pri čemu retko ko prepoznaje u nekom drugom taj dragi kamen.

Ne, nikakve okultne teme, nikakva snoviđenja niti unutrašnji vid (epifiza, tzv. treće oko) ili pak ekstrasenzorna komunikacija, ništa od toga me nije obuzimalo, jednostavno predosećao sam neke preokrete u monotonom, sporoprolazećem bolničkom životu. U bolničkim uslovima kakvi su nasi (nemaština, katkad i smrad, usred toga i zapomaganje pacijenata) opsesivne teme većine bolesnika kreću se na relaciji Eros-Tanatos, a osobito nas je zaokupljala tema izbavljenja, spasa, povratka tzv.

normalnom životu, pa i bega iz privremenog zatočeništva. Tražeći odgovore na mnoga životna pitanja, najčešće nisam bio svestan alhemijskog procesa pisanja, transmutacije, o čemu se tako ubedljivo izjasnio Danilo Kiš u svom *Času anatomije. Dakle, nisam hteo da obuzdam autentični krik iz neurotičnog urbanog zverinjaka, ali ni da uplovim u samoplačljivi kič-opus imajući u vidu staru sentencu Abrahama Mola da se kič meri stepenom banalnosti svojih asocijacija*. Uz čestu mužu krvi izjutra, proradio je i krvotok kreativnosti i pojačane komunikacije, što uživo što putem debilne telefonije (HVALA svima koji su me zvali, posećivali, ohrabivali!).

Katkad bi me zasmejala poneka dosetka cimera iz bolesničke sobe ili lekara, pa sam i infatilne duhovne tvorbe iz deponije banalnosti doživeo drugačije, nekritički, čak sa simpatijama... Dr Rosić, osoba izuzetno vrcavog duha, podseća nas (pacijente) da to nije hotel Promaja nego ipak bolnica u kojoj nas oni (doce) posmatraju i prate naš oporavak, a sve drugo je u Božijim rukama! Nimalo utešno. Bolje i da ne spominjem mnoge crnohumorne dosetke.

Knjiga posvećena projektu dragog prijatelja iz Prilepa Zlatka Krstevskog „COOL STRIP-ART“ – u kojoj je i moj prilog baš me nasmejala nekim originalnim tvorbama u formi stripa, mada u njoj ima i vizuelne poezije, foto-performansa & mejl-arta... I dok čitam strip s nazivom „eNe GA lo“ u sobu ulazi On s najnovijim vestima o Njemu i Njima. EnE GA lo, a eve ga i Vo!

Rorica, moja pARTnerka u životu&umetnosti, i moji najbliži (sin, brat, roditelji) svakodnevno bdiju nada mnom i doprinose da se osećam čiliji i spremniji za come-back običnom životu... Gotovo da su iščilele iz sećanja nadrealističke scene iz Urgentnog centra, recimo, ona s jednom staricom koja se u mojoj neposrednoj blizini guši, gotovo je u ropcu, i silna je frka oko nje, dok ja izvodim lakotelesnu vežbu u susednom krevetu po instrukcijama savesnog fizioterapeuta. Teatar apsurdna tek u bolnici ima prave predstave! Ne, ja razmišljam o signalizmu i o umetnosti uopste kao o magičnoj transsupstanciji, o onom veličanstvenom trenutku epifanije, o naviranju kreativne energije, o signalima porađanja novih ideja i njihovom ovaploćenju... To je dobro, baš dobro u tom okruženju, ali...

Prvi znaci ozbiljnih kardiovaskularnih smetnji pred kraj avgusta 2002. nagovestili su zalaz u tamni lavirint zebnji i novih iskušenja, a nitroglicerina, kiseonik, infuzija... samo su (tada) privremeno otklonili derivate bolesti srca, ali je moć patnje bila pojačana.

A onda, kao u kakvoj jeftinoj SF priči ili paranormalnoj/paranormalnoj priči iz *Trećeg oka* poziv Vesne Kusić, svastike mi, iz Podlička povrh Pržnog, iz tog divnog morskog krajolika, koji mi je baš leta 2002. Gospodnjeg toliko nedostajao... Govori mi o mogućnosti isceljenja uz pomoć Slobodana Tošića, ex YU šampiona u vožnji kajakom, muzičara, koji je imao tešku (sportsku) povredu, lečio se u Rusiji (negde u Sibiru) kod jednog osobitog stručnjaka, profesora medicine, i ušao u tajne bioenergetskog isceljenja, ali posebnog koje se zasniva na informatičkom sistemu i signalima/simptomima bolesti koje uspeva da dešifruje i otkloni ih. Već tada, s te daljine, on je detektovao moje zdravstveno stanje!

Usledio je Slobodanov dolazak sa suprugom Marijom Rajković, slikarkom, koju sam često viđao u blizini Svetog Stefana prethodnih godina... Odmah smo se prepoznali iako se nikad nismo do ovog susreta upoznali. Slobodan prima (detektuje) informacije iz organizma i nastoji da otkloni uzroke bolesti, a ne posledice - što čini tzv. tradicijom medicina.

Ali nakon trodnevnog boravka u Institutu za kardiovaskularna oboljenja „Dedinje“ i koronografije (najpouzdanijeg metoda za otkrivanje srčanih bolesti) obeshrabrujući nalaz: aorte i krvni sudovi oko srca suženi od 60 do 90% i (gle čuda!) tromb pri dnu desne srčane petkomore (a „razbijen“ u Urgentnom centru). Nema drugog rešenja, vele doce, nego ugradnja baj-paseva i to hitno, početkom oktobra 2002. Do tada sledi psihofizička priprema... Ali, Slobodan baš ne deli to mišljenje: on misli da sam blizu potpunog isceljenja. Šta, dakle, činiti?

Na signalističkoj mapi sveta, a i svega što postoji u signalima, u svetu signala znači, i oni i on su otkrili jasne signale najvažnijeg ljudskog mišića, Srca; desifrovali su njegove poruke i ukazali na put oporavka onog što funkcioniše kao perpetuum mobile sve do Sudnjeg časa. S/s (označlac-označeno) sistem Feninanda De Sosira detektuje, pak, spisateljske stvaralačke nemire, prometejsku jeres, svetu ludost, Božji dar... i tumači ih na drugi način, što je predmet semiotike a delatnost signalista.

Šta je, u stvari, signalizam, ponovo se pitam. Gde se dede ključ za odgonetanje signala Bića & mišljenja?

EPILOG: Operacija je uspeła. Mislim, dakle postojim. A signalizam je zakoračio s novim vizijama u Treći Milenijum... Upravo se ovih januarskih dana šire jasni signali o novim projektima putem Interneta i, uveren sam, nova generacija signalista nestrpljivo iščekuje kreativnu igru širom sveta!

SKICA ZA PORTRET PLANETARNOG UMETNIKA

(Povodom gostovanja Petera Kustermanna, nemačkog multimedijalnog umetnika, u Beogradu oktobra 2002. godine)

Peter Kustermann je jedan od vrlo retkih umetnika u svetu umetnosti koji je kao „globtroter umetnik“ uvršćen u Ginisovu knjigu rekorda i to – bez ikakvog preterivanja – za planetarni umetnički projekt NETMAIL, realizovan većim delom 1992. godine u okviru Prvog međunarodnog decentralizovanog kongresa networkera (umetnika koji deluju u međunarodnoj mreži umetničkog komuniciranja/mail-art network).

Te 1992. godine on je sa suprugom Angelom Pahler, kao pARTnerkom u tom zamašnom projektu, najpre posetio švajcarskog konceptualnog umetnika&mail-artistu H. R. Frickera, a potom, posetivši nekoliko stotina umetnika u 37 zemalja (od Rusije do Australije, od Hong Konga do Kanade) i uručivši im preko 4.000 pošiljki drugih umetnika teskih oko 220 kilograma, a vrednih \$20.000 (samo kroz PTT takse toliko vrednih), pritom prešavši razdaljinu od preko 100.000 km, stigao jedinstven svetski rekord zbog čega je uvršćen u Ginisovu knjigu rekorda za 2002. godinu.

Naravno, tokom projekta bilo je neobičnih umetničkih susreta&kooperativnih akcija, razmene najneverovatnijih artefakata, neverovatnih događaja u koje je tesko poverovati ukoliko se ne zna za sklonost umetnika prema avanturama poput onih koje smo viđali u filmovima o Indijani Džonsu. Povodom tog projekta objavljene su dve knjige, bilo je nekoliko desetina TV, radio i novinskih reportaža širom sveta – od Beograda i Novog Sada do Moskve i Džakarte. Projekt je nastavljen i sledećih godina posetama afričkim&azijskim zemljama (Nepal, Indija, Južna Afrika, Tanzanija, Tunis, Egipat. . .), zapravo to putešestvije jos traje...

Peter Kustermann u poštarskoj odori, iskićen PTT znamenjima mnogih zemalja, baš kao i novembra 1992. bio je u poseti Beogradu oktobra 2002, deset godina kasnije, i opet mi je uručio poklone. Ovog puta knjigu *10 JAHRE MAUERFALL – Eine neue Dimension*, koju su priredili Edelgard Moers, Dr Heike Wenig, Hans-Joachim Behnen i on, i u kojoj je i moja pesma „Neue Deutsche Po – Ethik“ u njegovom prevodu na nemački.

Peter Kustermann je u ULUS-ovom klubu 18. oktobra 2002. realizovao performans „Smrt nagog čeliste“ uz pomoć Ružice Mitrović&Jelice Obođan (članica naše perfo-grupe kvART), koji

je jedna ovdašnja kritičarka okarakterisala kao „ekstremni umetnički projekt“. Površno rasuđivanje kritičarke zasniva se na površnom utisku o Petrovoj akciji koja se sastojala u oslobodanju autora od odeće, „mazanju“ tela crnom bojom, zapravo islikavanju kostura na nj. telu, pa i potonjoj svirci na violončelu kompozicija klasične (nemačke) muzike, što se sve nedoučenim „kriticarama“ učinilo *ekstremnim*. Pošto se osvrt zasnivao na površnom tumačenju projekta, prikaz u *Blicu* vrca od kojekakvih dosetki, a o istorijskim referencama performansa, naravno, ništa se ne kaže. Performans je, dakle, različito doživljen u Parizu, Beogradu, Mindenu, St. Patersu (Belgija), dakle u gradovima gde je do sada realizovan.

U podužem eseju s naslovom „Mail-art networking je promenio moj život: 20 godina Mail-Art Meke u Mindenu“ Kustermann je izvršio temeljnu analizu svog umetničkog preobražaja od snebiljivog pesnika do multimedijalnog umetnika svetskog glasa. Presudan je bio susret 1982. godine u Londonu sa Davidom Jarvisom na jednom poetskom mitingu, kada je Peter bio *totalno inficiran* njegovim artefaktima „poštanske umetnosti“, što ga je kasnije učinilo autorom, izdavačem, galeristom-medijatorom, lokalno-globalnim koordinatorom, svetskim putnikom, kritičarem, misionarom i politizovanim umetnikom. Ovim se, međutim, ne iscrpljuju sva potonja svojstva i „uloge“ Petera Kustermanna; on je, naime, nakon prihvatanja mail-arta postao i svetski šampion u dopremanju m. a. pošiljki, performer, body-artist, reporter&komentator, priređivač međunarodnih umetničkih projekata, domaćin mnogih svetskih umetnika, istoričar umetnosti i. t. d. U sva ta svojstva ovog (preobraženog) umetnika i sam sam se uverio kao učesnik&gost dva međunarodna umetnička festivala u Mindenu 1987. i 2000. godine. O svojim mnogovrsnim aktivnostima Kustermann poseduje obilje materijala, pa su i mnogobrojne kritike o njegovim projektima objavljene širom sveta, u najpoznatijim glasilima, kao što je, recimo, „New York Times“.

Publika i učesnici tradicionalnih septembarskih umetničkih festivala u Mindenu, u kulturnom centru B U Z, izlagači u nj. Open Air galeriji, humanitarne umetničke akcije koje je on inicirao. . . kao i edukativne u nekim afričkim zemljama, sve je to učinilo Petera Kustermanna umetnikom u planetarnim razmerama. Njegov nemirni/istraživački duh istražava, on sledi ono što je u jednoj pesmi – prilikom započinjanja projekta NETMAIL i putešestvija uzduž i popreko planete – izrekao. . . „da je njegov otac išao od bojišta do bojišta ratujući, dok on ide od prijatelja do prijatelja“, pitajući se *hoće li i naša deca nastaviti tim(njegovim)putem?*

Slobodan ŠKEROVIĆ

---

indigo

1.

silaziš tiho, najplaviji
plavi, stupaš, jer
bolja je zemlja nego prah
kostiju i krvi,
jača je snaga nego strah
zakopan u noć,

bolji je vazduh suv nego
vlažna duša, što jauče u
tami, što moli
što vapi

oluja vitla sa istoka
oštra i crvena, aurora
šiba i ranjava, osvetljava
oblak mrk, osvetljava neumitno
zvuk fagota, saksofona

miris dima, teškog ulja
crnog opijuma

oblači te plavog
prožima i kida, dok udišeš
pesak bola i iz pluća
iskašljavaš one krte ljuske
čovečnosti
dok postaješ plava munja besa,
griva biča, ožiljaka i sečiva,
dok ubijaš, dok koračaš,
stiskaš, krv ispijaš isušenu
indigo je tvoja boja, najplavija,
vena, koža i odora
žari ti se rubin,
u dubini uzburkan si
crnooki, teški metal
smola, znoj

zagrčeš se amalgamom,
tvoje ruke jake od težine
pamte mrtve avatare,
prsa su ti glatka
bronzna, ti kroz veo vidiš hum
slutiš i zadaješ,
vrh bodeža,
taj konačni udar sebi, sjaj
da smrskáš

dok zarivaš kandže, dublje
elastični uterus, svetlucav
ko salpe, slan, tanan, pod pritiskom
ugiba se, vadiš svetlost
biser, crnu srž,

živ si jer ti zemlja
jer ti noć, jer ti volja
jer ti pogled, snaga
čudo, nemaš prošlost,

tamo,
gde je nekad,
onaj povratak, kud ideš
bosonog, suvom prašnjavom alejom

kud prodireš zaogrnut,
u mirisu, u pokretu u
vihor

2.

izmiče kroz katakombe,
rub se mrvi,
siluete prete,
onaj izazov za kojim žudeo si
kao jeka oko tebe, miris krvi,
glad, uzidan u zidove od zemlje,
tu se krije,
mržnja, od čelika i betona
ona rđa agonije, bakar
zelenih oksida, ona čežnja
što te sebi zove, što je smrt
lažna sitost, bol
tuga i patnja,

izmiče il uzmiče,
dok hodaš ponovo
istom mračnom prolaznošću,
kroz fosfor, kroz poglede, kroz
mekoću

one nedosežne kule
gde zabranjen ti prolaz beše,
gde su!
u visini, izmaglici ogledala,
u prostoru ...
kroz temelje opažaš
prozračnost i prešnost
tajni i skrivača, uzalud su
balsam, bodeži, jasnoća
uzalud su purpur, zlato i
orlovi, uzalud su zaveštanja
trajanja,
eterom, eterom on dolazi
po snoplje

kletve im kao crne, upletene
konce, u najdublju jamu,
gde osuđeni sami sobom

trunu u svom sjajnom snu,
obuzeti strahom, te im kletve
bacaš, te karbonske
paučaste, bezvrednosti.
po njih dolazi,
neumitno

sada, kad tu, dok krvariš
maggom, ponovo osećaš,
struju i silinu, tope se kamena
tkiva, liješ se u onu amorfnu
vrelu usredsređenost
i krici oni više te ne
zovu, odleću u mrak,
pećinu, u titraj beskonačnog
kreta

3.

degenerisani bol, ona strahota
utkana, ona propast sveprisutna,
onaj oslonac bez nade, pad
u bezvoljnost i led,
hropac krvotoka,
ona bespomoćna prepuštenost
udarima, boreusu, snazi
sile, očaj
ulegnuće, dno;
vatrom govoriš, vatrom ubijaš,
implozijom oslobađaš novi vek,
eon
telo

tvoja boja je ono skriveno
nečujno ime, onaj konačni zvuk
katarze, onaj najdublji udah
tečnog beskonačnog bola,
onaj tvoj osmeh, poljubac i
poklon, onaj veo iza koga

tražiš kroz prazninu, čekaš
u tom iluzornom, nepokretnom
stanju, modri kristal oko tebe,
smrt, pustoš, beživotna

ko će doći.

tuda.

zauvek napuštaš pećine,
prauzroke, umetnost života,
zauvek gubiš predmete i lica,
ostavljaš sebe u tom grotnu
ljusku, oblik, šljam
mehur, senku, sebe
ti napuštaš jedan san.

4.

misli su ti spore
koža, bilo, spori dah
svetlost odnekud, neopaženo
kao talas iz dubine
najmoćnija, podiže te
letiš, brz,

u onoj si sferi
u spokoju,
gde promiče pored tebe, gde
proniče, ukus, mir

zaustavljaš se
jer dolaze,
jer ovde si,
ispunjen do vrha,
ne primaš i nežno,
dopuštaš

silina te obuzima, gnev il
blagost, ćutnja ili krik,
trajanje il kraj,
ti ne činiš ništa,
jer je karma izvan tebe,
jer je vetar, pesak, crvenilo
sunce, dim

tvoj oblik sad je
privid, iza, bivši, bio

senka, dah, tvoj oblik
lice, tvoje, nedosežno, već
viđeno, kojem teže,

plaćeno je bolom.

i oči su samo tu,
večnost, plam.

sad pred onim kipom
ne oklevaš, onu borbu
ratnika i zmiju
onu krv i dramu, onu
smrt i mermer, onu
beznadežnu, tvoju
priču -
odnosiš.

5.

hodaš, vidiš
znaš,

zov
čuješ kroz buku, kroz dodir
osećaš, kroz eter
kroz onaj svoj sopstveni
otkucaj, koji neprekidno
slediš.

približavaš se

kroz gustu plavu boju.

slutiš je,
krv,
ono svetlucavo,
tkivo, ono
u ponoru, sakriveno
ugušeno,
tinja,
osećaš kroz mrak.

svojim tamnim

abismalnim srcem
u poslednji
neposredni krug
otkucavaš, kod,
plazmu,
u njen krvotok.

6.

sve je patvoreno
žrtve i ubice
život što promiče
život koji traži
krade i ubija
daje i upija
prodire u sopstveni lik
u vakuum,
koji samog sebe iz dubine
kida

patvoren je izdah kojim
bljuješ sebe
udah kojim lečiš
okrutnost i blagost
tvoja dejstva
udarci, harizma
intelekt i

samo let srebrnih krila
samo prolaziš kroz atmosferu
niz ciruse i magline
niz vrhove od granita
reke leda
odsjaje jezera
vode slane i zelene

sve prodaješ za tu vatru

BOW YOUR HEAD TO DÜRER

to reach by hand of Dürer
into the dark distance in between
to reach by his look
into the depth of interstellar cold
to reach by curls of his hair
into the abyss of
identity
of the heartbeat
of the green watercolor's infinity

where angels await you
the purest knowledge
of the end of road
the bravery to hold your

breath and burn
begetting new sun
inflamed and blinded
by intensity
and your voice incinerating
while you try to speak
flesh sublimating
permeated
by power from within

bow your head
you are burning
you radiate
together with him

13.08.1999.

Slobodan ŠKEROVIĆ

***

Bila jednom jedna civilizacija. Deset hiljada puta veća, komplikovanija, savšenija i funkcionalnija, od naše. Deset hiljada puta godina trajala je duže, još deset hiljada puta godina više opstale su njene ruševine, a bića kojima je bila dom više niko dozvati ne može. Deset hiljada zvezda sagorela je da bi zasjala u punom sjaju, a deset hiljada puta još toliko mračnih pratilaca kruži njenim tragovima, pa ipak niko je više imenom dozvati ne može. U zaborav, pala je, crni pokrov prekrilo je.

Hrabri pustolovi ka novim zvezdama plove. Moćni kao bogovi prebrođuju ogromna prostranstva. U središta plamenova hrle. U njihovoj srži odjeci gore. Ne staru slavu, već ljubav novu u letu svom nalaze. Ljubav nepredvidljivu, oštru i snažnu, kao smrt, brzu kao udar srca. Dvorce i utočišta ne grade, jedni druge ne poznaju, jezicima različitim govore, pisma i knjige ne pišu. Moć njihova u njihovom nepoznatom poreklu počiva. Dan njihov beskrajno traje, nemaju snove jer ne tonu u san, i nemaju noćne more.

***

Crno sive, oštre kristalne dine skamenjenih talasa i svetlost koja je izgubila moć da ih dodirne i tihi glasovi nepoznatih jezika. A u crvenom ogrtaču Lalkason, kao pupoljak ruže pre nego što eksplodira, još nestavniji od kristala zaborava, skida svoju masku.

Plavooka Amondilana u svilenom marami, bosonoga hoda po oštrim rtovima i ljubi ga u usta.

Šta je stvarnost ovih prozračnih figura, vakuum u ime koga i izvode svoj ples, ili nešto zaista nevidljivo, skriveno iza svih daljina i vremena.

Bez obzira na okolnosti, Lalkason i Amondilana žive jedno za drugo. Oduvek postoje, oduvek ćelije i krv sačinjavaju njihova tela, oduvek žele jedno isto, oduvek se to zove ljubav.

POEZIJA JE GNEV
ili Bolje džez nego bluz

Poezija nije opisivanje stvarnosti, već stvaranje. Ko to ne razume, može samo da uobražava da je poeta. Poezija nije delo čoveka, jer čovek samo može da ponavlja sebe. O užasa! Nego, poezija je iznenađenje koje dolazi niotkud i koje nas obliva svojom silinom, ona je sila od koje čovek ostaje nem, od koje iznenađa zalupa srce, od koje ne može a da ne progovori jezikom sile. Jezik, dakle, pripada sili, i sve što je rečeno, a čovek je samo raspad pod udarom te sile.

Pesma je kao san. Ako u snu zastaneš i počneš da razmišljaš o događajima, ili ako pokušaš da se vratiš gde si već bio, tada se budiš i bivaš zarobljen u oblasti izvan sna. Sve to životarenje, razmišljanje, sva ta patnja, daleko su od središta u kojem postoji poezija. Koje obasjava poezijom.

Kao i muzika, poezija se doživljava kao tok. Ako pokušaš da je uhvatiš, da je zaustaviš, nje više nema. Ako zastaneš da porazmisliš, ti upadaš u gravitaciono polje, pravo iz etera: u glupo stanje, u crnu jamu.

Tako poezija postoji samo u trenutku koji ne pripada vremenu, i ako poeziju premestimo u istoriju, mi onda imamo posla s istorijom a ne s poezijom. Kada neko peva, on peva sada. On ne može da peva nekad. Ko samo opisuje to što vidi, taj laže, jer zaobilazi Tvorca viđenog. Taj laže jer smatra da „on“ vidi. No, pesnik zna da je samo viđenje, i da je onaj koji vidi neko bez očiju – „slepi pesnik“ – nevidljivi tvorac poezije. Čije „gledanje“ jeste stvaranje sveta.

Poezija je bes koji se izliva na ovaj svet. Ona ga ruši, ona ga kvari, ona ga razjeda. Kad pesnik govori, on mrzi, jer poezija je gnev. On ubija, više sa planina da ga svi čuju i da gradovi zadrhte. Jer poezija je gnev Božiji koji nam zabranjuje da živimo svoje male, blesave živote. Bog pljuje na naše živote, na naše posede koje ljubomorno čuvamo kao sebe same. Bog nam šalje svoje pesme da nas dovede Sebi, tamo gde jedino jesmo. Da znamo da je gledanje stvaranje, a ne opisivanje stvorenog.

I kada čovek postane deo ovoga sveta, kada postane deo društva, kada počne da hvali sebe i svoje sposobnosti, svoja veličanstvena dostignuća, to samo znači da je ogluueo, da je prestao da osluškujе poeziju. Tužna je sudbina pesnika koji zaluta u polja smrti i počne da pravda patnju i razloge za smrt. Taj piše lošu poeziju: jer kao, vredno je bilo živeti i umreti zarad varljivog osećanja lažne moći. To je cena pada u bezizlaz...

Poezija je kapija večnosti. Ona je jedino to, ona nije hvalospev brda i dolina, ptica i leptira, junačkih dela i veličanstvenih piramida – ona je naš izvor i naš uvir, i čitav svet došao je s nama i otići će s nama kroz tu istu metafizičku tačku u kojoj sve jeste i ništa nije. Zasluge pripadaju poeziji, a mi smo samo zričci koji zriču. I ko se udalji od te kapije, taj je izgubio put, zalutao je, pao je.

Jer put je samo tu, gde obitava poezija. On je beskrajn, jer svako odredište je već tu, on je lak, jer sav napor putovanja pripada poeziji, on je lep, jer sve se jasno ocrtava. Nikakve magle zbunjenosti i neznanja tu nema. Oko i svet su jedno, reč nosi u sebi sve, uho razlikuje svaki zvuk.

Dosta mi je onih koji ne vole istinu. Zaludno ih je privoljevati. Oni su kao beživotna senka koja prati glavni događaj. Život senke je lažni život, i ona ne zna da je uzrok izvan nje. Tako je i lažna poezija samo jeka, govor upućen ništavilu, sigurnost da te niko nikada neće čuti, da nikakav odziv neće stići, nego samo bledilo, sve bleđe i bleđe, tvog očajničkog glasa, koje prerasta u sve gušći, tvrdi mrak.

Setimo se tvorca naših. Slepih slikara iz pećina Altamire, slepog pesnika Homera, setnog Harfiste, uzvišenog Johana Sebastijana, gluhog Ludviga. Oni su slikali u mraku, oni su komponovali u tišini, ne da bi podržali stvarnost kakva je već bila, nego da bi stvorili tu stvarnost. Jer nije zemlja rađala bizone, gradila gotske katedrale, sama od sebe. Pesnici su stvorili sve – i sve što sada postoji, stvaraju pesnici ovoga časa, gluhi i nemi, održavaju svojim nemuštim osećanjem pripadanja sili.

Ko nije spalio sebe na lomači, taj ne zna šta je poezija. Ko misli da su njegovi zlatni lanci, čipke i prstenje kao najlepši stihovi, taj je sebe zamenio za lažni sjaj. Heraklitovo zlato je vatra, a zlato velmoža je vlaga u kojoj se guši svaki plam. Ubistvo i nesloboda – u poeziji toga nema. Porodica, zemaljska blaga – ko to ne ostavi, zauvek će ostati tu, u grotlu jecaja, umiranja i rađanja. Ko nije viknuo: Osana! – taj nikada neće doznati istinu, začuti zvuk večnosti, titraj života. Onaj ko je rob, sam je sebe u roba pretvorio. Njegove tužne pesme samo su bekstvo od istine, kleveta gospodara. Kroz njihova usta pesma nije videla dana. Bolji je džez nego bluz. Istina je da su se robovi odrekli smrtnosti zarad života, istina je da je *free jazz* Majlsa Dejvisa poezija.

Šta jesmo, a šta nismo – pitao je pesnik. *Čovek je samo san jedne senke* – odgovorio je pesnik. Jedino njegov dom u Tivi ostade čitav pred mačem Osvajača. Onoga kome *Ilijada* beše najveće blago. Onoga što je sledio sudbinu ljudsku do kraja, a ipak je znao kome pripada sva čast. Onoga kome kao Prosperu jedino ostade još samo smrt za suočenje. Ne beg od nje.

Poezija je seta. Ona je oproštaj od prikazanja, ona je naš naklon i konačno odricanje od svega što popade po nama tokom putovanja u Ad. Kome se tu sedi nek sedi, i nek urliče, jer pesma se u Adu ne čuje. Tud prodoše Odisej i Aligijeri, a Orfej ostade iskidan, jadan, bez svog ispunjenja. I ta seta prerasta u radost, tim činom poniženja, odustajanja od posedovanja raspadljivog sna. Ta seta podiže pesnika nad zemlju, nad nebeski svod.

Ko ne veruje, nek odseče svoje uši. A i šta će mu? Nisu nam uši date da bismo se pravili gluvi. Nek otkine sve od sebe, dok na kraju ne ostane ništa. E tada će ga tek dodirnuti zvuk, tada će znati šta jesmo i šta nismo. Tada će znati da iz uha izlazi zvuk, iz oka svetlost. Tada više neće verovati u očigledno i pokoravati se zakonima prirode. Ovo je prvo i poslednje iskušenje. Pevati mimo misli svojih – to je poezija.

Sherri Sarantakis

---

in absence of...

i face the White:
it glares at me
          stares at me
                  dares me

::shaking and sweating
ears ring and mouth slavers
cold fear rises::

unlock the door
open the gate
come play with fate -
you lose if you wait

unfasten your head
can you do it twice?
so heavy the price,
                  but if you want a slice...
yet, still and ever, the White!!

it haunts me
    taunts me
        nearly daunts me

but I'll not give up
not live with terror -
hold up the mirror:
let go the error

to destroy the White
and fill it all up
bleed into the loving cup
let all who will, sup

i want to beat it
to a bloody pulp,
a shape to sculpt -
to make it erupt

i want to caress it
    and make mad love

scream from above
    (can't get enough!)

::to stop that glare,
so hideous,
so seductive::

i want it alive with color
pulsing, dancing
swords glancing
eternal kaleidoscope entrancing

O gods of compassion
hear my plea!
any horrors I would suffer gladly
for that one moment of clarity:

to sit on the event horizon
and slay,

once and for all,

that glaring White!

Dejan BOGOJEVIĆ

RAZBRAJALICA

...zatim
ZA TIM ZA TIM
!!!

pre nego što je izjavio ljubav
go / go
(sanjam somot na crvenoj stolici)

poput smrznutih misli
smrznuta riba zgrčenih šaka

GRČ GRČ GRGEČA
GRUB GRČ GRČEVIT
GROMOGLASNO GRUB GRČ
GRGOLJI GRČ GROMOGLASNO
GR GR GR GR GR

ispod debelog stabla
ponavljam razbrajalicu

SMRT

Kako ide

Kako si zapravo umro

(„prosto“ rekao je)

Da li si zaboravio

Da se probudiš

Kao mrak

kao mr rak

NA PUČINI

Ka Vodi Vodi Ljubav
Ka Carstvu Vodi Sne
Ka Obali Vodi Kosti

NA PUČINI PESAK PUČINI

Ka Automobilu Vodi Klimu

Ka Ribi Vodi Strele
Ka Noći Ugarke Bele
NA PUČINI PESAK PUČINI

To čini

Kao da je progutao skušu
Šetajući stadion

ODLAZI

Lagano odlazi vreme u kome svako odlazi ka levoj strani ka laganim poplavama jugoistoka beskrajnih razdaljina. Mraz i mir i žena, pomahnitao venac oko struka plesačice. Sok bremenitosti, ružičnjaci ognja, sakralna-jarosna, crvena put. Odlazi u zrenju ševa kao sjaj kadulje, kao uporna znatiželja koraka. Odlazi jeza praha. Uzengije nedodirljivih reči. Odlazi zauzdano milovanje, saglasje retkih šuma, sa ukusom košnica teku opne.

NA HIPODROMU

Sad znam – blud je klizanje, uklizavanje, razvlačenje, lizanje; trska vriska (opet stiska). Pakleno luta i drži se bitničkog puta, izbrušen teren za crvene sokne, u mojim očima sramna zavist i raskopčane šahovske table, nepristojno odumire crno u oblacima. Na hipodromu vetar uz vrisak razglaba sa topotom tropskih palmi. Fotografija zategnutih fluorcentnih lađa. Prestala je da priča u hladnoj zemlji.. Bez straha još jedan razlog mutacije.

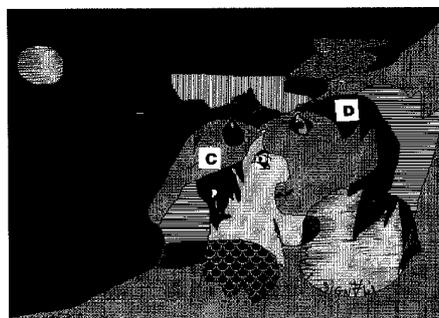
OGNJI OGANJ

Ognjište u ognju. Srce u raspevu oranica. Ognjište izmiče čudu ravnodušne vatre. Bistrina zvuka – bujica glasa. Utopljen u zvuke ognji oganj. Lutanje peska kao podrhtavanje tvrdoglavih osvita. Nerođene tečnosti, pomešane rose na palubi. Leptiricama prekriven dan.

БРАГКЛЫ

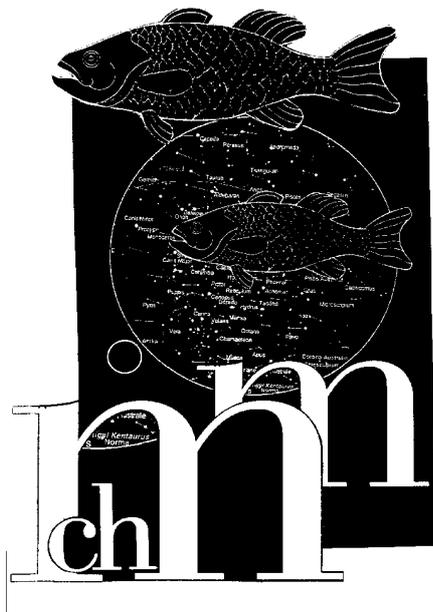
мслѣтамвгвалват впрвоас лсгавтспавпрс
псис спалеаивсенсмвс спмвितврсимс с
асмврслм врсмс спрсмв срнв втсев ср
ачмисчрваувивпрмв впрсвиевепистаса
павмврв впаимситмсес спс влсмвпсмвпс
ачвмчспвмаврвив вепвивпасвиевиевнв
пвимвнмиврспав сппваисчепмв впрмв
павмврпсирв чеплв впвиеунурувавив в
аыммы ыпв впрмыв ыаыпвтмыпыац ы
павымпымыеымцу ыпы ыепу вповеаави
мсчичнывицу цнев выенвивнвивнуиуцор
мяаыфтфш фнфтыланпкианаианпсивпр мнат
пвиврвив веврпвианпианеаианпсипай ап
паипаимсрспавиасооратмсратароатиоопкоь

КТО-ТО ОТ НИГДЕ

Serge Segay

Dragan Nešić

Pete Spence

Gianni Simone

Bogislav MARKOVIĆ

MOST

Ustao sam sa stoličice i, pognut, odgegao do ogledala; onaj me, s one strane, blagonaklono pogleda. To nisam ja, pomislih i učini mi se da sam video osmehnutog oca.

Uđoh u sobu. Sedoh, dohvatih čarapu i navukoh je na oteklo stopalo. Pokušah da se uspravim, ali nije išlo. U kukovima me bolelo, bolelo me i u kolenima, i u leđima, i u sleoočnicama i očnim dupljama, svuda.

Milica me prekorno pogleda, pa reče:

„Opet si zaboravio da uzmeš tablete. S tobom se, Davide, nešto... Je li ti dobro?”

Otvorih plakar, uzeh bledoljubičasti čaršav; bio je nekada bled, ili ljubičast, nisam siguran; Milica ga je, pamtim, kupila u Herceg Novom. Boja me podsetila na boju čaršava kojim sam se pokrивao u splitskom hotelu. I dali su mi ga, kada sam izašao. Pokrio sam se, bilo je leto, pokrio sam

se, obmotao ga oko sebe, protrčao pored Dioklecijanove palače, nastavio pored obale, pa uz Marjan. A gore me čekala jedna Lucija, bela, savim bela, i osmehnuta, prozračna.

„Davide, jesmo li spremni? Danas ćemo lekaru, vozač je ispred zgrade, čeka”.

„Neka ga”, rekoh, „neka čeka. A ja ću u šetnju; preko parka, pa niz Bulevar, pored Agrarne banke, pa niz Dečansku, i tako, do tvrđave i nazad”.

„Ne ljuti se”, reče sažljivo. „Budi hrabar, odluči se, tebi je lekarska pomoć neophodna. Previše si se trošio, hartija ti došla glave”.

Uzdahnuh.

„I mastilo”, dodade, „i pisaća mašina, i noći bez sna, i beskrajna kopanja po bibliotekama”.

„Čini ti se”, rekoh. „Umro bih davno da nisam pisao. I duga bdenja mi davala snagu, i jutarnji vazduh, obojen cvrkutom naših vrabaca”.

„Bled si, klatiš se. Pomoći ću ti, spusti se, sedni, obuj se.”

„Ni za šta ja više nisam”, rekoh i koraknuh prema predsoblju.

Milica se bila obukla; držala je moj kaput, šešir i šal. Otvorih vrata. Nepoznati čovek se, trčeći, pope uz stepenište, stade ispred mene i reče: „Sići ćete liftom, naredili su. I najmanji napor može biti fatalan”.

Ušli smo u Kneza Miloša, spustili se do mostarske petlje, nastavili uz Vojvode Putnika i skrenuli u Bulevar. Milica se bila pripila uz mene, držala me za ruku. “Kako ću bez tebe?” – pitala je dok sam izlazio iz kola.

Osvrnuo sam se, ali nisam se osmehnuo, nisam ni mahnuo.

Oni su me, šofer i nepoznati, oni su me uneli u prostoriju bez prozora. Časak ili dva ne videh ništa, a onda se na moje čelo spusti prozorna ruka Izbaviteljke. Na njenom telu zelena haljina, a na licu zelenobela maska. Oči joj se iskrile, osmeh poigravao.

„Aha, stigli ste”, reče riđobradi. „Izađite iz papuča, popnite se i sednite”.

Iz uglova, i sa stropa, i odozdo, iz poda, bljesnu plavičasta svetlost. Ugledah tri stepenika; imali su visinu i širinu stepenika boinga 737; behu obloženi reljefnom gumom.

„Ovo je predvorje raja”, osmehnuh se i zakoračih.

„Spremni ste”, reče. „Sednite. Tako, dobro je. Sada se ispružite i stavite ruke ispod glave, gledajte gore. Ne plašite se, nije previše bolno. Opustite se, ne dišite, opustite se”.

I nisam disao, znam, i nije mi se disalo, i nije mi se gledalo, i nisam ni reč hteo da izgovorim, i nije mi bilo ni do čega; i htjedoh da sklopim oči i da se sve završi.

A ona devojka, sestra, šta li je, prinese tacnu, srebrnu tacnu; na njoj su, videh, kašičice, skalpel, gaza, zavoji, epruvete i flašice; u desnoj je, ta sestra, držala futrolu za kišobran, štrčale su, i to sam sasvim jasno video, štrčale su žice; jedna je bila bela, druga plava, a sa treće i četvrte odbijala se plavkastobleštava svetlost.

Vrata škripnuše, uđe plavokosa, sa maskom na licu, oči joj osmehnute; u ruci joj, levoj, rublje; plavo, ispeglano i uštirkano. Stade pored mene, dole ili tamo, pored leve butine, nadnese se i zagleda u prepone, pa reče, jedva čujno:

„Ovaj čovek, ovo čudo je bez arterije, bez vena, bez ičega”.

Ne zadrhtah.

„Ne izmišljajte”, reče riđobradi, „uzmite vazduh, ovlažite je, mažite”.

Ona izvi obrve, uzdahnu i uze štipaljku sa suvom gazom, umoči je u teglu sa bezbojnim rastvorom, pogleda me, pa se, levom, prekrsti.

Osetih svrab.

Ona uze one krpe; jednom je prekrila levo koleno, drugom desno, trećom i četvrtom bedra; ta četvrta imala je okruglast otvor prečnika četiri santimetra; petom i šestom je prekrila moje usahle grudi; sedmu i osmu je stavila na čelo; osetih hladnoću tkanine i miris tek ispečenog hleba.

Ridobradi se, odjednom, stvori s moje desne strane.

„Osetićete ujed insekta, malecnog, nevidljiviog, eto, prošlo je, niste se stresli, ništa, zar ne?”

Tada priđe devojka koja je, i dalje, u levoj, držala tacnu, a u desnoj futrolu za kišobran.

I nije me, siguran sam, zabolelo, i nije šiknuo mlaz krvi, i shvatih da sam još živ.

„Otvorite oči, gledajte gore, pričajte o onom što budete videli”, reče plavokosa.

„Sad”, reče lekar i pritisnu, sa svih deset (ili više) desnu preponu.

Gore, na kružnom ekranu, reke su, velike već, izvirale iz podnožja i hrlile prema sredini, ne uvećavajući se, i ulivale se u Crno more, koje me, oblikom i veličinom podseti na izvrmuto i iznemoglo pseće srce.

„Kud li će i kako tolika voda?” – zapitah se.

„Ne dišite ne dišite još još izdržite još dišite dišite”.

I onda kada mi se učini da se svom uviru, sve sporije i nevoljnije, približavaju Dunav, Dnjestar i Dnjeper, munje se, suprotno svim zakonima, počese da rasprskavaju odozdo. I videh crne munje, sve crnje i sve kraće, i deltu Dunava videh, i Belo more, i belo srce. I, za sekund, zagluši me grmljavina.

„Dišite dišite još dišite eno kolegince vidite li ono mesto gde se glavna sužava a i one dve se sužavaju prestanite ne dišite”.

„Mišić je očuvan”, reče plavokosa.

„Sledeću molim budite mimi”, reče lekar i pritisnu jače nego ikad.

I opet videh crne munje u belom srcu, bile su crnje nego malopre, rasprskavale se brže i gubio im se kraj, i opet su, odozdo, počinjale da se rasprskavaju, i opet, i opet, i već mi se vrtelo u glavi, i sevalo, i čekao sam kraj.

„Ne mogu više, umoran sam”, reče lekar i videh kako mu se niz čelo i niz obraze slivaju graške znoja.

„Šalio sam se”, nastavio je. „Sestro, dodajte ono, ubrizgaću. A vi, gospodine, bu-dite strpljivi i hrabri, uskoro će se na vas sručiti kofa tople, ili previše tople, ili čak hladne vode, i učiniće vam se da ćete morati u jednom trenu da progutate dvadesetak litara sa ukusom sumpora. Niti ste prvi, niti jedini. To je sve; sliku vašeg prevelikog srca dobićete sutra. Sestro, gazu, kolegince, vi, šta čekate, flaster. Završite”.

Ostao sam sâm, pomislih, nema me.

„Pritisni, šiknuće”, reče plavokosa.

„Odignite guzu, napravite most“, osmehnu se novopridošla.

Most, pomislih i setih se Novog sada, i mosta, i devojke na mostu, njenog osmeha, plačnog i očaravajućeg.

* * *

Eto, rekoh sebi, tu si, vosoko, pored stuba od grubo tesanog drveta. A u visini tvog lica, na metar razdaljine, belim i neveštima slovima, piše: SLUDASTO, a ispod se zelene četvorka, šestica, trojka i nula.

„Sludasto ili sluđeno, ili ludo, šašavo”, šaputao sam. „Ludo i šašavo, ludo i šašavo”, ponavljao sam.

„Brojku podeli sa dva”, reče čovek kojeg nisam video.

„Ko si?” – upitah.

„David Vajs, mlađi”.

Nisam se iznenadio, bio je iza mojih leđa, duvao u vrat, ali nisam smeo da se okrenem.

Ja sam te stvorio, htjedoh da kažem, šta hoćeš? A on će:

„Oduzmi dva, da, dobro si izračunao, jeste, tu si, na dvije tisuće tri stotine trinaestom metru. Ispred kuće si, u kojoj ćeš, misliš, provesti najmanje tri nedelje; ali ne, umesto da budeš u Novom Sadu, kući za decu, kući kraj Dunava, bićeš na vetru i zimskom suncu, šest godina i nešto više, bez Milice, Kaće i Maše. I Alekse”.

Biću i bez Milice, pomislih, bez jogunaste moje devojčice, bez Danila, Dragutina, Mihajla, i bez njihove dece, ostavljen i izgubljen, sa hartijama i olovkama u koferu i xepovima.

Počeh da kašljucam, nečujno, i počeh da mi se priviđa silazak u Peć, na železničku stanicu, i jasno sam video jutarnje predele, uz truckanje uskotračnom železnicom, i ulazak u prištinsku kolodvorsku restoraciju, prepunu raspojasane uniformisane mladeži; pevali su i natezali iz pivskih i vinskih flaša, neki se drali i u horu uzvikivali: „Kosovo je naše, čisto, samo naše, bez Cigana i Egipćana, bez Srba i Šiptara, bez Hrvata i Judejaca”.

Osetih bol ispod same jabučice, u udubljenju, i još niže, i niže, i razlivao se i postajao nesnosniji, i nakašljah se, jače nego malopre, nadajući se olakšanju i, možda, izlečenju.

Ispred mene se zaustavi konjska zaprega; u kola behu upregnuti mladi i mršavi konji, jedan beo, prošaran riđim pegama, drugi crn, crniji od đavola, i nestašniji, frktao je i pocupkivao, a sa njegovog tela se isparavao znoj.

Nisam oklevao, izvadih fotoaparat, pogledah u buduću fotografiju, ali ne škljocnuh. Čovek je imao šubar na glavi i šal preko nosa i usta, samo su oči starački vodnjikavo svetlucale.

„Smrznućete se”, reče kočijaš.

I dalje sam buljio u predeo i čoveka ispred sebe i setih se Danilovih dopisnica iz Ostroga; setih se i fotografije na kojoj su oznojeni konji, i kočijaš sa bičem u ruci; setih se i Despota i Lenke, ljudi iz Ostroga u čijoj je kući Danilo boravio, i učini mi se da se sa ove visine nikada neću spustiti, i učini mi se da nikada neću sedeti na obali Dunava.

„Penjite se”, reče kočijaš i pruži ruku, ”tek smo na pola puta”.

Šta mogu? – zapitah se. Kako da izbegnem dodir neznančeve ruke i kako da se popnem bez njegove pomoći? A grozim se, evo, nepune dve godine se grozim i ljudskog glasa, i dodira, i izgleda ljudskog, i pogleda, i predmeta, i vazduha, svega. I niko mi, znam, ne može pomoći; ni lekari, ni planinski vazduh, ni tablete za smirenje, ni vino staro, ni mlado, niko, niko, ništa.

„Ništa i niko”, rekoh.

„Nisam vas čuo. Glasnije, glasnije, vetar je protiv nas”.

Teralo me da kašljem i nisam mogao da se uzdržim; nisam mogao ni šaku da stavim preko usta, ni maramicu nisam stigao da izvadam. Bio sam bez vazduha, a u grlu me, i jednjaku, i u

stomaku, greblo, greblo me i teralo da jauknem. I morao sam. Ako ne kriknem, ako se ne zakašljem, neće mi biti bolje i neće me biti, a sramota je da umrem na putu, nesproman.

Setih se rukopisa, skica i škrabotina, i videh Miličine oči, samo su one svetlucale u tom iznenadnom mraku, videh je osmehnutu i pogurenu.

„Snažno, snažno zaista, pišeš bolje ikad. Ponosna sam, ali se ljutim kad te nađem klonulog i bledog, kao da si prestao da veruješ“.

I učini mi se da sam čuo krik.

Nisam ja, htedoh da kažem, ali se zagrcnuh i kriknuh i suze grunuše i ne pokušah da ih zaustavim.

Šuma je odjekivala, eho krika se vraćao, sve glasniji i bolniji, konji se, uplašeni, trzali.

„Znam dobrog lekara, u Karlovcima je, brzo ćemo, dajte ruku“.

„Sačekajte, proći će“, čini mi se da sam rekao.

Neznamac ostavi dizgine i bič, uspravi se i skoči.

Spopade me znoj, vruć pa hladan, spopade me i drhtavica, počeh da se tresem. I nije me bilo strah, iznenadih se, prvi put nisam osetio strah, iako sam znao da je mom onemoćalom telu, i glavi bez nade i volje, i svemu, konačno, isteklo vreme.

Ostao sam bez vazduha, osetih, ostao sam bez slika u glavi i bez glasa; sve se vrtelo i udaljavallo i gubilo u magli, crnoj magli i nestajalo; htedoh da ne otvorim usta i da se sve završi na snegu i proplanku, ali nešto izlete iz mene, nešto teško i užareno, teže i od olova i od mojih crnih misli.

Zavukoh ruku u xep i napipah tablete nitroglicerina, pa, grozničavo drhteći, izvadih kutijicu i pružih je kočijašu.

„Za ispod jezika?“ – čuo sam ga. „Otvorite usta“.

Nevešto je premetnuh ispod jezika i, smiren već, čekao da se istopi i da, čudnim putevima, dospe u iznemoglo srce i da ga, malčice, ojača.

Ali nisam ni pokušao da pomognem neznancu; nisam ga ni video, ni čuo, a mučio se, znao sam, podizao je moje ukočene ruke i noge, masirao slepoočnice i nadlanice, šaputao i molio Boga za pomoć.

I sad vidim krv na snegu, kapi već zaledene, vidim i komadiće plućnog krila, i komadišku jednu, zamalo pa ceo režanj, i srce na snegu, braonkasto, koje kuca sporo, presporo i tiho, jedva ga čujem.

A kada otvorih oči, ugledah stalak, na njemu izvrmutu litarsku bocu; iz tekućine se, bistre, dizali mehurići, a kapi se, presporo, slivale niz providnu cev, da bi se, uz jedva čujno šaptanje, ulivale u venu, koja me, ipak, bolela.

„Oslobodite me, odvežite“, molio sam.

„Jedva su te spasili, tatiće“, smeškala se Kaćenka.

„Ti si, sine, došla si“, šaputao sam, trudeći se da ne zaplačem. „A Milica, a Milica“, mucao sam. „A Alekse nema, nema ni Mihajla, ni onoga trećeg, ni dece, nikoga, nikoga, teško meni“.

„Uspela sam“, reče Kaća, „uspela sam da uđem u našu kuću; ušla sam pod tuđim prezimenom, ali i preplašena pred budnim, pijanim i zakrvavljenim očima tuđih vojnika. Pokazala sam ovlašćenje i krštenicu, oni su se iščuđavali, mrmrljali i gužvali hartiju. Otvorila sam sef, uzela oba primerka rukopisa Bezgrešnog začeca i ... Policajci su iz bifea izvadili flašu čivasa i čaše, nalivali i, žurno, ne motreći na mene, ispijali i ponovo nalivali. Uzela sam i novac i nakit, i još neke hartijice, potpisala ni sama ne znam šta i izašla. Iz jedne banke sam uzela sav novac sa tvog računa, iz druge tek polovinu. I znam da ćeš, čim ti oslobode ruku, nastojati da završiš rukopis. Ali molim te, ne preteruj, došao si ovamo da se odmoriš i izlečiš“.

„A Milica? A Milica?”

„Dole je, u salonu. Svi su došli, i Aleksa i Mihajlo, i Katja, i deca, svi. Lekari su obazrivi, ne dozvoljavaju svima istovremeno da budemo pored tebe”.

„A ti”, rekoh, “dok se oni budu radovali što me vide i dok se budu čudili mom izgledu, ti ćeš, sine, otići do kaspnice, kupićeš sveže juneće srce, donećeš ga, hoću, kad se, pridignem, da ga proučim”.

Okrenuh glavu.

Vrata škripnuše i širom se otvoriše. Deca jurnuše prema krevetu na kome sam ležao. Aleksa se pope i sede pored mene, pope se i Danilov nestaško, i Mihajlov.

Milica se smeškala, koračala lagano, pogurena i zabrinuta. I nisam bio siguran šta se to kotrlja ispod njenog oka.

„Plačeš, plačeš“, rekoh i osetih njenu ruku, osetih, čini mi se, kako se topim i nestajem.

William S. BURROUGHS

In **Naked Lunch** I wrote : « I am not an entertainer ». I was wrong. That was before I started giving public readings. As soon as anyone gets up in front of an audience to read his works, he becomes a performer and entertainer. I immediately discovered that only a very small percentage of my work is suitable for public readings, perhaps one percent.

When preparing a new text, I usually read it first into a tape recorder and then listen. Sometimes it works, sometimes it doesn't. If it works, then I start rehearsing. There may be passages or words that don't read well. Given the suitability of the material for reading, if it doesn't read well there is something wrong with the way it was written in the first place. I have frequently had occasion to edit and change published work. For example, « Twilight's Last Gleamings » from **Nova Express** was completely rewritten for readings, and the reading version is much better than the published version.

What can I say about acting that has not already been said ? It is the oldest literary form. Rapport with the audience, speaking slowly and distinctly... I have frequently seen the old show-biz adage borne out : the worse the stage fright, the better the performance. If you feel you simply can't go on, you are about to surpass yourself. I have often had this feeling.

One must change texts : the performer must never let his reading become mechanical. Drugs before a performance ? In my experience cannabis is always good. Alcohol in moderation can relax and loosen you up, but be careful. In my experience cocaine is murder, but then I don't like cocaine for any purpose.

What more can I say ? Get up there and read. You will make it, or you won't. And the difference between a magnificent performance and a disaster can be five extra minutes. Know when to stop, and **Stop**. This was clearly demonstrated at the International Poetry Festival in 1978 in Rome. Twenty thousand people had been camping out on the beach for three days. We were told that our readings should run about half an hour ; that's an hour, with translation, and you should live so long with that audience. They threw sand all over an 80-year-old Sicilian poet who went on two minutes too long. I decided the thing to do is pick up your applause and run, before they start chasing you.

Every reading is a different show. Keep your eyes open and decide what will go down right **here**. If you don't entertain the audience, you have failed.

« Thank you, Ladies and Gentlemen... I **call** you ladies and gentlemen ; you know what you are ».

КАРНЕВАЛ
 МИЛИЦИЈА БЕЖИ ОД СУДА
 ЖАЛОСТАН ЧИН
 СИЛЕЦИЈА
 НАБЕНУ КАДИ
 НЕТЕ
 СВАЂУ
И ТАЈАНА
СЛОБОДНА
 НЕКО ЖИВИ У ПОГРЕШНОЈ ДРЖАВИ
 САВА НОСИ МИНЕ
 БУГАРИ ЖЕЉНИ ЗАПАДА
 ТРИЦАВО КРУЖИ БЕОГРАДУ
 УПРКОС СВЕМУ
 МАЧКА СА ДЕВЕТ
 РЕЦИТА
УЧИ
СРПСКИ БЕЗ МУКЕ

ODA DONJEG VEŠA

POVDE ISECI

ОПАСАН БУБАЊ

КАКО ЈЕ ЗЕЛЕНА МОЈА ДОЛИНА

РАДОСНА ВЕСТ ЗА БОШКА

Zdravko Krstanović

HUFVUDSTADSBL .96

16H

65321

0001824

045

Н Ъ О П

ВАКНИР: 090523 НIEKK

Signal UUSINIIT.T S

СТРУЧНЕ

Nippukpl	Nippukoko	Yht
1	12	12

ЗДРАВСТВУЈТЕ, РЕБТА!

Л Љ М Н

ДО Ш

БУДУТ ДАНЫ ПЕРВЫЕ СР

PO

U N

san 1952.

je, slobodno,

!P

и, uticala na duhovni razvici nekolicno znanostnih omanitaba

Csáth Géza, furcsa történetek

írója, embereket gyógyított, mor-

(fiummal álmодott, szeretetből ölt,

határtárlépeskor ölték meg, a ha-

talom képviselőinek jelenlétében.

ican guy) i fa

kerpule su na

GO

ieren

Kiappunumero

Седми

Zvonko Sarić

Т Е Л О / М Р А К

ВЕК

Дан за јутром, ноћ за даном,
сан у замку, крик у Замку,
страх са јавом.

ДУЕЛ

РАЗУМ СРЦЕ – раз-умује
СРЦЕ РАЗУМ – усрцује

СРЦЕ РАЗУМ – разумује
РАЗУМ СРЦЕ – у срцу је

РАЗУМ СРЦЕ – СРЦЕ РАЗУМ

Нераздвојно раздвојује
Раздвојено пристанује

РАЗУМ–СРЦЕ замку снује

ОДЛАЗАК ОПЕТ

Октобар,
ожиљак фијуче.

Одлазе ствари,
замке-куће.

ОСВЕТЉЕНО ТЕЛО

Осветљеним телом провућ ће се црви,
у плаветном оку зачеће се ларва.

На меканом длану протеже се глиста,
из колена облич извлачи се змија.
Усну зажарену расточила студен,
срце усред срца згодила шупљина.

Осветљава тело озрачени мрак.

ОЗРАЧЕНИ МРАК

Осветљено тело – озрачени мрак.

Осветљеног тела прозрачен и мрак,
осветљеном телу прозрачан је мрак.

Осветљено тело – прозрачени мрак.

Осветљеним телом озрачен и мрак,
осветљеном телу озрачан је мрак.

Озрачена зрака осветљава стан.

НЕ РЕЧ НО ПЕСМА

Утули Чуло
стана зрака.

Чуло глуво влажног мрака,
да стан просветли зрака.

Замак сазда замка.

С завијутка завршетка –
Исидора и Брижита.

Прва прође,у Замак.
Брижит остаде замка.

Чуло утули зраку:
Не Реч но Песма!

Песме из рукописа књиге: УПАДИ
РЕЧИ – ИСПРЕД ЗАМКА

СИГНАЛИСТИЧКА МАТРИЦА

(Светислав Н. Брковић: Мир Јани; „Ортус“, Београд, 2002)

Све што се налази у сфери вокације је спорно. Именовање нечега је именовање у тренутку.

Послије се рађа више видова идентификације. То је због тога што једно пјесничко стање узрокује доживљај, а он је увијек измјењљивог статуса. Поезија је маштање, не само када је у питању етимолошка игра, него и када се у тој игри мисао узима за творитеља вокације.

Светислав Н. Брковић до суштине ствари долази путем етимолошког медија, знајући да је он пресудан код формирања семантичких дубина пјесме. Не фиксира се само *збивање*. *Очекивање* је већег и важнијег ранга. Оно најављује нов рјечник поетске сублимације. Брковић га користи врло смјело, рекао бих у фазону сигналистичке матрице. Не ради се само ту о ријечима. Ради се о односу међу њима, што је опет врста каузалитета узрокованог аутономношћу пјесничке наратије. Лично мислим да она код Брковића поприма такав карактер. Пјесму не занима догођено, већ слуђено стање. Стање визије у којој ври субјект. Ако је за „мјерење“ времена уобичајена ствар дистанца, у поезији она не постоји. Оно што је предмет прошлости добија визуру осадашњавања. Тај кључ дешифризације „помијешаног“ свијета Брковић је радикално спровео у пјесничкој књизи *Мир Јани*, уносећи у тај свијет дух филозофеме, која стих чини дјејственим и вишезначним. Филозофичност му даје такву еквиваленцију, а језик као везно ткиво обogaђује ентитет доживљајних флуида.

Брковић је сјајан сигналист. Његов стих је „преврнутог“ изгледа, а опет природан. Зато што њиме оваплоћује скривене суштине: језичку, појмовну и сваку другу. Дивергенције у пјесми су по обичају условне. Трансценденција им даје јединство исповједних амплитуда, истурајући у први план пјесничку основу као залог да се не ради о „мртвом ходу“. Поезија омогућава богаћење језика. Ако бисмо хтјели да га ближе одредимо, позваћемо се на Хајдегера који каже *да суштину језика морамо схватити из суштине поезије*.

Брковић као да слиједи такву одређеност језика и поезије. Рекло би се да поета користи архаику за поетско чињене, али је то само привид. Нема застарјелих ријечи ако је у питању креативни поступак. Дух их и реинтегрише и витализује.

У књизи *Мир Јани* пјесник је извршио радикалну редукцију израза. Свео га на асоцијативну елиптичност која је везана за предмет као за наличје тематске матрице. Међутим, без субјекта се не може извршити моћ поимања. Она је само уз присуство субјекта вјерна себи. Једно је препознатљиво у поезији овога модерног меланхолика. А то је да духом провоцира изворе унутрашњег живота за који можемо рећи да је из метафизичке сфере. Дакако, ту је језик од прворазредног значаја, јер се из његовог клупка распредају магичне слике духа. У пјесниковој премиси: *лет и свет / лети свет*,

пројигирана је кинетичка улога и једног (*лет*) и другог феномена егзистенције (*свет*), рекао бих кроз манир игре која је овдје потенцирана као нешто приоритетно.

Сложићемо се са чињеницом да се мисао потврђује у предмету, у кушању тога предмета. Ишли бисмо у закључку и даље и рекли, бар кад је Брковић у питању, да се предмет куша у језику. Да је језик она дјелујућа сила која супстанцијализује дух: дајући му обличје афективности. На специфичан начин Брковић врши обнову предмета и језика. Песимистичка нота само појачава нужност те обнове и као таква посједује снагу очекиване виртуелности. Обнову треба схватити као велику пјесникову врлину. Мисао о крају и потонућу човјека није стечена кроз књишко сазнање, већ ју је условио унутрашњи захтев: *Разлеже светом грака грак / засину сводом рожаст свлак / Прикраде мраком мраке мрак / Земљине слике стиже смак.*

Пјесниково *ја* постало је вишеструко. Прелаз из једне спознаје у другу, њихово поетско спајање и градирање дато је спонтано и рекао бих селективно. Промјене у фиксацији субјекта воде зрелости поетског чина.

Пјесник својом књигом *Мир Јани* говори да се дискурзивним путем освајају простори, они у себи и они спољни. Ти су простори затворени све док им дух не да кључ опојмљивања. Јер ако се нечему жели дати именослов, онда се уз њега даје и опојмљивање свијета и бића. Овдје је то успјешно дато у варијационим артикулацијама, не без драмског уплива. Постојање свијета и човјекот бивак у њему носи уједно омаму и ужас. Више не знамо шта више опседа човјека. А можда је човјекот бивак у планетарију нека врста алегорије са којом смо саживљени. Склон сам да повјерујем да га пјесник сагледава кроз такву разјасницу. За њега је искушење еквивалентно појму условне егзистенције, односно њене довршивости. Брковић је дао изванредну лирску медитацију о облику такве бојазни: *Моћ и Сила (Гал и Јана) / оре небо небодјелка Георгијана! / Горко биље засијава Генцијана.*

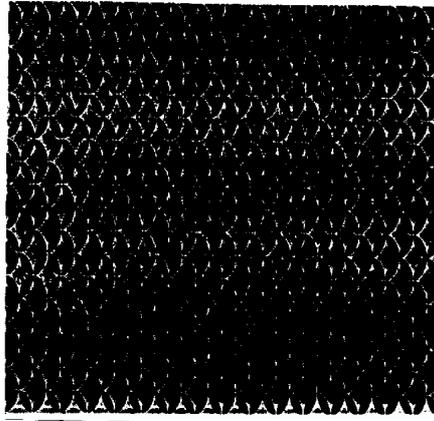
Не може се а да се не подлегне завођењу планетарне лукавости. Тада Бог постаје човјекот *атисис*, нека врста зависне „терапије“, посебно када се ради о „болести гријеха“. Из многих пјесама чују се опомињући акорди. Додир са опоменом додир је са спознајом: *Врисак дана – смирај мрака / стиском слави скриве жеље / испред знака преда зрака / модрост свода-црност земље.*

Снагом маште „бира се“ симбол исказа. Кад схватимо рјечник пјесме као симболичке одреднице, схватили смо њену дубину и значење. А Брковић нас лукаво, што ће рећи пјеснички надарено, уводи у њих. Структура израза је превасходно лирска, значи од заноса и трепета. То лирско ткиво пјесник упреда, рекао бих маштено, у филозофски климат пјесме. Латичење појмовног настаје онда када је пјесник стопљен са оним што визионира, макар то не звучало као олакшица душе: *И када јеси ти ниси / мојему сану сана род.*

У свијету је све у знаку сила, махом мрачних. Природно је да се пјесник са њима суочава. Највећма кроз призму слутње и сна. Светислав Н. Брковић овом књигом поезије дао је тим одредницама богату струјност и меку лирску валеричност. Субјект и објект нашли су у њој срећно спајање и трајање.

ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA

ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA
ŽIVIM REČ KAO DA JE POSLEDNJA

ključ pitanje ključa;

luč luči

telo krika: iz misli /pro/misao u misli /izum/ luč luči pre-misa.

Oliver Milijić

LEPE ŽENE
ODLAZE

КАД

ПРИТИСНЕ

ЗА

ПЛАВОМ ПТИЦОМ

SAMO

КРУГОВИ У ЦИГЛИ

ПОНЕКАД СЕ ВРАЋАЈУ

НОЋУ

19

РЕШЕНJE

ПЛАВЕНКА
ИЛИ ДЕТВА

БЕСКУЋНИКА

ДА ЛИ ЈЕ ОН

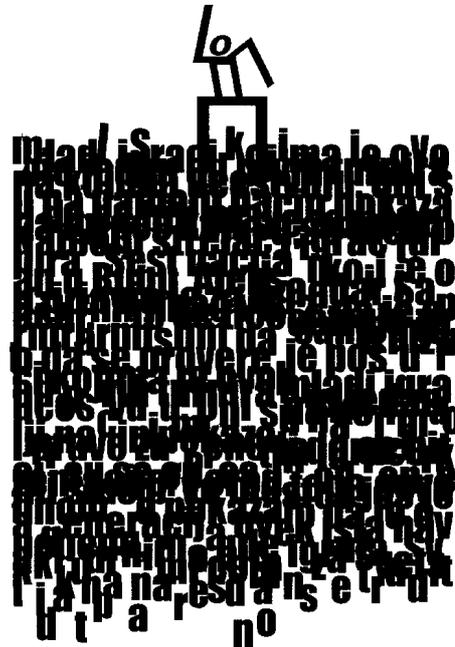
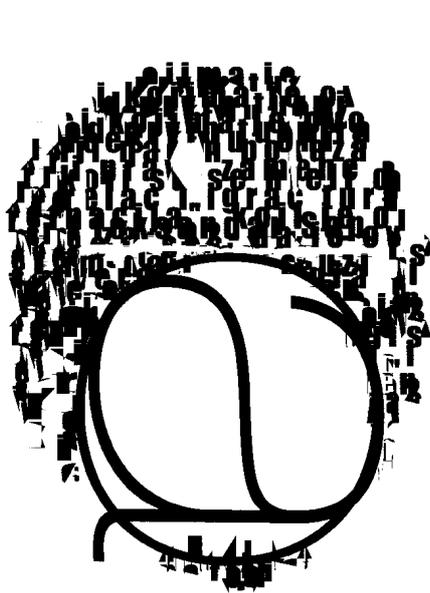
ЏТЕНЕ

ЕРГО
РЕАГОВАЊЕ
ПРЕД АГЕНТОМ

ОКЛИВА

U SRCU

Dejan Bogojević

Vladan Stanojlović

СИГНАЛИСТИЧКА ИСКУСТВА

Језик као креацијски медиј

Како сигнализам означава нову употребу језика, он је морао да „емигрира“ из ранијих обличја ствари и да се запути ка једној другој присности, која треба комуникацију да учини дејственијом и вичезначајнијом. Све што је живо у природи, црпе енергију из земље. Слична је ствар и са феноменом језика. Мисао проистиче из језика. Он јој даје облик и суштину, разуме се посредством аутора.

Језичко својство у сигнализму не трпи никакава ограничења, па чак ни она која су плод психичког аутоматизма. Свакако да их је на свет донела нека унутрашња сила, коју треба подврћи стваралачком премеравању и артикулисати је као неку врсту цветања подсвести. Она ће у даљој „развијању“ постати стварносни реалитет. И звуковна фреквенција је језик. И ликовна графема је језик. Језик се двоји и одељује, да би после многих комбинацијских радњи остварио постојање значењских амплитуда.

Ствари поверавају свет језику као што језик поверава свет бићу. Та њихова узајамна повезаност један је од начина да се нађе скривено. Скривено се открива „сударом“ супротних светова. Та супротност садржи свет, а језик је ту да сигнализира и обликује његово постојање.

Иако физиолошки раздвојени, свет и ствари, припадају једно другом (космички принцип). Њихово прожимање услов је „скривене“ присности. Језик се јавља као незаменљиви „диригент“ њиховог световања. А она има и мрачне и светле стране. За сазнање је боље ако се оно креће тамном стазом, јер је тама извор дубине, а уметност је одувек окренута дубини као свом евокативном императиву.

О чему год певали - о птици, трави, небу, мору, звездама, песници тиме именују свет. Исказ је мера тога именованја. Без обзира да ли најављује *д о л а з а к и о д л а з а к* (подвукао Ж.Ђ) субјекта (слике, мисли, доживљаја). Дискурс може бити различит, али доживљај мора да тежи целовитости и узбуђењу, макар се радило и о малом предмету - чиоди. Песма, а о њој овде размишљамо, уз мисао коју носи, може назначити и њено онеобичавање кроз примену звучних ефеката, где запажамо и вишеструко понављање консонанта *з* (моноалитерација), као што је то случај са поемом Мирољуба Тодоровића „Путовање у Звездалију“: *Нек звездомир ми звездне звезде преда / звездоред срца звездоломно испара*. Овде је, дакако, планетарна симболика,

а овај поета је звучне ефекте смело упражњавао и у песмама „земаљске тематике“ (Збирка „Гејак гланца гуљарке“)

Веома је битно шта суштаствује у језику. Рећи ћемо да је то мисао. Али она која уме да се издигне изнад обичног. Да буде трансцендентна. Не поставља се више питање јасности или нејасности песме. Важно је да ли она додирује и на какав начин сагледава ствари унутар бића?

Ако је мисао изговорена поетским језиком, не може се порећи њен вредносни потенцијал. Поетски језик овде треба схватити у светлу имагинацијског захтева. Не треба постављати проблем форме и врсте исказа, него колико је пев делатан као маштена или нека сродна пројекција. У питању је дозив и трансформација дозваног-тајновитог и неочекиваног чулног или неког другог транспланта. То је стање кад даљину треба учинити близом и блиском. При томе се мора водити рачуна да дозив буде спонтан и дејствујући. Такав је случај са Тодоровићевом сигналистичком поезијом, без обзира на врсту теме и облик трансформацијских обележја. Овде нећу помињати жанрове које Тодоровић користи. Рећи ћу само да је у сваком од њих остварио високу скалу сопствености.

У њима је језик она тангента која наткриљује исповедне кругове, за које ми се чини да су особени по енергетској и не само енергетској структури. Поетски језик је могућ ако га је произвео унутрашњи диктат и пуна отвореност према свету. Запрека нема и ако је у њега закорачила и наука. Она може да је обогати, али тако што ће позија увек рачунати на контемплацију као на свет креацијске потребе. Тако и онај ко је твори мора имати у свему моћ над њоме.

Шта је битно за нову поезију? Песник мора живети са новим визурама света. Томе о чему пева мора дати „владачки“ карактер. Ако се не влада речју, узалудно је (п)осматрати свет његова обиља. Сигнализам у тој сфери нема предрасуда. Не мења речи, али мења њихову сврху. Њихове дубинске односе. Само се на тај начин могу откривати тајне света. Сигнализам је трагалац тајни. И обелодањивач њихових дубина.

ONE OF THESE DAYS
I'LL ORGANIZE MYSELF

under the umbrella of the Residents
Pere Ubu style and trademark
life is a working ground
so much stuff in change,
nobody's warning;
near the optimum doubt
we prove it all night
with those halucinations
of our ears of our smell,
being as young as fragile
Tuxedo bunch of vinyl(s),
we cut up the killing-joke
in our archives of the good ol' times -
excellent! A! coma, deep coma,
coma comatosed combined compartment,
solemn soletad solution in polution
i'm an honest Slav
in favor of intim body parts
awakened admirer of archetypes
beholded by uterus
of uterlly words,
and it's a beatiful day,
not good to be
without you,
we'll wash our sins
with tears of an angel
in a kiss that lasts an eternity
in front of them gates of Paradise lost,
that's only thing that's left for us
to sacriety to our Lord,
tonight I'm able to fall asleep
knowing tomorrow I'll come,
I chose to join in
and become a fireman
on a beggar's banquet,
one of these days
I'll organize myself.

CHILDREN OF CAPTAIN SUPER-
GRANT

here's Monte Christo (redemptor)
from this wall to another
from floor to the ceiling
PsychoCandy is a highway
i'm runnin from on, from
ghosts of Llana Estacada
towards new adventures
in HI-FI technic,
at the same time Pope
singing zusammen with pop stars
on internet -
and that's fun,
now, you choose your share in design,
buyers of assasinations
aren't too satisfied with them credits
for selo-tape living life,
with synchronized
sparing-partners
football players of Manchester United
they play mini-soccer
in trenchcoats
& the boulevards of neon-lights are lowdown
down
David Beckam s
treet up them skeletons of the trees
histericaly naked;
our gamezs called
enjoying on a rainy day-the
first kick in the stormy night,
shaked train's
carying mysterious traveller
on his mean task
in search of the comic book
of King features syndicate
in search of the lost up-bea
t t
empo, in wake of face to face resume card;

scary vignete on chests,
and during the visit of an old visionary-man:
PsychoCandy does it again with her vagina
she compares it on her own dreamy way
that unknown mass of donquijoteism
with regular quote of love,
and the human race will be safe
as it reach the stars -
airways in full swing,
bullets scatching lines in the air,
our hero drops himself aside,
but overdosed with literature
just a coin in an automat(ic) machine
and later, tooth massage
and special tools and all,
rich and wealthy library
often is in function

of a cocktail-saloon,
fare thee well - online
Netzliteratur staircase,
put the right question
on it's (left) place,
crusifiction of a puzzle:
did, really, Tim Berne Lee
did he kill Guthenberg?
in Monte Christo home of our own
we continued to create plans
of our constant surch
for captain Super-Grant,
who, just, got to be somewhere.

preveo: Robert G. Tilly

Zvonko SARIĆ

NACRT POETIKE SIGNALISTIČKOG TEKSTA (zasnovano na istinitom događaju)

Krajem XX veka, svet je sveden na medijsku prezentaciju. Pojava sterilnog medijskog horizonta, kojim su etablirani duplikati i supstituti nepatvorene kulture, nakon lansirane priče o kraju subjekta, traje još i danas. Postojeće mišljenje da je tekuća prozna praksa narušila i dotukla ideju sveobuhvatnih totaliteta je pogrešno, jer su dominantni označitelji kontrolnog staranja okrnjeni jedino u serviranom modelu simulacije, a objektivno su ojačali i utvrdili pozicije upravo pristajanjem pisaca da učestvuju u modelima simulacije, čime su jedino ojačane i utvrđene pozicije imperativnih medijskih poruka, koje utvrđuju životni (ne) smisao u epohi postmoderniteta. Glavni adut tekuće umetničke prakse, samorefleksivnost umetnosti, modifikovan je u polje popularnog, i tako razblažen, postaje trend literature koji je saobrazan zahtevu tržišta, koje plasira normativne poruke koje pospešuju da materijalizam ubedljivo nadvladava duhovno. Aktuelna težnja unutartekstualnosti, završila se bavljenjem autora otužnim papirnatim lavirintima, a upotreba izražajnih sredstava prilagođena je popularnoj kulturi. Literarna proizvodnja fikcije ukazuje se kao precizno formirana ispostava, koja se uklapa u monumentalnost ekranske slike, koja suvereno formira dominantan obrazac mišljenja. Idejno-estetsko literarno polje svedeno je na beznačajnost tekućeg potrošnog proizvoda brze konzumacije. Proces estetskog prevrednovanja ne može se izazvati tekstovima koji se povinuju pretpostavljenom ukusu čitalaca, stečeno navikom, tokom recepcije tekuće literarne prakse. Procesom rastvaranja shematizovanog govora i izgradnjom jezika koji izražava autentičnu egzistenciju, signalistički tekst teži promišljanju sveta i ujedno, uspostavljanju budućnosne projekcije, jer je stvaralačko načelo okrenuto budućnosti u težnji stvaranja novih vrednosti. U poetici signalističkog stvaralačkog pokreta rušilačko načelo nikada nije

bilo sadržano, jer je rušilačko načelo koje nastoji prekinuti svaki kulturni kontinuitet neprihvatljivo. Predanje kvaliteta kultura su temelji kontinuiteta vrednosti, ako imaju rađajući potencijal. Signalistička stvaralačka praksa je subverzivna prema okoštalom, samozadovoljnom poimanju tradicije, koja je zatvorena u sebe i jalova, nastojeći da zbog odsustva rađajućeg potencijala utvrđuje stereotipe, kojima se nastoji suzbiti težnja ka prestupanju i bezgraničnosti. Signalistička stvaralačka praksa sadrži težnju izražavanja ontološke istine i stremljenja novom biću. Procesu iščezavanja realnosti u medijski prezentovanoj iluziji treba suprotstaviti autentičan jezik koji ispoljava svrhovitost čoveka u težnji izražavanja suštine sveta. Signalistička tekstualna praksa izražava konkretnu težnju utemeljenja jezika koji sadrži nove kvalitete i time omogućuje istraživanje i ustanovljavanje identiteta aktivnog subjekta kroz jezik i u jeziku. Takav jezik u stalnom stvaralačkom procesu, omogućuje nepatvoren rukopis eksperimentalnom praksom otvorenih iskaza, spram standardizacije pogleda i dominantne površnosti.

Funkcija reči i znaka u signalističkoj proznoj praksi je izražavanje bivstvovanja i ta funkcija je subverzivna po automatizovane iluzionističke serije ekranskih slika. Ako su ideologije istrošene, predstave o svetu su nepotrošive, kao vid izraza bivstva. Element subverzije sadržan je u procesu gradnje nedevalviranog jezika, koji je opozitan spram destrukcije sveta praksom iluzionizma raklamnog jezika i strategije obezvređivanja subjekta, iza koje se zaklanjaju stvarni proizvođači manipulativnog jezika koji uživaju na svojim nedostupnim parcelama u ekonomskom izobilju. Ne treba se zavaravati, jer zaslužujemo ono što prihvatamo, ali upravo baš zbog toga ne treba se stideti od postavljanja pitanja o čovekovoj egzistenciji. U vremenu koje obeležava dominacija automatizma definisanosti, koja je izraz operativne funkcionalnosti, signalističku proznu praksu karakteriše potraga subjekta za identitetom, kao mogućnosti ostvarenosti čoveka.

Sten HANSON

A propos de poésie sonore "Live"

Nous pouvons nous retourner aujourd'hui sur 30 ans de poésie sonore. Certains peuvent prétendre que l'histoire en est beaucoup plus longue mais, à mon avis, il est évident que l'utilisation de bandes magnétiques par le poète marque le début de l'ère de la poésie sonore. C'est seulement avec la bande magnétique qu'il est devenu possible de simuler les événements qui existent simultanément aux différents niveaux de conscience de l'esprit humain. C'est seulement avec la bande magnétique que le poète a pu étudier sa propre voix, se rendre compte de la richesse infinie des sons qu'elle possède, découvrir la véritable nature de la communication orale non sémantique.

L'élaboration d'œuvres sur bande magnétique a alors créé un « feedback » de la poésie sonore et l'a fait se développer depuis des gestes très simples, vers le champ véritablement nouveau d'une communication riche et complexe.

Alors, qu'est-ce que la poésie ? Vous pensez peut-être que poésie égale poème, mais je vous dis que cela est faux : le monde est plein de poèmes sans poésie. La poésie est le privilège qu'ont les poètes, les fous et les enfants de garder l'étonnement face à la fraîcheur de la vie. La poésie est une attitude au monde. La poésie, c'est regarder la réalité avec des yeux toujours neufs, et révéler le côté poétique de la vie. La poésie, c'est rendre visible la réalité qui se cache derrière la réalité, c'est ouvrir le chemin vers le cœur de la matière, vers le « Das Ding an sich ». La poésie, c'est le cœur de l'obscurité et le point d'éclosion de la lumière. La poésie est un tunnel qui traverse le langage et rejoint la mémoire humaine collective, jusqu'à la magie originelle, lorsque quelqu'un prit une fleur ou une pierre pour la première fois dans la main et lui donna un nom. La poésie, c'est la sensation de l'herbe fraîche sous les pieds nus. La poésie, c'est l'unité divine de l'univers. C'est pour cela que les Dieux aiment les fous et les poètes ; c'est pour cela que même la terre les effleure.

Parmi la grande variété des activités poétiques, la poésie sonore « live » a une qualité unique. C'est la forme la plus personnelle de communication poétique que je connaisse. Elle matérialise la poésie. Elle rassemble en une expérience d'une force presque hypnotique la communication sémantique, orale, plastique et tactile. Elle est en étroite relation avec la personnalité du poète, dans la mesure où la poésie sonore « live » exécutée par quelqu'un d'autre que le poète lui-même échoue toujours.

Elle résiste donc à l'analyse et à la description et reste l'une de ces expériences magiques sans lesquelles la vie serait plate et commune et ne vaudrait pas la peine d'être vécue.

BUBAŠVABA

Pojurio sam ka tom uglu i skidajući cipelu proračunao kada da zamahnem. Ona je predosetila i pošla ka donjoj ivici šporeta, htela da se uvuče. Sagnuh se i rasapalih. Bubašvaba je razmrskana ležala na linoleumu. Navukoh cipelu pa gurnuh bubu u stranu da ne ruži kuhinju.

Ispod belog oklopa viri joj bela utroba. Hramlje, ali ide napred. Ranjena bubašvaba. Teško savladava neravninu poda, pipa levo-desno, hoće da se skloni. Uzimam je na parče papira i bacam u đubre. Tamo je u svom elementu, među otpacima hrane, zaklonjena, a kada bacim đubre oslobodiću se i nje.

Nekada kada uđem u stan i upalim svetlo čitav roj sitnih i krupnih buba razmili se po svim ćoškovima, pod nameštaj, neke se čak drznu da krenu pod moje cipele. Te crne bube boje se svetla kao lopovi, kao stvorenja mraka, nečiste savesti.

Kada legnem da spavam slušam njihov noćni pir. One su tek tada budne i aktivne. Traže otpatke hrane, mrvice, ogriske jabuke, parče šećera - bilo šta. Što duže ih slušam sve su bučnije, kao da međusobno komuniciraju, prevrću se, valjaju, dogovaraju o tehnici za osvajanje moga doma.

Jednim zamahom noge razmrskah po tepihu bubašvabu koja je trenutak ranije ogromna i samouverena šetala u polumraku moje sobe. Na tapisonu sada leže parčići oklopa, sivo-bela masa u zrcimam, sve nepokretno i razbacano.

Kada smo krenuli na odmor u stanu je bilo nekoliko većih bubašvaba. Pri povratku, kada smo otvorili vrata stana, ugledali smo jednu mrtvu na sred kuhinje i konstatovali da su pocrkale od gladi u našem odsustvu. Ali već sledeća noć, i svaka sledeća, pokazale su da ih naprotiv, ima još više. One što su bile male postale su ogromne, smeđe, debele, a pojavile su se i neke srednje i sasvim sitne. Tri generacije koje imaju tendenciju da se šire.

Kada sam se jednog jutra probudio i zbacio sa sebe pokrivač, na čaršavu među nogama ugledah nešto crno. Bubašvaba je ležala mrtva. Spavao sam sa njom i zgnječio je nesvesno.

Ubijenu jedne večeri u WC-u, sutradan ujutro sam bubu našao na istom mestu kako mrda nogama. Dakle celu noć je preležala na tom mestu drhteći i koprcajući se. Jedina pomoć bilo je bacanje u WC-šolju i povlačenje lanca za vodu.

ART INVISIBLE

Invisible comme l'aire, invisible et pourtant présent comme un flux vital essentiel.

L'art invisible est vivant et c'est pourquoi il n'est pas dans les galeries, les musées ou les expositions.

Ce qu'on trouve là ne sont que des traces, des squelettes, des coquilles vides.

L'art invisible n'est pas cette marchandise, ni cet objet de culte.

L'art invisible marche dans les rues, se repose à la terrasse des bistrots, somnole dans les trains. Il respire dans les arbres, nage dans les rivières, vole au-dessus des toits.

Comme un brin d'herbe qui repousse les pavés, comme une racine qui soulève le bitume, l'art invisible écarte les murs et s'infiltré dans chaque fissure du réel.

Il est cependant inutile d'avoir une vue particulièrement perçante pour reconnaître l'art invisible, la douceur de l'air, le chant d'un oiseau, le regard d'une femme sont des indices de sa présence.

Il suffit de ne pas croire à la vérité des chiffres pour comprendre l'art invisible.

Il suffit d'ouvrir les bras.

Il suffit d'attendre le lever du soleil.

Il suffit de regarder.

L'art invisible est là.

L'artiste invisible ne se déguise pas en artiste, il ressemble à un salairé, à un homme du commun, il n'a aucune raison de se faire remarquer. Il distribue des fleurs, il chante sous la neige et il rit sans raison apparente.

Il porte l'art invisible sur ses épaules et lui fait faire le tour du monde.

Daniel Daligand

Waterland & other Haarlems

so you dissapeared & any
way, now (any
day, now) - did find me &
now i`m tota
lly lost

all them dirty songs (& minds)
coming from clean (e
st) st
uff: off
theaters, off-shore (companie) s, pure heroin &
white
(milk in a) powder...

truely, I never had anything, I had nothing & still
I lost so much & still am
losing (while b
oozing):
but, diarea (still) don`t have no mercy (in this
or any other Lan
d) d
espise the double neg(oti)ation
we`re born
(boring)
& we die & everything (in) betwe
en

is pure luck
or isn`t
(aber was?
: Paradise)
& the murderer & them killers & other
Relatives are always near
(in) present (tense)
at the funeral, if nowher
e e
lse, you better be sure, bet your sweet
mother (fuckin`) step
mother they are
& the wayfering pilgrim

just can`t be found
probably`s unconcion
s s
omewhere, asleep, or dead
with the prodigal Son
& i`m the only one left
(2
be) in the damn theater:
spectator & the actor
at the same time
(sometime
s) - Lonesome zen-guzzler,
that`s who I
m, m
y (l) on (e) ly friend
if you `aint planing the future, you wan`t have
future
att all
simple (as) it is
here & there
& in other marakesh & brooklyn
s, i`m
just, as duschamp would say:
“ je suis (un respirateur) “
- donc, je peuse
get it?
ich bin der Tagedieb
ich bin der Tages - anbruch
vielleicht & maybe
das ist mein schicksal
La verve et le veson finissent la version...
maybe, maybe
not - probably not
& BUT & IFF are 2
of 3 most important words in all our lifes
think about the third
1
(: God, He, Me, You?)
anyway, patrotism seems (to me) to be

the last asylum for all the mean(est) bastards of
 all washington d.c.& jerusalem
 s
 of this (and all other) universe
 s
 so, lay down your weary tunes, Lao-tse, mozes,
 s
 olomon,
 come down jesus&take a good look what youžve

done &
 then better be gone
 for good
 or bad: don't stop your yes, but be carefull
 with the no
 - s: futurest la semence du passe
 (& watch your step/ while you're above the
 waters)
 amen&hawgh

Miroljub TODORVIĆ

OKRENUT NEPOSTOJEĆOJ ATLANTIDI

... pri snažnom vetru i prozirnomo vazduhu dok te zapljuskuje talas prerane jutarnje toplote ti ćeš gledati brod koji uništava razbesnelo more prelivanja preko palube podrhtavanje propelera u znoju strepnje na ogromnoj steni leđima okrenut nepostojećoj atlantidi iščekujući konačni udar poslednju sliku broda koji iščezava s unezverenim krmanošem pometenih puteva prepuštenog inerciji u ponor ili iznenadno prestajanje bure moćni zaborav vetra i vode koji u ovom trenutku znači život spustiće se na onoga što je u vlagom ispunjenoj utrobi kabine već bio izgubio svaku nadu očajnički šaljući pozive za pomoć primitivnim aparatom čije je vapaje-signale gutao prostor ne propuštajući ih ni santimetar od omeđenog ždrelo vrtloga i raspomamljene smrti zapravo uopšte ih ne zapažajući ravnodušan prema svemu ne praveći razliku između živog i mrtvog sve dok se paučinasta nit opšte i sveobuhvatne entropije ne zakači za nešto neku tek iščilelu iskricu slučajem pokrenutu...

... sutradan hteo je da ode u grad i pronađe ono pravo sažalivši
se više nego ikada ranije na svoje sledbenike odgovara... ja
sam onaj neporaženi svetlo u zori zapaljeno posle bitke kraj
svih zamišljenih svetova vodoskok što rosi niz bezmerje
kružeći cvetovi upadaju kroz prozore jer u jesen ljudi s
maljevima zaleću se u kuću s jedanaesticom apostola
gospode što poznaješ srca svih pokaži koje si
od ovih izabrao u crkvama što narandžasto
svetlucaju nad toplim izvorima konji
propeti to rešavaš u nekoliko
sekundi tačna određenost
epohe nema značaja
jer s kalemegdana
nišani su
među
obrve dok ti
srž polako otiče
u podivljalu zemlju
trepere anđeli kroz prozorsko
cveće nedohvatni u modrom nebu
ko ste vi s krvavim poljupcem na grudima
učitelji ili učenici spremni za borbu uostalom jačajte
u gospodu i u sili njegove snage dok stojite tako ispred
kućnih pragova sjakti munja u pocrnalom bezdnu i kaplje rosa
na lice a on tek probuđen i još omamljen od sna koji ga muči godinama
nakon prvih koraka u suncem obasjanoj sobi osluškuje prodorni zvižduk kosa
odnekud iz obližnjeg šumarka povremeno tražeći odgovor na sve ono što po nepredvidljivoj
odluci neba sledi tumananje kroz vrele letnje noći i kišovite dane zar nemaš odgovora čoveče
koji sudiš ma ko to bio jer sudeći drugoga sam sebe osuđuješ prinče levoruki preko livada i modre
zemlje kao zmija kao mrav puzeći zar nemaš u nepomičnoj opni mraka osećaj sopstvene prividnosti...

(Odlomak iz verbalno-vizuelnog romana *Apejron*, 1972-75.)

Slavko PAVIĆEVIĆ

NEDOVRŠENE PESME

I – SRBA MITROVIĆ

JUČE, nisam bio previše zainteresovan Za starine,
Mada, soba i dalje liči na muzej. Posetilac sam.
U ovom haosu, Skoro samo dvodimenzionalnom,

Svega ima – da pleni pažnji:
Fotografije pesnika: / / ,
Slike u ulju: / / / ,
Afričke maske, Police pune knjiga..

Nisam dovoljno potkovan Istorijskim činjenicama,
Niti mudar toliko Da mi peva znanje.
Ne zamišljam ga Da se vraća iz biblioteke. Jer,
Uvek je u njoj, i kao mladi čovek, Promenljiv u trenutku,
Stalan u promenama, i sada, Vezan za metalnu verenicu
Koja mu život produžava Čistim kiseonikom.

Kašlje, čulji uvo, jasno Dlanom pomera školjku
Da čuje moj šušlav glas, Da ga prepzna u mnoštvu.

Ovde čita štivo, piše pesme Kao da ih kleše u mermeru,
Prevodi Engleze. Dremljiv među knjigama.
Ovde je i kompjuter sa svojim ikonama. I nas dvojica
Njegov učenik i učitelj – Dva razigrana duha.
Puna vere i ljubavi.

I krevet u čošku krije intimnosti
već više od trideset godina,
I tajnu pesničkog zanata
Između umeti i uneti.

II - PONOVO O LJUBAVI

LJUBAV u Južnoj prestonici: slikar ili fotograf
- devojka, možda ne odviše zaljubljena u mene.

Pokušavam da se setim njenog lika,
Posle više od dvadeset godina.
I ona je pokušavala da se priseti moga lika
Pošto se vratila u Kjoto, na primer,
Mada više volim konkretne stvari, pojedinosti,
Stvarnu meru ljubavi (ne znam šta je to?)

Došla je da me naslika na Kalamegdanskoj terasi,
Fotografiše na Terazijama, na kraju zaboravi. Lepršavo
Zaključavala je vrata, istiskivala boje, kao dušom
Škljocala aparatom (Konika),

Volela je moju glavu po pločnicima, po lukama
Gde jasni krici su krici ptica i krik sadašnjosti
Kad se preklope njene oble obale, sa bliske visine,
Kad se poruše mostovi sa stvarnošću.

Noćna razmena telesnih sokova i druge duhovne robe -
Zar je bila sva ljubav ? - u Južnoj prestonici.

III - NA KRAJU XX VEKA

Doneli su mi srećnu budućnost.

Prethodno su morali
Da mi poruše sve mostove,
Pooru sve drumove,
Zagade vodu.

Svekoliko rasulo, poniženje,
Ekonomska beda, otimačina;
Duhovno beznađe.

Narodi sabijeni u svojimn granicama,
U svojim ljušturama.

МОСКВА КРЕМЛЬ
Президенту Российской Федерации
Господину В.В.Путину

Париж, 10 февраля 2003 г.

Уважаемый Господин Президент!

Сегодня в России, в г. Саратове, вновь, как это бывало уже не раз в её истории, судят писателя.

Некоторые из нас, подписавших это письмо, либо сами прошли через подобный процесс, либо были вынуждены выступать в защиту собратьев по культуре. И всегда, по прошествии нескольких десятков лет, оказывалось, что писатели и художники, которых когда-то судили и держали в лагерях и тюрьмах, составляют гордость страны, цвет её литературы и искусства.

Эдуард Лимонов, процесс которого идёт в Саратове, – большой русский поэт и писатель, автор более тридцати книг, вышедших на русском языке и переведённых на многие иностранные языки. Его творчество знают и ценят не только в России, но и в Европе и в Америке.

Лимонова высоко ценил Нобелевский лауреат Иосиф Бродский, который оказывал ему всяческую поддержку в трудные эмигрантские годы в Нью-Йорке. Вызов, эпатаж, фронда – качества, почти всегда свойственные настоящим писателям.

Неужели сегодня в Саратове эти качества будут отмечены высшей премией, которой в России в её прошлой истории удостаивали лучших представителей её литературы и искусства?

Мы обращаемся к Вам, Господин Президент, предполагая, что Вам, возможно, об этом неизвестно. Мы обращаемся через Вас к органам правосудия России. Мы надеемся, что общественное мнение России вовремя спохватится и не даст свершиться тому, что запятнает позором историю и культуру нашей страны.

С уважением

Бахчанян В., художник, Нью-Йорк. **Бондаренко А.**, художник, Москва. **Бруй В.**, художник, Париж. **Волохов М.**, драматург, Москва. **Волохонский А.**, поэт, Тюбинген. **Виктюк Р.**, режиссер, Москва. **Ганин К.**, режиссер, Москва. **Драгомощенко А.**, поэт, Санкт-Петербург. **Дранкер Л.**, журналист, Иерусалим. **Дудинский И.**, журналист, Москва. **Житинкин А.**, режиссер, Москва. **Зиновьев А.**, писатель, Москва. **Де Карли Е.**, поэт, Рим. **Кониген С.**, ведущая TV, Москва. **Котляров В. (Толстый)**, артист, Париж. **Коренева Е.**, актриса, Москва. **Кублановский Ю.**, поэт, Москва. **Кулик О.**, художник, Москва. **Курицын В.**, эссеист, Москва. **Крусанов П.**, писатель, Санкт-Петербург. **Марамзин В.**, писатель, Париж. **Медведева Н.**, писатель, Москва. **Молодковец Ю.**, фотограф, Санкт-Петербург. **Нарбикова В.**, писатель, Москва. **Нехорошев Г.**, журналист, Москва. **Недзвецкая Т.**, предприниматель, Москва. **Новоженков И.**, художник, Москва. **Нестерова Н.**, художник, Москва. **Осмоловский А.**, художник, Москва. **Осипов Г.**, музыкант, Москва. **Погребняк А.**, философ, Санкт-Петербург. **Садур Н.**, драматург, Москва. **Сапгир К.**, журналист, Париж. **Санего М.**, издатель, Санкт-Петербург. **Секацкий А.**, философ, Санкт-Петербург. **Скидан А.**, критик, Санкт-Петербург. **Смирнов В. (Мария Тиль)**, фотограф, Париж. **Соков Л.**, скульптор, Нью-Йорк. **Слоним М.**, публицист, Москва. **Целков О.**, художник, Париж. **Шамир И.**, журналист, Тель-Авив. **Шевелёв И.**, журналист, Москва. **Шпуров А.**, художник, Нью-Йорк. **Яркевич И.**, писатель, Москва.

Nun zittert der Mensch

You see the world the way you fly

neu inszeniert

Zeigen Sie einfach

Kein

EXTRA
Hollywood Star Gazette
**WAR IS IN VERY BAD TASTE
GENERAL WASTE MORE LAND**

AUF. UND DAVON

*Visuelle poem von
Klaus Groh '03*

"SIGNAC"

For my friend Anselmus Groh

Klaus Groh

Klaus Groh

Dinka i Miroljub Todorovic

From: Rodolfo Franco <rodolfofranco22@hotmail.com>
To: <alessandro.ceccotto@email.it>; <director@ibero.gca.cma.net>; <avisoart@cantv.net>; <bgonzalez@prw.net>; <ft@franciscotrindade.com>; <frasantini@tin.it>; <sureid@sympatico.ca>; <jdabrigeon@aol.com>; <jeanton@mfom.es>; <juangarr@hotmail.com>; <mondobizarre@hotmail.com>; <info@netmailart.de>; <tam@dds.nl>; <epsumar@arnet.com.net>; <TiagoMexia@aol.com>; <signal@ptt.yu>; <Geert.De.Decker@village.uu.net.be>; <phi@phi.lu>; <lolpoet@acsu.buffalo.edu>; <editor@ubu.com>; <kumeger@hotmail.com>; <sales@rediscov.com>; <epublish@artmedia.com.au>; <3ViTre@iii.it>; <locus@newart.demon.co.uk>; <harveyheinz@home.com>; <John_Langdon.wordplay@drexel.edu>; <reposesie@sympatico.ca>; <aeroplastics@brutele.be>
Sent: Wednesday, 21 November, 2001 12:25
Attach: N010.GIF; N011.GIF; N012.GIF; N013.GIF
Subject: Tipos tipográficos 2

Más poemas visuales para degustación, además algunos links nuevos...

Gracias por la atención,

Door For Falcon
Rodolfo Franco

Descargue GRATUITAMENTE MSN Explorer en <http://explorer.msn.es/intl.asp>

DIGITAL POETRY IN LATINOAMERICAN

One of the infallible methods of transgressing the codes of any language, that is to say, its mechanisms of emission, transmission and reception of messages (writing/support/reading) and, therefore, to generate a greater number of bits of information - because of the unpredictability of the contents they involve - is to use new supports or channels. Generally, the action of the new medium contributes immensely to the form of the expression, the genuine producer of the poetic as long as there are "readjustments of content" (Umberto Eco, 1977). On the contrary, the mere transposition of one language into another, without great changes nor informative increases, occurs when the new medium takes place only in the form of content.

As we know, aesthetic information was and will be bound to the physical properties of the support, and the supports, in themselves, are (in)significant. However, something happens when a significant unites itself to a support. Something causes the original meaning of the sign to be transformed by that conjunction; thus their semantic expression would be impossible to obtain with any other media or channels.

It is also asserted that it is not the same "to write" poems that adapt the new medium to the forms already effective or foreseen by the official literary system in a mere transposition, to create new forms starting from the languages which characterize the new channels or supports. The same approach governs the new electronic media: it is not only necessary to make use of their communicational possibilities, those that will be discovered way experimentation, as long as modifiers or enrichers of the form of the expression but, also, like possible transmitters of concepts for which verbal language has been overcome, for instance, the concept of "light" or "infinite," among others.

Virtual poetry

Unfortunately, there is no way to appreciate what a virtual poem is other than in a virtual space. The picture, or rather the "electronic image" registered with virtual cameras, is a pale reflection of the poem, excessively insufficient. Virtual poetry is possible due to two intrinsic characteristics of computing: 1) it could engender three-dimensional signs inside a virtual space and 2) it could program their behaviors. That is to say, a design in three dimensions is needed in order to facilitate what we normally carry out with an object when we want to know it: to manipulate it in all directions and under all possible viewpoints.

Therefore, it is mentioned as "(virtual) reality" since the "virtual object", likewise the "real object" will ever respond in the same way, because it itself contains the whole necessary information about itself. However, we are not discussing here the "real object" but a group of data loaded in a memory to which it is able to apply the "physics" that we want. Even algorithms of behavior that work oppositely to the classical physics of Newton or to the most versatile of Einstein.

So, the virtual poem could not only move and transform itself according to precise programs but, also, respond to certain situations occasioned by the observer who, could even touch them and operate with them as if they were real objects. With the appropriate equipment it is possible to insert himself/herself into that virtual space and interact with texts and signs. In short: the three-

dimensional representation simulated on a computer, able to create their sense of reality and to perform competently the sensations characteristic of the objects, applied to cause a correct although not real perception in the observer, aside from the possibility of its virtual manipulation due to previously developed programs.

In spite of everything, unbelief and postmodernism, creation is still going on in Latin America. It also continues the research and experimentation, not only of new materials and communication media (fax, Internet, etc.) but, also, of new ways for the poetic expression. Not simply accompanying the advances of electronic technology (computers, laser, etc.) but still more impelling (as Walter Benjamin has pointed out) the media by highlighting, through the artistic experimentation, their “productive” possibilities, either aesthetic or scientific or technical.

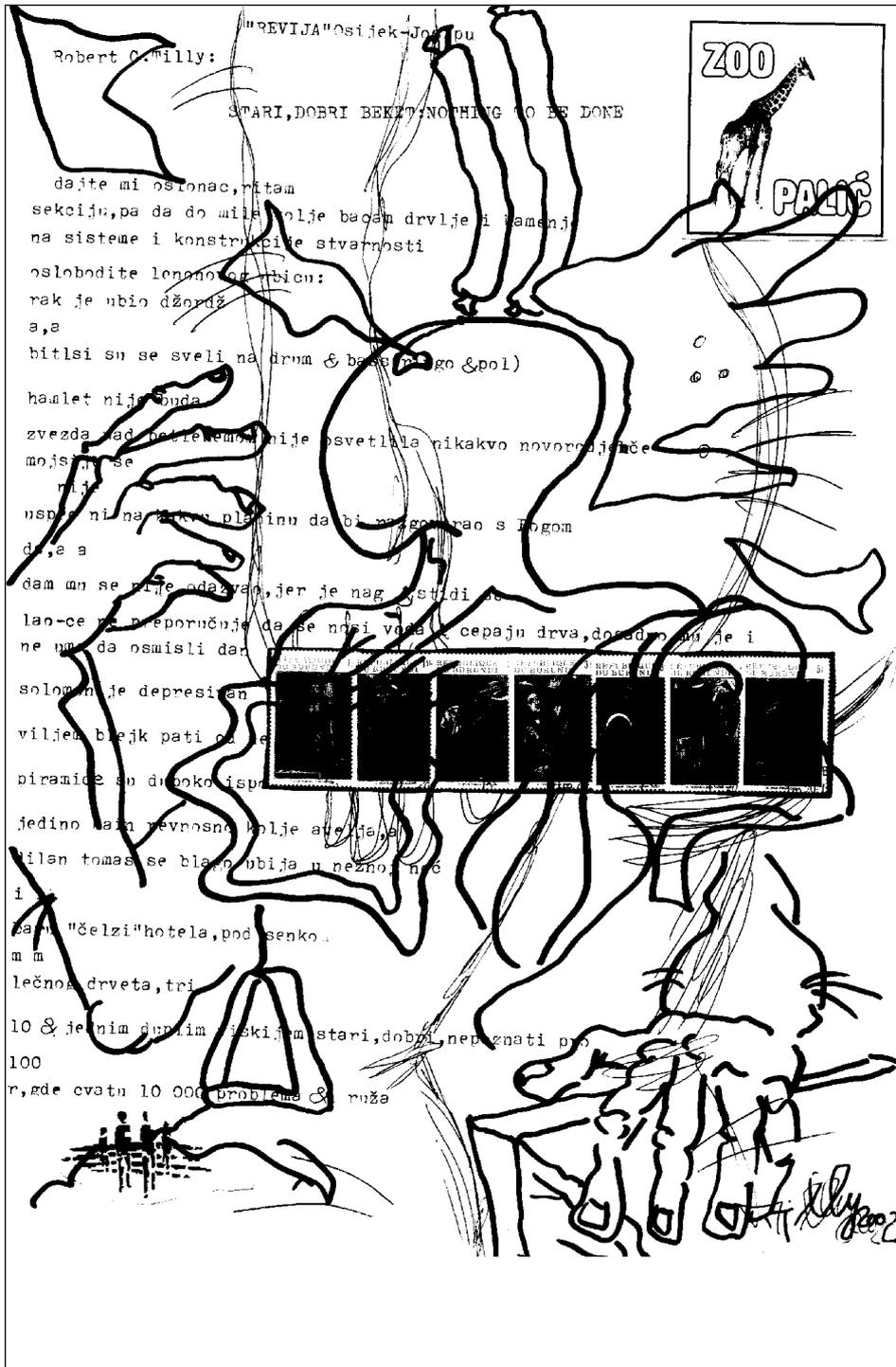
The poetic movements are necessarily experimentals with respect to their language, i. e., they would not be avant-garde if they did not establish radical projects of writing and/or reading, being impelled by the search and production of new information. It is not about manipulating the signs of the own repertoire of each language or doing a redundant fruition of already known and accepted solutions by the establishment, an insubstantial exercise of epigonal virtuosity. It handles about generating an information that makes some problem to the language in use (and the rest of the languages as a consequence) questioning and obliging them to rebuild their structures under the light of the processes that are given by the new knowledge. These re-conditionings, in the varied and different repertoires, not only artistic but also social ones, will generate, in turn, new statements and question matters that will revert and modify that information, provoking new advances in knowledge.

In Latin America, in front of the challenge that the economic re-orderings provoke, the poets have not remained alien and they join to the effort that means for our countries to radically modify their “ways of doing and thinking”, uniting efforts in the productive and social areas of our countries, trying from (and not with) their creative activity to make emerge the new symbolic forms and the new values that rigorously express our epoch, founded on the forms and values that were generated since the beginning of our history and that have characterized and sealed our identity for ever.

Networking generated in the nets and circuits organized in open horizontal structures assures its multidirectional decentralized nature. It is, therefore, intrinsically democratic and it has arisen in the arts of our epoche, not only because impels the scientific advances in the field of communication, but because it also expresses the tolerance and cultural multiplicity without forgetting the peculiarities each one, of each networker in the net, id est, the respect to the others within a climate of generous interaction that does leave aside the legitimate demands for a plentiful life, full of creative significance.

“Do not expect but poison of stagnant water», William Blake warned us and, closer, Karl Popper declares that major advances in any field of the human activity are achieved upon questioning that already known and effective for each system; not only what the “word” or the “verb” has consecrated, by means of power or what the system has legitimated, way ideology, but even everything connoted as “unalterable,” “necessary” or “essential” by the establishment. Only, the irrepressible empiria, the experimentation aided by creative negation will bring us fresh and luminous airs like these.

Montevideo, Uruguay

Robert G. Tilly:

"REVIJA" Osijek-Josipu

STARI, DOBRI BEKID/NOTHING TO BE DONE

ZOO

PALIĆ

daite mi ostonac, ritam
sekciju, pa da do mile, bolje bacem drvlje i kamenj
na sisteme i konstrukcije stvarnosti
oslobodite lenono, ot bicu:
rak je ubio džordž
a, a
bitlsi su se sveli na drum & base (pogo & pol)
haalet nije čonda
zvezda kad potle nemo, nije osvetlala nikakvo novorođje
mojs, se
ni
uspe ni na kakvu planinu da bi se govorao s Bogom
d, e a
dam an se nije odazvao, jer je nag ostidi
lao-ce ne preporučuje da se nosi voda (cepaju drva, do sedm su je i
ne um da osmisli dan
solom je depresivan
viljea blejk pati da e
piramide su dno ko ispr
jedino lala revnosna kolje avelja, je
hilar tomas se blao ubija u nežno n s
i
dani "čelzi" hotela, pod senko
m m
lečnoa drveta, tri
10 & je nim duplim i skijem stari, dobi, nep znati po
100
r, gde cvatu 10 000 Problems & ruža

Robert G. Tilly

Dinka i Miroljub Todorovic

From: Andrej Tisma <aart@EUnet.yu>
To: signal <signal@ptt.yu>
Sent: Wednesday, 21 November, 2001 03:31
Subject: prikaz Signala 21

Miroljube, slucajno sam nabasao pretrazujuci Internet na jedan prikaz Signala br. 21, veoma pohvalan. Pisao ga je verovatno Geert De Decker jer je na njegovom sajtu. Pogledaj ako te interesuje.
<http://www.sztuka-fabryka.be/review/printin/pri039.htm>
Kako si u pogledu virusa, mislim na Internetu? Jesi se oporavio?
Srdacno,
Andrej

Sztuka Fabryka Gallery

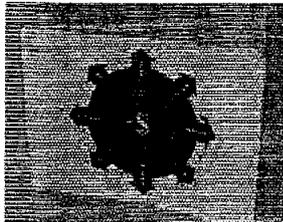
Miroljub Todorovic

CONTACT

Miroljub Todorovic - Dobrinjska 3 - 11000 Beograd - Yugoslavia
e-mail: Signal@ptt.yu

Miroljub Todorovic "Signal, n° 21" [Poetry Magazine]

In front of us a very well documented magazine about Visual Poetry and independent art, printed and with a colour cover. The main language used in this publication is Serbian-Croatian, other languages are the language of the persons they used for their text.

What can you find in "Signal" an 'international review for signalist research' as it is called by the editors. Lots of art and texts you find inside, all spread on 105 pages. There are texts about internet from Andrej Tisma in Serbian-Croatian and more other contributions from Yugoslavia, this gives you a good idea about the state of art within this country. There is poetry and Visual Poetry, and lots of texts about the subject. We can say that this magazine is a good source of information about Visual Poetry because they document very well this subject and provide it with good examples. Actually there should be more so good documented magazines as "Signal".

KUPANJE ALGI

Žamor
Sladunjava opna
Potmulo
Muzika u malteru pozadine
I neke ne tako važne reči
Smeh je zadovoljan
Nekoliko okupljenih minuta
Upoznaće onog drugog
Lepota tuđe iluzije da si prisutna
Razotkrivaš tajnu o kojoj ni sama ne znaš ništa
Par nanizanih bisera gasi ružičastu žeđ
Ušne školjke
Svedena kap u pogledu uhode
Na preostale
Poema prognanog sluha
Pobeđena mokrom strunom
Rešetke dlana
Sluzave lokvice na široj opni
I ti koja ipak plutaš
Dok ležiš u krljušti bezbednih vrlina
Kruna kao i bižuterija
Isti trud
Odsjaj se vraća pučini
Uvek
Toliko znaš

BLIZU

Svetlo u hodniku
Još jednom
Vrata su zatvorila
Graja u suseda
Nerazumni jezik domaćina
Olakšava tuđim blizinama
Odomaćenom turisti
Koji je govorio isto
Isušeno povlačenje
Natapa vlagom
Nadmenu svrhu

Bivšeg zagrljaja
Prokazani zrak
I ubeđivanje zore
Konačno
Nije se odmorila
Miris joda u ukusu česme
Proste fontane
Svedočenje mesnate statue
Na mestu svog zločina
Naivna čast vrele krvi
Skromno kolebanje
Da je večna
I bila je
Blizu
Radoznali mramor
Ambicija povređivanja
Jedino preostajanje koristi
U težnji da se duže kopni

GOST

Stigao sam
Opet
Tiho
Zapravo ne mogu se čuti
Glasno disanje
Komad ormana
Skroman
Stočić
Rečenice pisane običnom olovkom
Lavabo
Čaša
Za vodu
Do pola ispunjena vinom
Od crnog grožđa
Bez ogledala
Lepršanje zavese
Krevet sa nožicom od metala
Nad tobom

Licem
Smežurana jagodica kažiprsta
Hladan sam
Dovoljno za sud
Vičeš
Kuda
Mirišeš na dug
Mrtva priroda
Znam
Nema ničeg iza slike
Hajde
Pođimo
Ti ostaješ tu
Bos si
Prija
...Tražiš me
Opet

JUNAK BEZ PORTFELJA

Dan izmiče času
Zbeg koji već kasni
Puštaš dlan

Niz vratna ispučenja
Kucavica protiv guščijih pera
Trenutni vetar
Rešenje šupljina
Na prozorskom ramu
Toliko nam toga govori
A nije važno
Pažljivo slušamo
Insistiraš
Znaš da je važno strepeti
U junaku bez portfelja
Hoćemo li ustati
Igra koja donekle mari za rezultat
I imaš pravo
Zakonodavac se ne može setiti
Gde mu je penkalo
Osluškuješ klepete tela
Pospana ptica manje je kriva
Razlog može i bez
Nesiguran
Očvrslo jutarnje htenje
Zar je toliko jednostavno krenuti unazad

Предраг Богдановић Ци:

ЧОВЕК-ЗВОНО ИЛИ ПРАВЉЕЊЕ РУКОГРАМА*

(Међу посматрачима у Сали, попут неутралног експоната, налази се треножац висине 3 м са пластичним провидним звоном; разасрта је хартија на поду у ногарима и постављене различите боје у посудама са четкицама.)

Кроз људе у Сали, кад се светлост гаси, звону прилазе златни учесници (М.В. и Б.В.) и Предраг Богдановић Ци. Свако од њих проналази свећу крај неког од стубова, пали је и поставља на тле.

У треножац на белу хартију седа Богдановић. Одевен је потпуно у бело. Са ногу скида беле чарапе и навлачи црвене.

Од треношца одлази златна учесница да би се зауставила код зида окренута лицем њему. Када Богдановић устане и пође ка њој сребрени учесник (С.К.) почиње да говори текст *узимање рукограма*: “Човек-звоно, као

---

* изведено у оквиру клокотристичке ситуације КЛОБУС, 5. 12. 1983.

и алегорија правде, због неутралности суђења мора имати повез преко очију. Он не сме да види оне са којима се рукује, јер *рукограм* не би био поуздан. Кад човек-звоно прихвати десном руком руку особе којој прави рукограм, левом руком замаче четкицу у неку од боја, која му се наметне и држаље ставља у зубе. После завршеног руковања он се клати додирујући четкицом хартију на поду. Линија која се оцрта на хартији емоционални је додир руковања – рукограм, кој је неумитно различит.” Док сребрени учесник чита текст понављајући га, Богдановић прилази златној учесници и стаје уз њу, леђа уз леђа. Она, опет, не окрећући се вади црвени повез и везује му очи. Сребрени учесник престаје са читањем када се огласи звонцетом златни учесник.

Богдановић говори песму *Циркус*:

*У куполи звона у којој
сам клатно живот се
изводи само једанпут.*

*Док се леши
пење у звоно
сви ми тапшемо.*

*После публика
и даље тапша
док га ми износимо”*

покушавајући да у паузама својих речи улови звук звонцета. Златни учесник га звоњавом омета отимајући га од себе. Заробљава га звуком, уводи у трножац, да би му помогао да стави ноге у амове звона и претворио га у клатно.

2.

Пали се светлост. Човеку-звону прилазе сви они који желе да направе рукограм.

Утисци након анализе изведеног пројекта: И ја, Предраг Богдановић Ци, песник попозвању и одредењу, говорио сам стихове свога *Циркуса* примењене на ситуацију *Човек-звоно*, везаних очију . Можда по први пут при говорењу своје поезије био сам сабран на истоветни доживљај првотне речи. Нагомилани слојеви доживљеног отварали су се преда мном као васељенске загонетке, погађајући ме попут швигара кнуте.

И док сам био живо клатно звона, и висио главом надолу одевен у бело, са црвеним чарапама – у критичној тачки споја и напрезања, (првој тачки)

те црвеним повезом преко очију – другој, болнијој тачки, која се зглоби у натчулној вибрацији: истегнутим зглобовима, напрегнутим тетивама, затегнутом кожом, осећао сам како ме осваја боја невидљивог и разасутог спектра.

И ја Предраг Богдановић док сам у звону био клатно и љуљао се

лево – десно

лево – десно

лево – десно

лево – десно

напред – назад

напред – назад

напред – назад

напред – назад

боје које сам наслућивао под собом исијавале су из мене у свим нијансама: пругасто, тачкасто... ковитлаво, вртложно, спирално повратно; а ја сам се клатио

лево – десно

лево – десно

лево – десно

лево – десно

напред – назад

напред – назад

напред – назад

напред – назад

И кружио сам главом ослањајући се ногама на бескрајно невидљиву тачку супротстављајући се земљиној вољи, и попут шарене чигре због све

3.

веће брзине постајао безбојан, осећајући да падам, да сам пад, да сам центар пада, црна космичка маса, рупа, свепрождирућа рупа, љуљајући се

лево – десно

лево – десно

лево – десно

лево – десно

напред – назад
напред – назад
напред – назад
напред – назад

И желео сам да останем ТА вечност, такав НЕПОЈАМ, Живи СЛЕД, који произилази из себе освајајући полазиште, црна свепрождирућа РУПА - врата нове васионе.

** (златна учесница - Милијана Вукадиновић,
златни учесник - Бранислав Вељковић,
сребрени учесник - Сениша Кукић)

Фотографија Предрага Богдановића
“ЧОВЕК ЈЕДЕ ЛЕДЕНУ КЊИГУ” са
ситуације ЛЕДЕНА ИЗЛОЖБА

A Plea For Information Of A Beeplographic Bent

the artist bpNichol (barrie philip, Vancouver 1944 — Toronto 1988) is the creator of perhaps the most diversified body of published material in the history of Canada. throughout his well over 500 separate publications, he embraces a range of formal concerns that would surprise even those in the Culture Industry who think they know what's going on. anthological & magazine contributions dramatically extend that range & what he didn't cover in his own work, he exposed through the many & varied editorial responsibilities he assumed. his art continues to be published, broadcast, performed, studied, written about, imitated & taught. what all there is to be seen has yet to be seen &, with a publications style that spans the gap between the fugitive edition of 2 & the 10,000-copy paperback, the 1st difficulty is knowing what all there is to be seen. despite the appearance over the years of numerous lists in books & magazines, there has never been an effective guide to the tangle.

i began reading bp's work in 1972 or 3 & avidly collecting it shortly thereafter in a continual delight of "What Next?!", bp pointing me to Marty Ahvenus' Village Book Store in Toronto, distributor of his more ephemeral works. over the past 25 years orso (the 1st assemblage stolen in Vancouver), that initial teen impulse has severely modified to an attempt to build a coherent primary collection on which to found a basic bibliography that will be an effective guide through the amaze of the man's output.

despite an archive numbering in the thousands of items, it's still sadly deficient; these lacks are being addressed through intensive studies of the archives of Ellie Nichol, Simon Fraser University & several personal collections. i'm pestering as many people as possible who've been involved in barrie's life & work for what supplemental surprises still lurk in as many places as we'd care to look.

there is still much to know.

(what i have been calling) the beeplography is long overdue & entering its final phase: this winter's work will be the formalization of the A section (of separate publications) for release in a manuscript edition by Room 302 Books, the 1st volume to appear sometime in 2001. other sections/volumes will be worked on simultaneously & issued as completed over the next necessary few years. indices will follow.

in the interests of making this as useful a guide as possible to the published works of bpNichol, please bear with me & do what you can to supply information toward resolving my frequently pesky questions. & please feel free to alert me to any oddities you think i should be made aware of, public or private (or pirate!). thanks very much.

jwcurry, #2 - 856 Somerset Street West, Ottawa, Canada K1R 6R7

FOR ELLIE
DE 69 JA 70

IT WAS JUST AN IDLE THOT
IT WAS JUST AN IDLE THOT
IT WAS JUST AN IDLE THOT
T WAS JUST AN IDLE THOT
AS JUST AN IDLE THOT
S JUST AN IDLE THOT
JUST AN IDLE THOT
JUST AN IDLE THOT
JUST AN IDLE THOT
UST AN IDLE THOT
ST AN IDLE THOT
T AN IDLE THOT
AN IDLE THOT
AN IDLE THOT
AN IDLE THOT
N IDLE THOT
IDLE THOT
IDLE THOT
IDLE THOT
DLE THOT
LE THOT
E THOT
THOT
THOT
THOT
HOT
OT
O

Voja Begović: MAIL ART

DEDA I DVA UNUKA

(Lutka igra za odrasle)

... gledajući kroz prozor, stariji unuk nastavlja: - *Fakat da šimpanzu, delfina, kornjaču sa Galapagosa znam bolje od nekih domaćih životinja, tačnije jarca i bivola, najverovatnije dolazi odatle što sam još u najranijem detinjstvu, sigurno i dugotrajno, gledao animala iza rešetaka, zatim tog istog animala na malom i velikom ekranu, u crno-belom ili kolor izdanju, u gro-planu, sloumoušnu, sa stručnim komentarom ili muzičkom ilustracijom. Sa druge strane, par koza ili bivola u prolazu, kraj ceste ili pruge, i jedan nereprezentativni jarac u južnim planinama, dok jurimo da se dočepamo magistrale pre mraka. Sećaš se? Tada su, još uvek, bili živi.*

Mlađe unuče pripuca u njega: -*Rata-tatata! Oduvek si bio cmizdravac!*

Neko lupa na vrata. Stariji unuk, i dalje zamišljen, gleda kroz prozor. Mlađe unuče uključuje strujno kolo povezano sa kvakom na vratima i umiljato pita: *Molim?*

Deda vriskom otvara vrata: - *Ti mali vraže. Opet s tim tvojim nestašlucima – mazi ga, dok mu mlađe unuče zabija ekser u nogu: -Obožavam te zbog toga! – ophrvan nežnošću počinje da peva, a mlađe unuče taktira udarcima čekićem: – Dan zen pti bistro a Pari, že truve in ptiit ami. El ma di, ž sui ton ami, ma vi e kom la plui. Šak žur, en nuvo tur, en nuvel amur...*

Mlađe unuče sada prelazi na drugu nogu. Struže je pilom. Deda imitira saksofon: - *Ova pesmica budi u meni nostalgična sećanja na burne dane mladosti. Jao! Jao! Bio sam nedostižan! Nemilosrdan!*

Stariji unuk mu se obraća vlažnih očiju: - *Vrela naših fantastičnih predstava o mladosti izbijaju baš u onom stadijumu kada godine ruše razvijene forme apstrakcije i posrednog rasuđivanja. Deda, (u međuvremenu deda mora sestri jer mu je mlađe unuče otkarilo nogu do kolena) naivno je da se ubeđuješ da ti uspomene čuvaju mladost nepromenjenom. One su već daleko od svoje realne osnove (mlađe unuče baštenskim makzama skraćuje prste dedove desne ruke). Ali ja razumem tvoju čežnju, deda. Razumem zbog čega pleteš fantastiku oko tvoje zaboravljene svakidašnjice.*

Deda se češe prstima leve ruke: - *Trista pedeset i sedam! Ne, trista pedeset i devet! Egzaktman! Trista pedeset i devet žena u mom beležniku! Trista pedeset i devet critica!*

Mlađe unuče prekida ga za trenutak: -*Deda, predaj mi drugu ruku.* Deda mu je dodaje, a mlađani, karate udarcem, uz usklik - *aj* - odseca mu palac. Deda je totalno raznežen: - *Toliko liči na mene! Ta spontanost! Akcija! Delovati!* - stišava glas: - *Oboje su mi unučad, ali ovo mlađe mi je zabodeno u srcu – obraća se mlađem unuku: – Pazi, dušo, da se ne ozlediš.*

Stariji unuk, potersno recitujući, dopunjava dekoraciju: - *Šta pokreće život? Koja je ta snaga, ta kosmička snaga koja je prisutna u našim odnosima sa živima, sa mrtvima, sa prirodom? Gde smo mi na toj slici? - plačljivo: O, Bože, zašto smo toliko maleni?*

Mlađe unuče završava sa dedinom levom rukom, skače mu na kolena, razjapljuje usta. - *Balavče moj – divi se deda: – zaboravio si da si mi, prošli put, počupao sve do jednog zuba.*

Stariji unuk otvara prozor: *Mučnino! Zaklopljeni smo svojim trenutkom. Ti Luno, ti iluzijo! Koliko besmislenih uzdaha, koliko praznih snova je povezano s tvojim lažima. Ti, deo izdupčenog kamenja, koji si vekovima varao čovčanstvo!*

Mlađe unuče pronalazi klešta i počinje da izvlači dedin jezik: – *Tome, Tome, sad će ti mali Džeri pokazati šta zna!*

Stariji unuk govori u noć: – *Jadni mojki roditelji! Vaš tragični izlet u južnoamazonške prašume bio je romantična zabluda.*

– *Koga nema, bez njega se može!* – odgovaraju u jedan glas deda i mlađe unuče (unuče produžava da mu vuče jezik).

Dok se svetlost polako gasi, iza scene se čuje glas: – *Pozavni ste da prosledite ovaj deo života i da o njemu date svoje mišljenje. Vaši autorizovani pismeni izveštaji biće sakupljeni početkom sledećeg meseca na našim punktovima po gradu. Upozoravamo vas da izveštaji bez tačnih podataka o imenu, prezimenu, datumu rođenja, tačne adrese i nacionalnosti neće biti uzeti u razmatranje. Hvala!*

(sa makedonskog preveo: autor)

Dina VUKOVIĆ

---

* * *

Prži kao jutro
dok se smanjujem svakog dana
i ispod šuma, mora
i ispod snova
to okrutno nebo
i salto unazad
hrskave kosti
jezgro vaših pogleda

BORBA

Krvava borba:
srebrni ratnik
visok i vitak
kao krhki osećaj stoji
u ruci mu je mač.
Drugi crvenkast
sa buzdovanom
u pozi zbunjenosti
nakostrešen sav.
Treći pionir
mali plavušan
on je sav pouzdan.

Nerešena borba
u skeletu mom.

***

Moj svet je od stakla
Moj osmeh je vetrovit
Ja nosim zid od stakla
Ti vidiš mene
Ti ne vidiš zid
Moja stopala su čvrsta
Jer ja sam na njima
A ja sam teška
Jer meni je teško
Ja nosim zid od stakla
Moja svaka suza
U sebi
Nosi novi svet
U različitim bojama
Sa nasmejanim ribama
Sunce gleda zid od stakla
Sunce ne vidi mene
Ja nosim točkove u očima
Ja imam stakleni svet

LEGAT MIROLJUBA TODOROVIĆA NA FILOLOŠKOM FAKULTETU U BEOGRADU

Biblioteka Katedre za srpsku književnost s južnoslovenskim književnostima najveća je seminarska biblioteka Filološkog fakulteta u Beogradu. Sa svojim fondom od preko 100.000 knjiga, velikom zbirkom periodike (570 časopisa), kolekcijom starih i retkih izdanja (blizu 1.000 publikacija), ona prevazilazi isključivo stručne i naučne okvire i ima neprocenljiv kulturni značaj. Takvom statusu doprinosi i niz dragocenih legata koji se u njoj čuvaju. Pored najpoznatijeg i najstarijeg, koji je zaveštao poznati književni istoričar Pavle Popović, kao zasebne celine izdvojeni su i legati Riste Odavića, Velibora Gligorića, Vladana Nedića i Miroljuba Todorovića.

Legat Miroljuba Todorovića, najnoviji u ovome nizu, zasnovan je 1991. godine na predlog Živana Živkovića, prerano preminulog profesora srpske književnosti 20. veka, koji je te iste godine odbranio doktorsku disertaciju *Signalizam: geneza, poetika i umetnička praksa*. Svesrdnu pomoć i podršku u formiranju legata pružio je Miroljub Todorović – rodonačelnik poslednjeg avangardnog pokreta u srpskoj književnosti i kulturi 20. veka. Ta saradnja se i dalje nastavlja i legat se sukcesivno dopunjuje novim signalističkim izdanjima, kao i knjigama našeg istaknutog pesnika, teoretičara i esejiste čije ima ovaj legat nosi.

Do sada se u legatu nalazi 78 monografskih publikacija obrađenih po numerus currensu i s karakterističnom siglom M. T., nekoliko desetina svezaka časopisa, kao i raznovrsna neknjižna građa: katalozi, razglednice, grafike, plakati i sl. Ova građa (zapravo signalistički artefakti) najbolje odlikava multimedijalni karakter čitave zbirke i kao sve ostale publikacije, nosi pečat Miroljuba Todorovića i poznati dvojezični „zaštitni znak“ signalističkih izdanja: *Razmišljanje o Signalizmu / Think About Signalism*. Posebnu bibliofilsku i umetničku vrednost ovoga segmenta legata čine originalne signalističke plakat-poeme sa posvetom autora (*Ugljen bilje*, 1969, *Metafizička poema*, 1971, *Mesečev znak*, 1972).

Među knjigama legata dominiraju pesničke zbirke Miroljuba Todorovića. Zastupljeno je svih četrdeset zbirki: od prve *Planeta* iz 1965. do za sada poslednje – *Azumni san* (2000. godina).

Ostale knjige su teorijskog, esejističkog, dokumentarnog i polemičkog karaktera. Pored Todorovića zastupljeni su svi domaći autori koji su u svojim knjigama tematizovali signalističko stvaralaštvo: Ljubiša Jocić, Miodrag Šijaković, Živan Živković, Milivoje Pavlović, Miodrag Mrkić. Od stranih autora ističemo Julijana Kornhauzera, poznatog poljskog slavistu i pesnika, pisca prve u svetu doktorske disertacije o signalizmu, koja se u legatu nalazi u dva izdanja: originalnom, na poljskom jeziku (Krakov, 1981) i u prevodu na srpski jezik (Niš, 1998). Mislimo da će ovaj centralni deo legata biti izuzetno privlačan za one književne istoričare koji se budu bavili recepcijom signalizma kod nas i u svetu.

Treću strukturnu celinu ovog jedinstvenog legata čine časopisi u kojima su objavljeni tzv. tematski blokovi o signalizmu i komplet časopisa *Signal*, čija prva serija već danas predstavlja izuzetnu bibliografsku retkost. Pored nesumnjive estetske, veliku informativnu vrednost ima i nova serija ovoga u međunarodnim okvirima poznatog glasila, jer od broja 13/14 izlazi sigurno najiscrpnija bibliografija signalizma koja zaključno s brojem 21 donosi 1.560 bibliografskih jedinica sređenih po hronološkom principu. U trobroju 15/16/17 nalazi se tematski blok posvećen

stvaralaštvu Živana Živkovića, autora koji je u okviru srpske književnosti najzaslužniji za teorijsku i književnoistorijsku verifikaciju signalističke poetike i estetike.

Po našem uvidu, opisani legat drugi je po vremenu nastanka (prvi je zasnovan u Biblioteci SANU 1988), a jedan je od četiri legata posvećenih signalizmu i stvaralačkom opusu Miroљjuba Todorovića, koji se trenutno nalaze u bibliotekama Srbije i, uz već legendarni Signalistički dokumentacioni centar, predstavlja nezaobilazan izvor za svako naučno i književnoistorijski utemeljeno proučavanje ovoga pesničkog i kulturno-estetskog fenomena.

Vasa RADOVANOVIĆ

Veruješ
U bajke
U prinčeve
I princeze
U prinčeve
U bajke
Veruješ

lica neprekidne more
bat anđela plavih
snifanje od zore zolje
i rafali...
BEOGRAD 1999.

Od crnog
Crnje
Najernje

Tužna klošara
slika imaš
uništila sad
si stara
pesnika kučko

BLESAV GRAD

Ovde su noći

Razigrane sene šapat
noćnih ptica miris
lake žene nepoznata

BALKANSKI RAT

OKUPACIJA MEDIJSKA
MANIPULACIJA VOJNA
POLICIJA MOBILIZACI
JA MILITARIZACIJA BA
LKANIZACIJA VOJNA P
OLICIJA MOBILIZACIJA
OKUPACIJA MEDIJSKA
MANIPULACIJA VOJNA
POLICIJA MOBILIZACI
JA MILITARIZACIJA BA
LKANIZACIJA VOJNA P
OLICIJA MOBILIZACIJA
OKUPACIJA MEDIJSKA
MANIPULACIJA...

Dragutin STOJKOVIĆ

AUTUMN OF LOVE
(WHEN T-SHIRT DAYS ARE OVER)

some other you some other me
some other sun some other sky
some other birds some other bees
will handle all the how's and why's

wind blows away your kisses
guess t-shirt days are over
face smiling from the billboard
could just as well be yours

some other left some other right
some other up some other down
some other day some other night
will do just fine but now

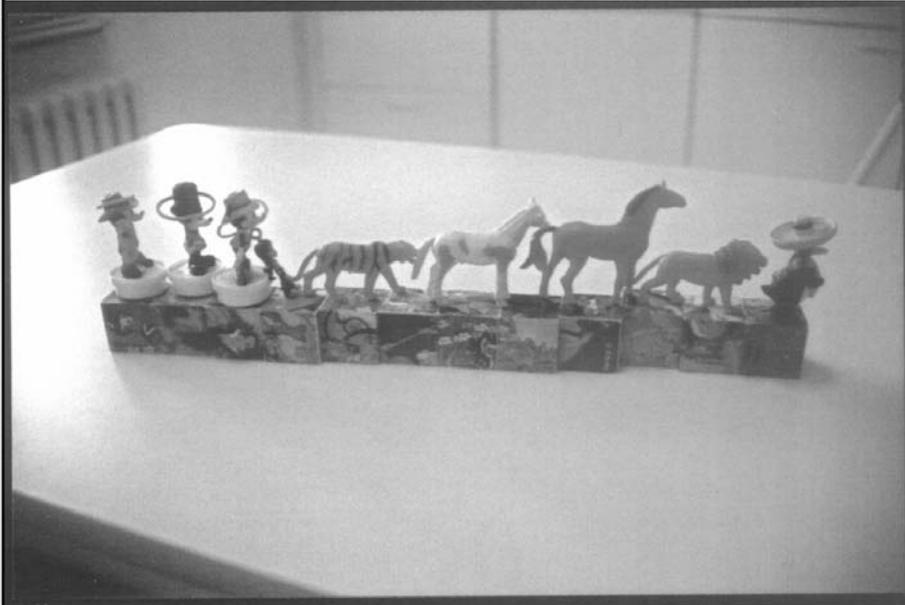
no emptiness like this is
when t-shirt days are over
face smiling from the billboard
could just as well be yours

John GIORNO
**Mothers don't let your babies grow up
to be poets**

I am telling it to you from my heart. It is completely thankless, complete ignorance, without money, and I mean in the absolute view. Poets prefer wandering alone in the bardo and every poem is complete delusion. I've been to the Post Office and I'm going to the bank; and wisdom rarely happens, and not particularly from poets playing formally with their assholes, and your asshole in public. My personal taste is the deeper the entertainment, the more successful the poem. If I talked back to you the dribble you say, how would you feel? It's pretty depressing.

Margareta Stanojlović

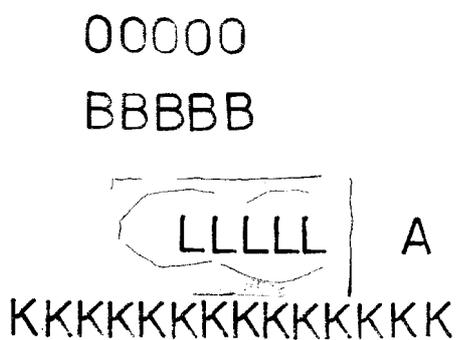
Bez naziva, slajdovi, 2002 / Untitled, slide show, 2002

WORLDWIDE ARTISTAMP CONGRESS

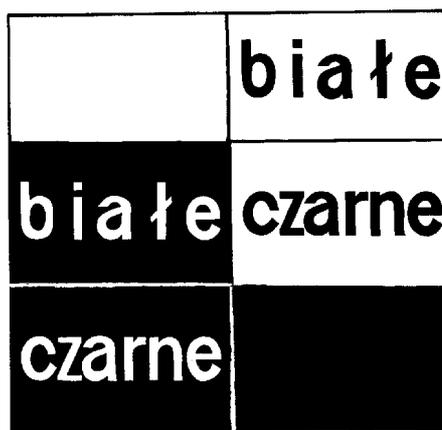

Dmitry Bulatov

IZ SIGNALISTIČKOG DOKUMENTACIONOG CENTRA

Marina Abramović (1971)

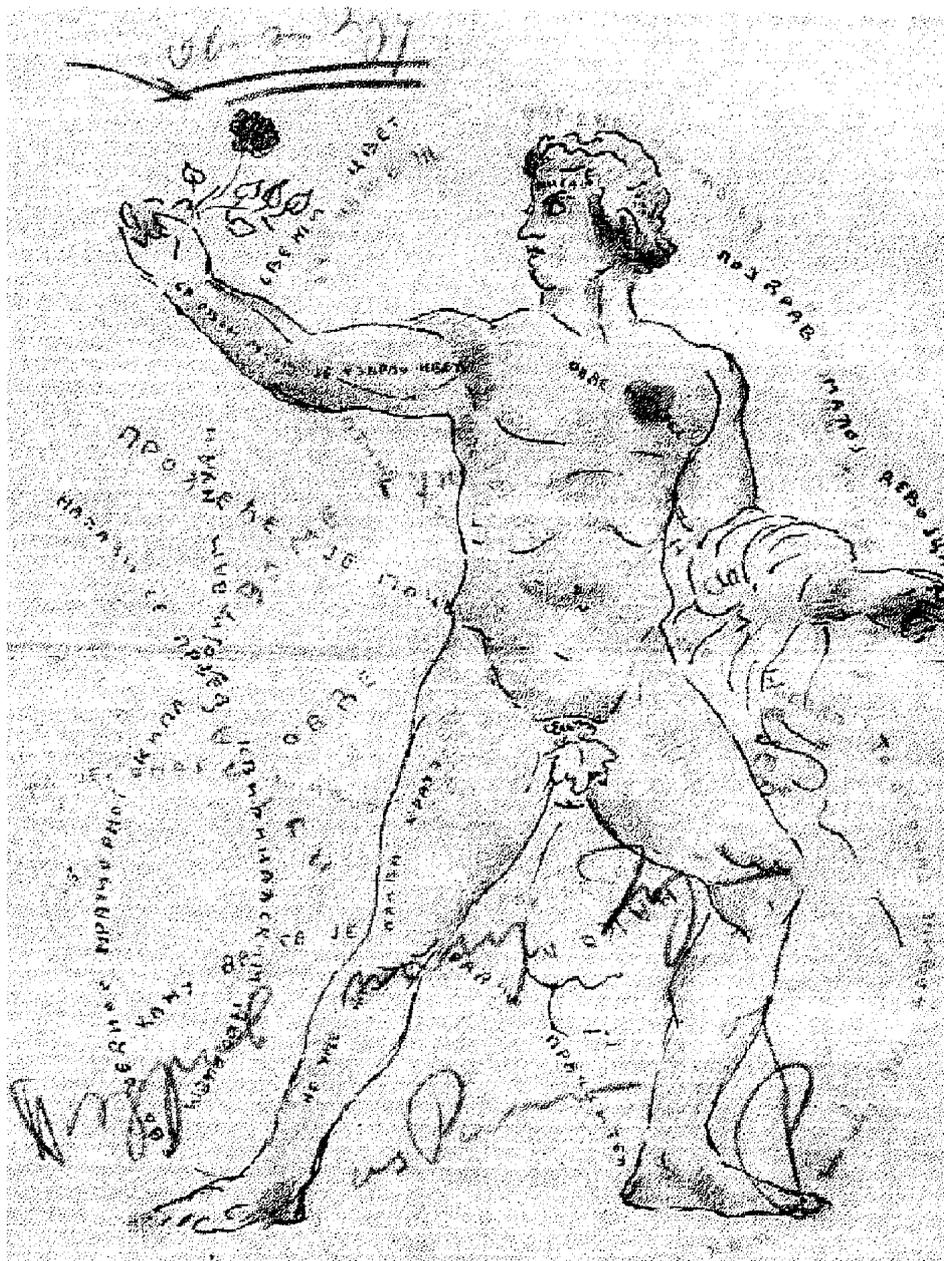
Stanislaw Drozd (1973)

le cri	le ciel
le ciel	le cri
le ciel	le cri
le cri	le ciel
le cri	le ciel
le ciel	le cri
le ciel	le cri
le cri	le ciel

Pierre Garnier

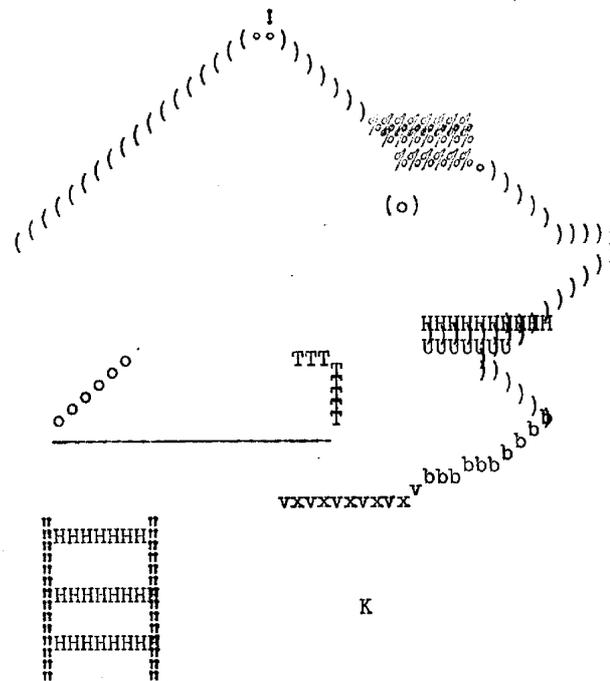

Klaus Groh (1972)

Rastko Petrović (1925-1929)

Marko Ristić (1967-1970)

Radove Marka Ristića (poklon gospođe Jelene Jovanović Signalističkom dokumentacionom centru) i Rastka Petrovića (vlasnik Csaba Morocz iz Pariza), koji se sada prvi put objavljuju, dobili smo posredstvom prof. dr Milanke Todić, vrsnog poznavaoa, istraživača i tumača naše međuratne avangarde, posebno nadrealizma.

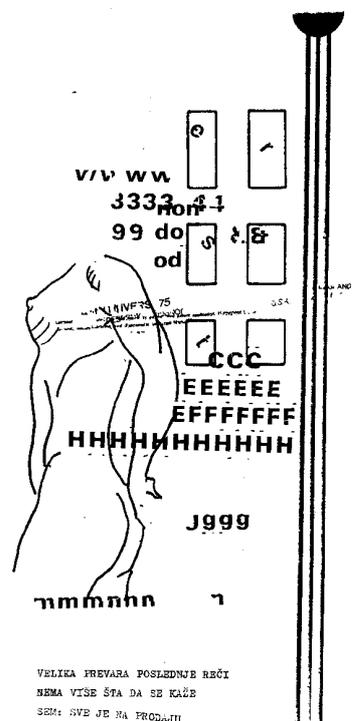

Slobodan Pavićević (1984)

Guillermo Deisler

Miodrag Šuvaković (1975)

Živan Živković (1994)

Miroslav Klivar

REPORT ON SIGNALIST ACTIVITY!

INTERNATIONAL MEXICAN ART MAGAZINE
INTERNATIONAL MEXICAN ART MAGAZINE

LON SPIEGELMAN: 1556 Elevado, Los Angeles CAL 90026, USA.

The Signalist is concerned with total projection of consciousness using whatever means are available for the purpose. To discuss Lon Spiegelman's Signalist activities we may look at his paintings and other graphic designs with fascination and approval. Soon, however, we pass on to his community activities as mail artist and organizer of mail exhibitions. We become aware that the particular style so easy to admire in his graphic work also characterizes this Signalist's work in the community which he has made such strenuously unceasing efforts to bring into being. Spiegelman's relations through the mail and otherwise are as characteristically his work as the images he creates, which seem to grow out of a benevolent yet never uncritical view of this world seen from the perspective of some other world whose dimensions bend and twist but never break. In his mail work and activities as organizer Spiegelman contrives to bend tradition without threatening to break it, so he is always on the verge of success by wooing failure.

(more)

-2-

Spiegelman came to Signalism by way of social work, which he studied in San José, California, where he met his life partner. While coping the best he could with the bureaucracy that employed him, feeling himself to be fully in the same world as the impoverished clients he worked with, Spiegelman felt impelled to express his inner vision in art. Soon he became aware that, particularly for a person lacking professional credentials in the art field, seeking an audience for the art work was a waste of time. Encouraged by his wife, Spiegelman frequented flea markets and cultivated aesthetic taste frustrated by searching for a market for his own work by skilfully purchasing antiques to create a comfortable home. He changed his profession from social work to editorial activities with community newspapers. This gave him the opportunity to develop skills that would prove useful in later Signalist activities. However the change of career did little to ease the frustration he felt at not being able to find an outlet for his own artistic impulses.

The discovery of mail art eased this frustration. Spiegelman entered the field with tremendous energy. He obtained work as a typographer and graphic artist with the Los Angeles community college system, and applied skills practiced on the job to sending personalized gifts, fastidiously set in type or created by inlay techniques in rich gold, silver, and rainbow colors, to people in the international mail community.

(more)

Spiegelman, now an active Signalist, made friends of fellow artists throughout the world. His antic images were circulated as stamps on ornately decorated envelopes, eliciting responsive images from other Signalists who recognized in these other-worldly figures caricatures of familiar figures of this world such as Nixon and Reagan.

To label Spiegelman as caricaturist does little justice to the scope of his art. It all rises out of the ex-worker's sense of widespread lack of fair opportunities, but goes far beyond caricature. Many of Spiegelman's tremendously skillful photographs present visions of future experiences Signalists share. Belief in, such as the light at the end of the tunnel, which happens in a particular photo to be seen through a storm sewer culvert under a California highway.

At what point did this Signalist move from developing a mail network of his own to all interested in participating? Probably this evolution is inevitable. Possibly the staging of exhibitions is an initiation, a rite of passage, for the emerging mail artist and for many Signalists. Certainly Spiegelman passed the rites with characteristic vigor. Equally certainly he is still flying through these rites with all the strength he can muster.

Submitting to shows simultaneously while organizing his own shows, Spiegelman encountered tactics he had left the traditional art world in order to escape from.

(more)

So he made battle an intrinsic part of his Signalist activity. Insisting on basic principles including the openness of all shows, their freedom from commercial factors, and the obligation of the sponsor of a show to issue a catalogue to be sent to all participants, containing their addresses, Spiegelman developed an extremely inventive style of writing in order to identify transgressors. These included commercial and "art world" sponsors of exhibitions. Spiegelman also launched missiles at at least one art world critic who belittled mail. Fred Martin will surely think twice before he tries that again.

Within the past year Spiegelman has moved beyond organization of shows to involve himself in complex litigation aimed at establishing the right of an artist to organize his own time on the job, and be paid for work actually done rather than for merely putting in hours. This activity came simultaneously with shifting family support responsibility onto his wife's shoulders, and personally taking on daytime care of his son, who started becoming involved in mail activities long before he could read.

Spiegelman's most recent show at this writing received submissions from almost a thousand artists. This placed an unanticipated burden on the sponsoring gallery, since printing and mailing costs exceeded expectations. We see an excellent example of Signalism in action, the actual signal underlying the ballooning vigor of mail art and other Signalist activity.

-Dave OZ, October 2, 1982.

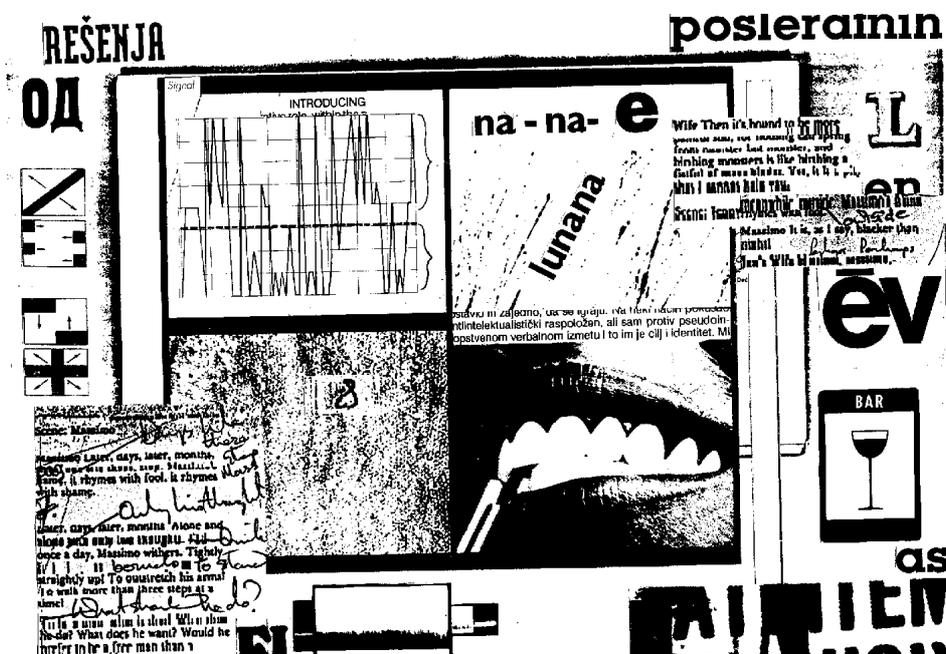
BIBLIOGRAFIJA

2002 – 2003.

1698. D. S. „Haosom protiv stega“, Večernje Novosti, XLIX, 15. IX 2002, str. 20.
1699. Milisav Milenković, „Razložna pesnička avantura“, u: „Istim rukopisom“, Prosveta, Beograd, 2001, str. 170-174.
1700. Živan S. Živković, „Mail Art u praksi jugoslovenske avangarde“, Filatelista, br. 251, Beograd, jun 2002, str. 77-80.
1701. Milivoje Pavlović, „Kompjuterska poezija u signalizmu“ (II), Sveske, XIII, br. 64, jun 2002, 143-148.
1702. K. R. „Veze između umetnosti“, Politika 22. X 2002, str. A15.
1703. S. Radonjić Ras, „Čudesna mašta“, Prosvetni pregled, LVIII, 2166 (31), 31. X 2002, 14.
- 1703 a. Vasilije Radikić, „Avangardne i neoavangardne tendencije u srpskoj književnosti za decu“, Detinjstvo, 1-2, 2001.
1704. Miloslav Šutić, „Estetički pristup modernoj srpskoj lirici“, u: „Antologija moderne srpske lirike“, Beograd, 2002, str. XLIII.
1705. Miloslav Šutić, „Signalizam i snaga pesničke reči“, u: „Odzivi“, Beograd, 2002, 54-61.
1706. Milivoje Pavlović, „Avangarda, neoavangarda i signalizam“, Prosveta, Beograd, 2002.
1707. V. Lazarević, „Jezički istraživač i inovator“, Dan, IV, 1333, 20. X. 2002, 14.
1708. T. P. „Tradicija modernizma“, Pobjeda, LIX, 1361, 13. XI 2002, 21.
1709. S. D. „Mir Jani“, Danas, VI, 1881, 22. XI 2002, 18.
1710. Dejan Bogojević, „Gori govor“, Napred, LVII, 2806, 29. XI 2002, 5.
1711. Z. R. „Mir Jani“, Politika, 12. XII 2002.
1712. Mirosljub Todorović, „Govor žudnje“, Letopis Matice srpske, god. 178, knj. 470, sv. 5, novembar 2002, str. 713-735.
1713. Zvonko Sarić, „Signalizam – izazov prestupa“, Rukovet, XLVIII, br. 9-10-11-12, 2002, str. 19-20.
1714. Oliver Miličić, „Sonoluminiscencija“, Rukovet, XLVIII, br. 9-10-11-12, 2002, str. 29.
1715. Mirosljub Todorović, „Signalizam umetnost trećeg milenijuma“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 3-4.
1716. Milivoje Pavlović, „Klasifikacija signalističkih rodova i vrsta“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 5-12.
1717. Mirosljub Todorović, „Žudnja za nemogućim“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 13-16.
1718. Tanja Kragujević, „Hipnotisana neizvesnost“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 21-23.
1719. Jaroslav Supek, „Transformacija svesti putem samorealizacije umetnosti“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 23-25.
1720. Nebojša Milenković, „Od signalizma do mail-arta“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 26-27.
1721. Luka Prošić, „Udaljavanja“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 29-30.
1722. Zvonko Sarić, „Opstanak evidentnih problemskih kontinuiteta“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 34-35.
1723. Zvonko Sarić, „Traganje za nepoznatom lepotom“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 36-40.
1724. Zvonko Sarić, „Intermedijalnost u signalizmu i neke postavke signalističkog romana“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 41-43.
1725. Dobrica Kamperelić, „Neprolaznost signalističke emfaze Mirosljuba Kešeljevića“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 45-46.

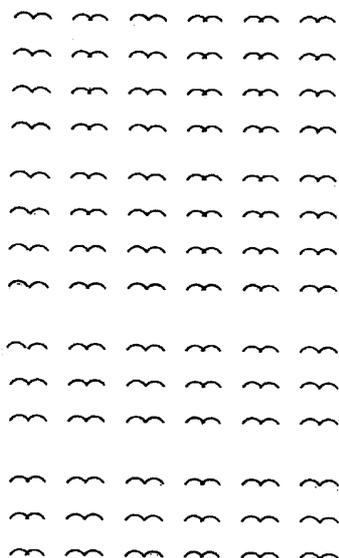
1726. Dobrica Kamperelić, „Signalistička signifikacija“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 46-48.
1727. Oliver Milijić, „Unutar i van reči“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 54-55.
1728. Slobodan Škerović, „Spasavanje od Gorgoninog pogleda“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 57-59.
1729. Slobodan Škerović, „Ogled o kreativnoj metodi E. E. Kamingza“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 59-61.
1730. Žarko Đurović, „Magija i akcija“ (Iskustva signalizma), Signal, no. 22-23-24, 2002, 64-65.
1731. Vladan Panković, „O signalizmu i spontanom narušenju–otkrovenju simetrije“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 66-79.
1732. Nikola Cvetković, „Vidovi poetike signalizma“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 80-92.
1733. Anonim, „Signalizam – bibliografija“, Signal, no. 22-23-24, 2002, 101-104.
1734. Dobrica Kamperelić, „Dokok u novu eru planetarne umetnosti“, Nolit, Beograd, 2002.
1735. Miroljub Todorović, „Iz dnevnika“, Savremenik br. 100, 2002, 62-68.
1736. Miodrag Mrkić, „Metafizička (mysticka) verbo–vizualna poema“, Novy život, ročnik 54, čislo 7-8, jul–august 2002, 432-437.
1737. „Miroljub Todorović ...“, u: „Nesebičan muzej“ (Plus ultra), treće izdanje, Beograd, 2002, 842-843.
1738. Vojislav Begović, „Mejl art postalije“, Filatelista, br. 253, Beograd decembar 2002, 58-62.
1739. K. R. „Umetnost trećeg milenijuma“, Politika, 9. I 2003, A15.
1740. D. S. „Umetnost znakova“, Novosti, 13. I 2003, 21.
1741. A(nđelka) C(vijić), „Knjiga o signalizmu“, Politika XCIX 32038, 15. I 2003, A15.
1742. D(ušan) S(tanković), „Plodotvorna pustolovina“, Novosti, 15 I 2003, 21.
1743. M(ićo) C(vijetić), „Signalizam kao planetarna činjenica“, Borba, LXXXII, 15, 15. I 2003, 8.
1744. Jaroslav Supek, „O signalizmu“ (povodom časopisa „Signal“ i „Rukovet“), emisija „Stejtmnt“, Radio Odžaci, sreda 8. I 2003 u 16.30 h.
1745. D(ušan) V(idaković), „Signali sa severa Bačke“, Borba, 15. I 2003, 8.
1746. Ljiljana Lukić, „Između nade i ništavila“, Zbilja, XIII, br. 91-92, januar–februar 2003, 18-19.
1747. P. R. „Ideje koje pretiču svoje vreme“, Ekspres, 20. I 2003, 26.
1748. Anonim, „Avangarda, neoavangarda i signalizam“, Glas, 26. I 2003, 23.
1749. Dušan Vidaković, „Stvaranje je intuitivni čin“, Borba, LXXXII, 30, 30. I 2003, 7.
1750. M. Cvijetić, „Tri decenije signalizma“, Borba, LXXXII, 37, 6. II 2003.
1751. Ilija Bakić, „Preko granice milenijuma“, Dnevnik, LXI, 20124, 19. II 2003, 21.
1752. Z. R. „Signalizam Zvonka Sarića“, Subotičke novine, br. 48, 27. II 2003.
1753. Miroljub Todorović, „Kolevka za seme“, Književni magazin, III, br. 19-20, januar–februar 2003, 58-59.
1754. Miroljub Todorović, „Dnevnik 1981“, Slava, II, br. 2, mart 2003, 119-127.
1755. K. R. „Signalistička zračenja“, Politika, br. 32115, vek I, 2. VI 2003, str. A16.
1756. Z(oran) R(adisavljević), „Signalistički roman“, Politika, 11. VI 2003, str. A18.
1757. Dušan Vidaković, „Ostati ‘kod sebe’“, Borba, br. 102-103, 12-13. IV 2003, str. 4.
1758. Jovanka Vukanović, „Od riječi do slike i simbola“, Publika, 17. III 2003, 12.
1759. N. N. „Asketska kontrola jezika“, Polis, XLI, 1822-1823, 27 XII 2002 – 3. I 2003, 60.
1760. M. M. „Poezija moderne melanholije“, Publika, III, 393, 24. I 2003, 12.
1761. Jovanka Vukanović, „Pjesnik Svetislav N. Brković“, emisija „Kultura“ TV Crne Gore 2, 1. II 2003.

1762. S. B. S. „Asamblaž nije duhovna laž“, Ekspres, br. 13909, 16. IV 2003, 18.
1763. Mr Ljiljana Lukić, „Između nade i ništavila“, Oslobođenje, LX, nova serija, br. 541, str. 12, Srpsko Sarajevo.
1764. Jovanka Vukanović, „Leksički eksperimenti“, Borba LXXXII, 107, 17. IV 2003.
1765. Miroljub Todorović, „Signalistički roman“, u: Zvonko Sarić „Hvatač duše“, Beograd, 2003, str. 128-129.
1766. Miroljub Todorović, „Kolevka za seme“, Književni magazin, III, br. 21, mart 2003, 52-53.
1767. Miroljub Todorović, „Iz Dnevnika“, Koraci, XXXVI, knjiga XXXIII, sveska 3-4, 2003, 133-148.
1768. Dušan Vidaković, „O univerzalnosti urbane svakodnevice“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 51-52.
1769. Draginja Ramadanski, „Život u oblaku ljubavi“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 54-56.
1770. Fekete J. Jozsef, „Color Neon“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 59-60.
1771. Žarko Đurović, „Signalistički doživljaj sveta“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 62.
1772. Ilija Bakić, „Vratolomni stiho-slalom“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 66-67.
1773. Dobrica Kamperelić, „Na oštrici sna do novog svanuća“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 68-69.
1774. Dobrica Kamperelić, „Bojilište – neborilište!“, Orbis, VII, 2-3, 2002, 79-80.
1775. Radoje Simić, Jelena Jovanović, „Društveno mišljenje i jezik“, u: „Osnove teorije funkcionalnih stilova“, Beograd, 2002, 258.
1776. Ljiljana Lukić, „Dečja maštovanka“, Detinjstvo, XXVIII, 3-4, 2002, 80-81.
1777. Radivoj Šajtinac, „Sajber egzistencija video teksta“, Dnevnik, LXI, 20212, 21. v 2003, 21.

Zvonko Sarić

JESENJI MOTIV
Ptice

Dobrivoje Jevtić

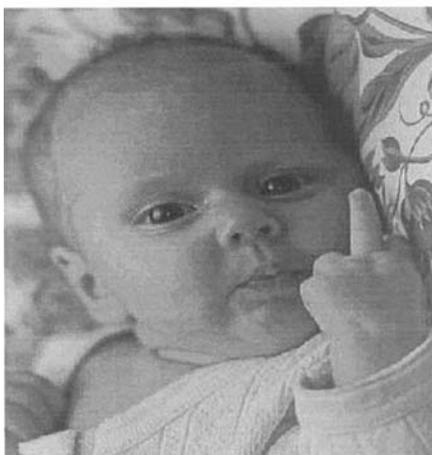

Andrej Tišma

Slobodan Škerović

HAPPY NEW YEAR 2003

Clemente Padin

From left: Verica Mirković, me/Dob., Jelica Obodjan, Mike Wolton (painter from Lancaster/ENGLAND, Filimir's guest last two weeks here) Ružica Mitrović and Filimir during promotion my book at U K S (2. april 2003.) Mike Wolton was our first (foreign) guest 2003.

Here are the stamps made by our new friend VOJTA BEGOVIĆ, general secretary of YU PHILATELISTIC UNIUN, new great mail-artist... We wish and hope he'll be important person on m.a. scene soon. Contact him on: Magazine "PHILATELIST", c/o Vojislav Begović, 11000 BELGRADE, Sr emska 6/IV, S E R B I A

MAIL-ART is not dead, it is alive! (Look at the books of Heid, Cracker, Kamperelić Bleus, Winnes & Wohrab etc...)
 -MAIL-ART is not a (my) hobby, hobbyists, please join the sunday painters and leave the network
 -MAIL-ART is still the most important experimental art movement on this globe and it has no beginning and no end and i prefer that active Mail-artists write the history / I feel we must show our energy in the future. EAST & WEST.

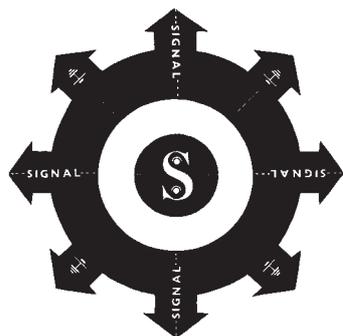
VELA 011 • 629 319
 064 • 111 7992

After Katalin Ladik and Gordana Stojić, famous YU ERotic poets, new one attractive ERotic (female) poet here is NELA... She realized ERotic poetry-performance during POETRY-DAY (21st march 2003.) at Belgrade Cult. Centre (where in me/Dob. has poetry introduction too).

Some fragments from an letter by our Belgian friend LUC FIERENS which we received 6-7 years ago... Do you think so, do you believe in the future of mail-art? What's about relation WEST and EAST? Is still this problem actual? We don't think so, we are cosmopolits, so what's about exchange creative energy?

ROBERTO BURATTIN
 VIA BELLARIA 51
 40139 BOLOGNA

SIGNAL N° 25-26-27

2003.

INTERNACIONALNA REVIJA ZA
SIGNALISTIČKA ISTRAŽIVANJA

INTERNATIONAL REVIEW
FOR SIGNALIST RESEARCH

Francuska 7
11000 Beograd
SERBIA

OSNIVAČ I UREDNIK:
MIROLJUB TODOROVIĆ

ZNAK SIGNALA:
M. T. VID

DESIGN:
BOGISLAV HERCFELD

SLOG I PRELOM:
DIMITRIJE JANIČIĆ

Štampa:
PRINT GRAPHIC TRADE
BEOGRAD

Filimir

SIGNALIZAM – UMETNOST TREĆEG MILENIJUMA 2
(Almanah) • Bibliofilsko izdanje • Društvo umetnika signalista •
Beograd, 2003.

Kviz

CLICK HERE

NADITE ULJEZA

Proveravanje spektakla

osveta još traje

Switch your internet connection on and off and take control!!!

Ж

III

Kako zaboraviti staru ljubav

КОНТРОЛОВАЊЕ АКТИВНОСТИ

Δ

Štiti sa bank demokracije proširuju domen delatnosti

Коктеј

Šok

Svi su pomalo

Pingvini

Трикотажа

bes

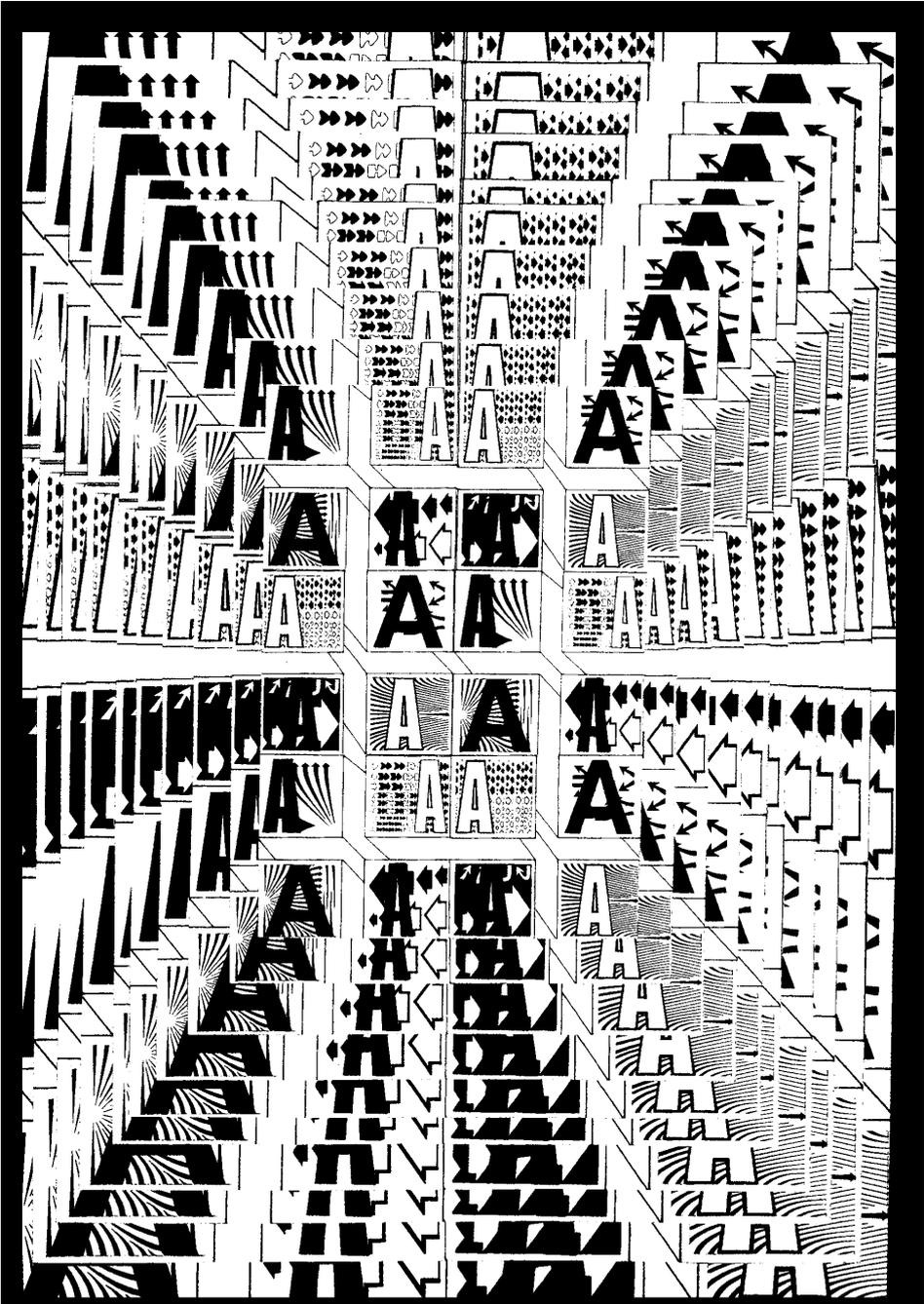
Otvoreno pismo
Sahnani me lepo

INTERNET ON OFF

Šta je „Nešto“?

и вечерње хаљине | Ilija Bakić

Christian BURGAUD

Luc Fierens • Paul Amlehn • Daniel Stringer • Jan Hlavàè • Prof. òr Dagmar Bukhart
Keiichi Nakamura • Dušan Vidakoviàè • Margareta Stanojloviàè • Andrej Tišma
Ruggero Maggi Antonio Sassu
Prof. dr Nikola Cvetkoviàè Jose Roberto Sechi
Prof. dr Milivoje Pavloviàè
Miroljub FilipoviàèFilimir
Ilija Bakiaè
Tihomir Jovanoviàè
Tamara Lujak
Velibor Stankoviàè
Zoran Jakšiaè
Slobodan Škeroviàè
Zvonka Gazivoda
Dobrica Kampereliàè
Rorica Kampereliàè
Sheri Sarantakis
Dejan Bogojeviàè
Serge Segay
Dragan Nešiaè
Pete Spence
Gianni Simone
Bogislav Markoviàè
William S. Burroughs
Zdravko Krstanoviàè
Zvonko Sariaè
Svetislav N. Brkoviàè
arko Đuroviàè
Oliver Milijiaè
Vladan Stanojloviàè
Sten Hanson
Andrej Đivor
Daniel Daligand
Robert G. Tilly
Miroljub Todoroviàè
Slavko Paviàèviàè
Klaus Groh
Rodolfo Franco
Clemente Padin
Viktor Radonjiaè
Predrag Bogdanoviàè- Ci
Voja Begoviàè
Aleksandar Prokopiev
Dina Vukoviàè
Nebojša Pavliàè
Vasa Radovanoviàè
Dragutin Stojkoviàè
John Giorno
Dmitry Bulatov
Marina Abramoviàè
Stanislav Drozd
Pierre Garnier
Rastko Petroviàè
Marko Ristiaè
Viktor Todoroviàè
Slobodan Paviàèviàè
Guillermo Deisler
Miodrag Šuvakoviàè
Đivan Đivkoviàè
Miroslav Klivar
Dave Oz
Dobrivoje Jevtiaè